

İDARE DERGİSİ

DÂHİLİYE VEKÂLETİNCE İKİ AYDA BİR ÇIKARILIR

YIL: 30

KASIM-ARALIK 1959

SAYI: 261

İÇİNDEKİLER

TETKİ KLER :		Sahile
Vilâyet Yolları Yapımı ve Bununla		
İlgili Bir Tatbikatın Tecellisi	Fethi AYTAÇ	1
Yeni Köy Kanunu İle İhdas Edilecek		
«Köy Kalkınma Payı»	M. Emin TAŞ PINAR	29
Tapu ve Kadastro Umum Müdürlüğünün		
Merkez ve Taşra Teşkilâtı ve Bu Teşkilâtın		
Vazife ve Salâhiyetleri	Sadık ARTUKMAÇ	34
Trafik Kazalarının Belli Başlı Sebepleri		
	Muhtar ÇAĞLAYAN	46
TERCÜMELER		
Suçla İtham Edilenler Nasıl İsticvap		
Edilmelidirler?	Ragıp GERÇEKER	58
Verimli Memleket: Kanada	Adil DÜNDAR	74
İDARİ COĞRAFYA:		
Karaburun Kazası İdarî Coğrafyası	Orhan ÖZÜGÜR	100

ABONE BEDELİ

Türkiye için yıllığı : 500 kuruş
Yabancı memleketler için yıllığı : 750 kuruş

—o—

ABONE BEDELİNİN GÖNDERİLMESİ ŞEKLİ

A — Türkiye’de:

Bulunan yerin Mal sandığına tutarı yatırılarak mukabilinde alınacak (Çeşitli gelir makbuzu) aynen ve taahhütlü mektupla;

Dâhiliye Vekâleti Yayın Müdürlüğü — Ankara

Adresine gönderilmelidir. (Hangi nüshalara abone kaydedilmesi istenildiğini gösteren mektuplar arzuhal puluna tâbi tutulmalıdır.)

B — Yabancı memleketlerde:

Abone bedeline, makbuz pulu için 4 kuruş eklendikten sonra hâsıl olan meblâğ, posta veya banka havalesi olarak yukardaki adrese gönderilmelidir.

—o—

YAZI İŞLERİ

İdareyi ilgilendiren mevzularda hazırlanacak etütler kabul olunur.

Gönderilecek yazıların iki nüsha olması ve 20, 25 sahifeyi geçmemesi, makinada seyrek satırla yazılmış olması ve yarım sahifeyi geçmeyen ayrıca bir de özü bulunması lâzımdır.

Dergiye derç olunmayan yazılar iade edilmez.

Yazı işleri için **Dâhiliye Vekâleti Yayın Müdürlüğüne** müracaat edilmelidir.

Sahibi: Dâhiliye Vekâleti
Yazı İşlerini Fiilen İdare Eden Mesul Müdürü: **Selim AYBAR**

TETKİKLER

VİLÂYET YOLLARI YAPIMI VE BUNUNLA İLGİLİ BİR TATBİKATIN TECELLİSİ

Yazan: Fethi Aytac
Mihalıçlık Kaymakamı

GİRİŞ

- a) Yurdun kalkınması zarureti
- b) Kalkınmada yolların rolü

MERKEZÎ VE MAHALLÎ İDARELER ARASINDA VAZİFE BÖLÜMÜ

- a) Yurt ihtiyaçlarının çeşitliliği, bunları tatmin imkânlarının sınırlı oluşu ve derecelendirilmeleri lüzumu
- b) İhtiyaçların merkezî ve mahallî idare teşekkülleri arasında paylaşılarak karşılanması zarureti

YOL MEVZU'UNDA MERKEZÎ VE MAHALLÎ İDARELERE DÜŞEN VAZİFE

- a) Mer'i mevzuatımıza göre yolların tefriki
- b) Bu tefrikten maksat

VİLÂYET YOLLARI YAPIMI

- a) Yol mevzuatımızın geçirdiği istihaleler
- b) Malî kaynaklar

VİLÂYET YOLLARININ YAPILMASI ŞEKLİ

- a) Yolların programlaştırılmasında amiller
- b) Programı tanzim edecek uzuv
- c) Programı tasdik edecek makam

- d) Yolu yapacak daire
- e) Programda iki esas: yapım ve bakımın ayrılığı
- f) Programların uygulanması
- ğ) Hususi idare ile Nafia arasında iş birliği

YOL YAPIMININ TEKNİK MAHİYETİ

ESKİŞEHİR VİLAYETİNDE YOL YAPIMI TATBİKATI VE NETİCESİ

- a) Tatbikatın prensipleri
- b) Tezahür eden netice
- c) Tatbikatın ortaya koyduğu bazı güçlükler:

A — Sistemin tatbiki her Vilâyetin imkânı dahilinde değildir.

B — Sistemin tatbiki yurdun umumi İktisadî düzeni ile de yakından ilgilidir.

C — İdarenin bilfiil işletmecilik teşebbüsünün başarıya ulaşması büyük titizlik ister.

Ç — Yol yapımında makineleşebilmek için makine çalışmasına ihtiyaç gösterecek kadar geniş iş olması şarttır.

D — Bu sistemin benimsenmesinde idare âmirlerinin psikolojisini de kale almak gerektir.

E — Sistemin tatbikinde mevzuatının bir hükmünü de göz önünde bulundurmak icap eder

NETİCE...

GİRİŞ:

- a) Yurdun Kalkınması zarureti:

Dünyanın bir çok memleketlerine nispetle yurdumuzun halen imar bakımından olduğu kadar ticarî ve İktisadî, İçtimaî ve kültürel hayat bakımından gerilik arz ettiği bir vakıadır. Tarihe mal olan geçmiş asırların ve yılların ihmâl ve yurt imar politikası basiretsizliğinin neticesi olduğunu kabul ettiğimiz bu gerilik Milli Mücadelenin zaferiyle birlikte yığın yığın mesele ve dertler halinde CUMHURİYETİMİZİN karşısına çıkmış

ve muasır milletlerle aramızda mevcut derin farkı kapatmak için sarf edilen gayretlere rağmen son çeyrek yüz yılda dünyada teknik sahada kaydedilen çok süratli gelişme karşısında aradaki bu fark kısmen azalarak ta olsa devam edegelmiştir.

Ayrıca yurdumuz diğer ileri memleketlere nispetle bulunduğu geri seviye yanında muhtelif bölümleri arasında da kıyas kabul etmez farkların mevcudiyetini muhafaza etmesi bakımından başka bir hususiyet gösterir. «Mahrumiyet» diye adlandırdığımız bu hususiyet gerçekten yurdun münhasıran bir bölgesine mahsus olmayıp yer yer, bölüm bölüm memleketi şümulü içine alır. Halen bulunduğumuz seviyeyi üzücüde olsa Realist bir görüşle tespit etmek çalışmalarımızın hedefini isabetle tayin ve gayretlerimizi azimle bu hedefe ulaşmaya tevcih etmek hususunda rehber olmaktadır. Hedef gerek yurt içindeki imkânlar, gerekse diğer memleketlerle memleketimiz arasındaki seviye farkını gidererek bu toprakları, üzerinde yaşayanlara saadet ve refah verecek hale getirmektir. Bu, nasıl mümkün olacaktır?

Yurdu bir kül halinde ele alarak vatanın en ücra köşelerine kadar her karış toprağın ve bu toprak üzerindeki yurt insanını uyandırarak toprağı bereketli, insanı müteşebbis ve kültürlü kılmak; tabiatı kısmen de olsa hüküm altına alarak memleket ölçüsünde iş ve istihsal imkânlarını arttırmak; artan istihsalî değerlendirmek, hayat seviyesini yükseltmek; Bilgi, Fikir ve hayat görüşünü geliştirmek; Medeni bir insanın duyacağı ihtiyaçları duyurmak ve bunları tatmin imkânlarını hazırlamakla...

Yurdumuzda, «Anadolu'da müstakar ve ileri bir yaşayış nizamı temin edebilmek için önce onu kuvvetli bir kültür ve teknik seferberliğiyle fetih etmek şarttır; gerçekten bu gün tutulan müspet yolda budur. Devlet bütün imkânlarıyla Anadolu'ya seferber olarak girmiştir. Yaylayı aşan yollar, Nehirleri atlayan köprüler, toprağı eşeleyen makinalar, suları nizam altına alan ve enerjiye tahvil eden teknik müdahaleler yolsuz, susuz, ışiksiz, vasıtasız ve kültürsüz yurdumuzda bu gün kuvvetli bir reform ve İktisadî kalkınma yaratma yolundadır» (*)

b Kalkınmada yolların Rolü:

Yakın yılların günlük gaye ve hedefi olan bu kalkınma ve imkânları bahsinde çok müessir bir rolü yola düştüğü inkâr kabul etmez bir keyfiyettir. Bir vatanda fikir ve bilgi Reformunun İktisadî inkılabı yapacak

(*) Tarhtan Toker— Anadolu'da Teknik fütihat Seferberliği—

Yeni İstanbul Gazetesi 7-Ocak-1954

başlıca vasıtalardan biride yoldur. Yollar bir memleketin kan damarları ve sinir sistemi mesabesindedir. Yoldan mahrum geniş ova, ve çöllerde, Dağlık yaylalarda rabıtalar azalır, kendi içine gömülen ve kendi kendine yeten bir hayat başlar, Derebeylik hüküm sürer; Medeniyet ve kültür bu ıssız yerlere kolay kolay giremez.

(**)

Tarihimize bakılırsa Anadolu, başına gelen felâketlerin çoğunu yolsuzluk yüzünden çekmiştir. İsyânlar, İstilalar, İktisadî, kültürel ve Sosyal gerilik ve ıstıraplar hep yolsuzluğun doğurduğu Millî musibetlerdir. Doğu Anadolu'nun asırlarca «Şark» mefhumu içinde (yaban) kalması İdarî rabitanın, millî halitanın uzağında addedilmesi, Derebeyliğin yaşaması ve iptidai haleti ruhi yenin devamı hep yol buhranının hazin tecellileridir. Yer yer Anadolu'nun uzun yıllar bir birine bağlanmaması, bir birinden derin çizgilerle ayrılmış bir kültür mozaîği halinde kalması, birleşik millî bir şuur doğmasında tereddüt gösterilmesi hep yol denen sinir sisteminin yokluğundan ileri gelmiştir.

Yol ve taşıt azlığı Anadolu'yu münzevileştirmiş, kültür merkezlerinden faydalanmasına engel olmuş, istihsalin değerlendirilmesine ve pazarlara nakline imkân vermemiştir. Anadolu'nun daldığı uykudan silkinerek uyanmasında, yeni Türkiye'nin ileri hamle ve inkılaplarının duyulması, tutunması ve gelişmesinde 1923 den sonra Devletleştirilen ve az zamanda Genişleyen Demiryolu Şebekesinin rolü muazzam olmuştur. Bu gün de Devlet kara yolları yurdu boydan boya aşarak geçit vermez nehirleri fethedecek, aşılmaz dağları delecek, yer altı zenginliklerimizi meydana çıkaracak, toprağın altını üstüne getirecek teknik vasıtaları ve bu vatanın dört bucağında millî şuur ve birliği sağlayacak perçini sürüklüyor. Yurt yol politikasının muvaffakiyeti mamur, Mesut, Müreffeh, çok nüfuslu, Kuvvetli ve kültürlü Türkiye'nin doğması ile neticelenecektir.

MERKEZİ VE MAHALLİ İDARELER ARASINDA VAZİFE BÖLÜMÜ

- a) Yurt ihtiyaçlarının çeşitliliği, bunları tatmin imkânlarının sınırlı oluşu ve derecelendirilmeleri lüzumu:

(**) Kara yolu bir memleketin damarları mesabesindedir. Damarlarımızdaki kanın devranı nasıl bizi diri tutuyorsa bu gün yollarda Ticarî ve İktisadî, İçtimai, Ziraî, Askerî, Kültürel idari faaliyetlerimize hayat bahşetmektedir. Bu itibarla bir Memleketin medeniyetini yolları ile ölçmek kabildir.

Prof. Neumark — Nakleden: Yusuf Danişman — Trafik Hukuku —
İdare dergisi Sayı: 217

Bir memleket ihtiyaclarının çeşitliliği, genişliği ve bu ihtiyacları karşılayacak imkânların daima mahdud kalmaya mahkûm oluşu gayretlerin semereli olabilmesi için hizmet ve ihtiyacların derecelendirilmesini, imkânların bu derecelemeye göre ihtiyaclarla tahsisini bin netice Devletin, direkt faaliyetlerini ancak bütün yurdu ilgilendiren ve faydalandıran hizmetlerin karşılanmasına, teşebbüslerin ifasına hasretmesini zaruri kılar. Önemini ısrarla belirtmeğe çalıştığımız yol meselesi büyük ehemmiyetine rağmen Devletin sayısız ihtiyaç ve problemlerinden nihayet bir tanesidir ve elindeki imkânlarda ancak yurdun yol sisteminin bel kemiğini teşkil edecek ana yolların yapılmasına müsaade etmektedir.

b) İhtiyacların merkezî ve mahallî idare teşekkülleri arasında paylaşılarak karşılanması zarureti:

Gayesi Amme vazifelerinin ifasını kolaylaştırmak olan İdarî teşkilatlanma ana mevzuatımızla yurdu Coğrafya durumu ve Ekonomik ilişkileri bakımından Vilâyetler, Kazalar, Nahiyeler ve Köyler gibi İdarî cüzü tamlara ayırmayı ve bir kısım işlerin yapılmasını ilgileri derecesinde bunlara tevdi etmeği münasip görmüştür. Bunlardan başta gelen Vilâyetler bir taraftan merkezin yetki genişliği (Tevsî mezuniyet) esasına göre idare olunan birer kademesi, öte yandan da kanunla tayin edilmiş muayyen görevleri ifa etmekle mükellef, hükmi şahsiyeti haiz bir amme idaresi, bir mahallî idare teşkilâtıdır.

Devlet için derecelenmede ikinci plânda kalan fakat lüzum ve faydası itibariyle bir mahal için birinci derecede önem taşıyan işler ve bu arada yollar o mahal idaresine başlıca vazife olarak tevcih edilmiştir. Vilâyetler için kıymet taşıyan yollar Vilâyetlerce, Zaruret ve faydaları münhasıran kendilerine ait olan köy yolları köylülerce yapılacaktır. Fakat takdir edilir ki mahallî idare cüzü tamlarının her biri üzerlerine düşen vazifeyi ne derece mükemmel ifa ederlerse, bir arada mütalaa edilmelerinden tereküp eden bir bütün olan vatan ölçüsünde de o hizmetin o derece mükemmel ve maksada yarar şekilde ifa edilmiş olacaktır.

Bu sebepledir ki yıllarca evvel vaz edilmiş kanunî hükümlere rağmen Vilâyet yollarının ikmalî mevzunda kat'i netice alınmadığı gibi köy yolları mevzuunda azametli ve bâkir bir dava olarak halen ehemmiyetini muhafaza etmektedir;

YOL MEVZUUNDA MERKEZÎ VE MAHALLÎ İDARELERE DÜŞEN VAZİFE

a) Mer'î mevzuatımıza göre yolların tefriki:

Yol mevzuunda merkezî ve mahallî idarelere düşen vazifeleri tespit ve mevzuumuzun mazrufunu teşkil eden «Vilâyet yolları» m diğer yollardan tefrik ile mütalâa etmek uygun olacaktır. Bu tefrik 1950 tarih ve 5539 sayılı «Kara Yolları Genel müdürlüğünün kuruluş ve görevleri hak» kındaki kamımda yapılmıştır.

(1.) maddesiyle Bayındırlık Vekâletine bağlı hükmü şahsiyeti haiz, katma bütçe ile idare ve bir genel müdürle temsil edilecek yeni bir kuruluş meydana getiren mezkûr kanun (yol ağları) başlığını taşıyan dördüncü bendinde (14.) üncü maddesiyle yolları:

A — Devlet Yolları

B — İl Yolları

C — Köy Yolları olmak üzere üç sınıfa ayırmıştır.

A — Devlet yolları, önemli bölge ve il merkezlerini, Demir, Deniz ve Hava istasyon, iskele, liman ve alanlarını birbirine bağlayan birinci derecede ana yollardır. (Madde 15 Fıkra A)

B — İL YOLLARI AĞLARI BİR İL SINIRI İÇİNDEKİ İKİNCİ DERECE ÖNEMİ HAİZ YOLLARI İHTİVA EDER. İL YOLLARI AĞLARINA GİREN YOLLAR ŞEHİR, KASABA, İLÇE VE BUCAK MERKEZLERİNİ BİRBİRİNE VE İL MERKEZİNE VE KOMŞU İLDEKİ Y AKIN İLÇE MERKEZLERİNE, DEVLET YOLLARI AĞLARINA, YAKIN DEMİR YOLU İSTASYONLARINA, LİMANLARA, HAVA ALANLARINA VE KAMU İHTİYACININ GEREKTİRDİĞİ DİĞER YERLERE BAĞLAYAN YOLLARDIR. (Madde 16 Fıkra 1)

C — Devlet ve il yoları ağlarına girmeyen diğer bütün yollar köy yoları sayılır. (*) (Madde 17 Fıkra 1)

b) Bu tefrikten maksat:

Görülüyor ki yapım ve bakımı vilâyet uhdesine tereddüt eden yollar İdarî teşkilât, İktisadî ve askerî mülahazalar göz önünde bulundurularak tatad edilmiş ve diğer yollardan tefrikinde her şeyden önce vilâyetin imkânları nazarı itibar alınmıştır. Birinci derecede ehemmiyeti haiz yolların vilâyetlerin bu günkü malî imkân ve teknik vasıtalarıyla yapılamayacağını takdir eden kanun vaazı bir yandan bu ehemmiyetli yolların yapımı

için Kara Yolları Genel Müdürlüğü gibi yeni bir teşkilât meydana getirirken vilâyetlerin uhdelerine bırakılan yollar dahi yapamayacaklarını teemmül ederek Devletin genel ve mahallî teşkilâtı arasında İkincisinin lehine sıkı bir iş birliği ve yardımlaşma zaruretinin vazetmiştir. Kanunun (17) inci maddesinin 3. üncü fıkrasına göre:

«Kara Yolları Genel Müdürlüğü il yolları ile köy yollarına gerek teknik bakımdan gerek malzeme vermek suretiyle mümkün olan yardım ları yapar»

VİLÂYET YOLLARI YAPIMI

Mevzi ve mahallî de olsa bir yol şebekesi gördüğü hizmet ve sağladığı fayda bakımından dolayısıyla umumî bir kıymet ifade ettiğinden Devletle mahallî idare arasında yol mevzuunda eskiden beri bu iş birliği teessüs etmiş ve devam edegelmiştir. Bu işbirliği asıl yol yapımının malî kaynakları bahsinde kendini göstermiş ve Devlet kâh umumî muvazeneden hususî idarelere yardım yapmış, kâh bazı vergileri ona hasretmiş, kâh yeni yeni vergiler veya mükellefiyetler ihdas etmiş ve nihayet zaman zaman yolların tefrikinde kıstası değiştirerek malî imkânlarına göre vilâyetlerin yol yükünü ayarlamak istemiştir. Malî imkânlarla yol yapımı arasındaki sıkı münasebeti layıkıyla kavrayabilmek için mevduatımızın (Vilâyet yolları) hakkındaki geçmiş hükümleriyle bu hükümlerin vaz ettikleri malî kaynakları kısaca gözden geçirmek faydalı olacaktır.

A) Yol mevzuatımızın geçirdiği istihaleler:

Mahallî bir idare teşkilâtı olarak Vilâyet hususî idaresinin bünye ve vazifesini tespit eden 13/Mart/1329 (1913) tarihli idare Umumiye Vilâyet Kanunu Muvakkatinin halen yürürlükte bulunan idare Hususiyeti Vilâyet ünvanlı ikinci kısmında tasrih edildiğine göre hususî idarenin ifasıyla mükellef bulunduğu hizmetler mahiyetleri itibarıyla Bayındırlık Millî Eğitim Sağlık ve Sosyal yardım Ziraat ve Ekonomi işlerine taallük etmektedir. Bu kanunla hususî idarelere tahmil edilmiş olan vazifeler oldukça geniş tutulduğu halde sonradan vaziedilen bir çok kanunlar bunların sahasını daraltmış ve hususî idarelerin faaliyetlerini daha sıkı bir murakabe altına almıştır. Denilebilir ki 1329 kanunu muvakkatinin hususî idarelere tevdi ettiği vazifelerden halen Meri mevzuata en fazla yakınlık arz eden yolları yapım ve bakım itibarıyla Bayındırlık vekâletiyile hususî idareler arasında paylaştıran hükümdür. Gerçekten 78 inci maddesinin (birinci) bendine göre:

«Memalik Osmanîye’de Devir devletçe görülecek lüzum üzerine küşat ve tesviyesi ve tamiri Nafia Nezaretine ait olan turuku umumiye den maada Vilâyet dahiline münhasır olarak liva, Kaza ve nahiyeleri yekdiğerine rapteden turuku maabirin küşat ve inşası ile tamirâtı mütemadiye si

Gerek turuku umumiyenin ve gerekse turuku hususiyeti Vilâyetin şehir ve kasabaları dâhiline tesadüf eden akşamının inşa ve tamiri dahi nevine göre Nafia Nezaretine veya Vilâyete aittir.»

İdare Hususiyeti Vilayet Kanunu tüm olarak yürürlükte olmakla beraber vazifelerde vukua geldiğini kaydettiğimiz tedbirlerden yola müteallik biri 1341 (1925) tarihli ve 542 sayılı «Yol Mükellefiyeti Kanunu» ile vilâyetlerin hususi yolları hakkında İktisadî ehemmiyetlerine nazaran beş senelik bir program tanziminin meclisi umumîlerin vazifeleri cümlesinden olduğu, suretinde meydana gelmiştir. (M. 8) Müteakiben 1927 tarih, 1131 sayılı Devlet ve vilâyet yollarının tevhidî hakkındaki kanunla (Devlet yolları vilâyet yolları ile birleştirilmiş ve cümlesinin inşa, tamir, idare ve hüsnü muhafazaları Vilâyet, idare hususiyetlerine tevdi edilmiştir.) (M. 1) Ayrıca idare Umumiye Vilayet kanunu ile yol mükellefiyeti kanununda mevcut olup işbu kanun ahkâmına muhalif bulunan bilcümle mevaddı kanuniye ilga edilmiştir. (M. 7.)

Kısa bir zaman sonra tevhitte tekrar tefrike gidilerek 20 sene müddetle tatbik sahası bulan 2/Haziran/1929 gün ve 1525 sayılı «şose ve köprüler kanunu» ile müteakidim kanunlar ilga edilerek «Türkiye Cumhuriyetindeki bütün şoseler ile köprülerin inşa ve tamirlerine ve iyi bir halde muhafazalarına ait vesaitin tanzim ve idaresi Nafia vekâletine mevdu kılınmış» (M. 1.) ve Vilâyetlerin, şu işlerle meşgul olmaları kâfi görülmüştür:

a) Mevcut ve üzerinden geçilmekte veya başlanmış olan şoselerle mücavir vilâyetlerin hudutlarına takarrüp etmiş aksam arasındaki irtibat yolları (Vilâyetlerin bu gün yapılı olan şoseler ve teferruatı üzerindeki mesaisinde takip edilecek gaye bunların gidiş ve geliş ve geçide elverişli olacak surette tamir ve muhafazalarıdır.)

b) Mevcut olmayıp ta vilâyet hususî idareleri tarafından yapılması mahalleri için fayda görülen yeni yollar.

c) Devletçe görülecek lüzum üzerine inşası vilâyetlere tevdi edilecek yollar. (M. 7.)

Nihayet bu hükümler yerlerini 5539 sayılı kanunun yukarıda zikrettiğimiz tefrik ve tavsifine terk etmişlerdir.

b) Mafî kaynaklar:

Hususi idarelere tevdi edilmiş vazifelerin ifasına muktezi gelirler 1329 sayılı İdare Umumiye Vilayet Kanununda gösterilmişti. 80 ve 81 inci muaddel maddelere göre gelirler adi ve fevkalâde diye ayrılıyor ve bunların en önemlilerini (aşar) ve (Müsakkafat) vergilerinden ayrılan maarif hisseleriyle (temeddü) ve (Ağnam) vergilerine zammedilmiş olan vilâyet hisseleri ve bunlardan başka her yıl bütçe kanunu ile tayin edilecek azamî miktarları aşmamak üzere aşardan maada Devlet vasıtasız vergilerine vilâyet meclisi umumilerince ilâve edilecek adi ve fevkalade munzam kesirler, (Ferağ ve intikal) harçlarına zam olunan vilâyet hissesi ve (Zebhiye) resminden alınacak vilâyet hissesi teşkil etmekte ve bunlar yanında, cüz'î hasılat getiren bir takım resim ve ücretler, Vilâyet menkul ve gayrimenkul mallarının hasılatı vilâyetlere© kurulacak numune çiftlik, mektep, matbaa, gazete ve sergiler gibi yerlerden alınacak hasılat bulunmakta idi.

Cumhuriyet devrinde vergi sisteminde meydana gelen köklü değişiklik sonunda bu vergilerin birçoğu kaldırılmış, yenileri ihdas edilmiş, devletle vilâyetler arasındaki vazife taksimine uygun olarak hususi idarelerin gelirlerini hizmetleriyle ahenkleştirmek yoluna gidilmiştir.

Bu gün vilâyet hususi idare gelirlerini karşılayan gelirler esas itibarıyla arazi ve bina vergisi ile munzam İktisadî buhran vergisi ve akaryakıtlardan alınacak yol vergisinden vilâyet payı ile taş ocakları resim ve harçları, vilâyet emval ve emlak gelirleri, çeltik geliri gibi öz kaynaklar ile genel bütçeden yapılan yardımlardan tereküp eder. Hususî idarelerin bayındırlık, sağlık ve milli eğitim işlerinde harcamak üzere istikraz yapma salâhiyetleri bakidir. (İdare Umumiye Vilayet Kanunu (M. 131).

Mevzumuzla yakın ilgisi bakımından vergi mahiyetinde bir şahsî mükellefiyetin yerine kaim olan akaryakıtlardan alınacak (yol vergisinden vilâyet payı üzerinde durmak gerektir.

Başlangıçta bu vergi yolların inşa ve tamiri işlerine yardım olmak üzere 1286 (1870) yılında yürürlüğe konulan Turuk ve Maabir Nizamnamesi ile ihdas edilmişti. Buna göre 16 yaşından 60 yaşına kadar bütün erkekler yılda 4 gün yol işlerinde çalıştırılacaktı. 1306 (1890) yılında mükellefiyetin para ile ifasına da cevaz verilmiştir. Esası bu suretle konulmuş olan yol mükellefiyeti 27 Şubat 1329 tarihli (tarik mükellefiyeti nakliyesi hakkındaki kanunu muvakkat) ile İdare Umumiye Vilayet Kanunu Muvakkati ile mütenazır bir hale getirilmiş, 1337 (1921) tarihinde Tarik Bedeli Nakdîsi 1925 tarihli ve 542 sayılı Yol Mükellefiyeti Kanunu ile gü-

nün icaplarına göre tahavvüle uğrayarak 1925 sayılı Şose ve Köprüler kanununda makas bulmuştur.

Bu kanun ve eklerine göre: Türkiye’de oturan 18 yaşından 60 yaşına kadar her erkek bazı istisnalarla yol mükellefiyetine tâbi idi. Mükellefiyet beden en veya para ile ifa edilebilirdi. Kanunda tasrih edilen müesseseler memur ve müstahdemleriyle beden en çalışmak istemeyen sair mükellefler mükellefiyetlerini para ile ifa ederlerdi. Paralı mükellefiyet yılda 12 lira ve bazı şehir ve kasabalarda ise 18 lira idi, (*) vergi tahsilatının % 15 i Bayındırlık vekâletine, % 20 si Belediyelere ve % 35 i de Vilâyet özel idarelerine aitti. (1882 ve 5237 sayılı kanunlar) (**). Bedenî mükellefiyet 8 gündü. Beden en çalışacakların her yıl hangi aylarda çalıştırılacakları Vilâyet genel meclisince tayin edilir, daimî encümen ce tertiplenen bir iş programı dâhilinde muayyen çalışma yerlerine sevk edilirdi. Tahmin edileceği gibi bedenî mükellefiyet yol davasında müsmir bir netice elde edilmesine asla imkân verecek mahiyette olmadığı gibi paralı kısmı da (yol)un icap ettirdiği geniş masrafı karşılayacak durumda değildi. Esasen bunu nazara itibaren alan kanun vaazı 1525 sayılı kanunla «Millî şoseler üzerinden geçecek vesaiti nakliyeden bilahare ayrı bir kanunla «Tayin edilecek şekil ve nispet dairesinde vergi tahsil olunacağı» (25 inci madde fıkra 2.) ve yol parasının kanunda tasrih edilen husustan gayrısına sarf edilmeyeceği hükmünü (madde 20) vazetmişti. Fakat kısa bir zamanda bu hassasiyet terkedilerek yol parasının başka işlere harcanmasına da müsaade edilmiştir. (***)

Vilâyet sınırları dâhilinde işleyen vesaiti nakliyeden alma gelmekte olan resmin cüzi ligi yeni kaynaklara ihtiyaç hissettirmiş ve (yol işleri için benzinin kilosundan 11 kuruş yol vergisi alınması hakkındaki 14 Şubat 1949 gün ve 5336 sayılı kanunla) teklif adaletine ve günün demokratik

(*) aslen bu miktar 4 lira idi. 4751 sayılı kanunla Genel meclislerin bu miktarı 6 liraya kadar çıkarmalarına yetki verilmiş, 4427 sayılı kanunla olağanüstü müddetin devamı müddetince 1943 de paralı mükellefiyete bir misli zam edilmiş ve 5116 sayılı kanunla belediye meclislerine şehir ve kasabalarda yol vergisine % 50 ye kadar belediye hissesi zam etme salahiyeti tanınmıştır.

(**) 1925 sayılı kanunla yol vergisi nakit kısmı tahsilatının yarısı Nafia Vekâletine, yarısı da hususi idarelere bırakılmış iken belediyeleri malî bakımdan desteklemek zaruretiyle paylar yukarıdaki şekilde değiştirilmiştir.

(***) Vakıa Maliye ve İlmî muayyen gelirlerin muayyen giderlere tahsisi usulünü tecviz etmez ve devlet bütçesi için usulün mahzurları açıktır. Ancak yol mükellefiyeti karşılığı alman paraların yol hizmetlerine tahsis edilmesinde titizlik gösterilmesi yerinde olurdu kanaatindeyiz.

zihniyetine uymayan bir baş vergisi' (capitation)dan ibaret olan Yol vergisi mahiyetini değiştirmeğe yüz tutmuş ve nihayet 25/şubat/1952 gün, 5889 sayılı (Akar yakıtlardan alınacak yol vergisi kanunu) 1525 sayılı kanunun yol vergisine ait hükümlerini 1/Mart/1952 tarihinden itibaren yürürlükten kaldıracak yol mevzuunda Kara yolları genel Müdürlüğü ile Vilâyet yeni kaynaklar hazırlamıştır. (Madde 8-A, fıkrası 1)

5889 sayılı kanuna göre yabancı memleketlerden ithal veya memleket içinde tavsiye, takdir veya sair suretlerle imal olunan benzin, gazyağı, mazot ve motorin gibi hafif ve orta yağların beher kilosundan muayyen kuruş YOL VERGİSİ alınır. (Madde 1)

Bu kanun gereğince hazinece cibayet olunacak yol vergisi gelir bütçesine irat kaydolunur. Karşılığında her yıl gelir tahminlerinin % 45 i nispetinde Kara yolları genel Müdürlüğüne, % 40 ı nispetinde Vilâyet Hususi idarelerine ve % 15 i nispetinde belediyelere verilmek üzere Maliye bütçesine denek konur.

5889 sayılı kanundan bir müddet sonra, 11/5/1953 tarihinde kabul ve 6085 savı ile yürürlüğe giren Kara yolları Trafik Kanunu Malı Hükümlere müteallik bölümünde (nakil vasıtalarının bu kanuna göre yapılacak kayıt ve tescil muameleleri ile şoför ve sürücülere verilecek ehliyetname karşılığı olarak bir defaya mahsus olmak ve kanunda tayin edilen miktarı geçmemek üzere harç ve adlarına nakil vasıtası kayıt ve tescil edilmiş hakiki veya hükmü şahıslardan muayyen Trafik Resmi alınmasını derpiş etmiştir. Bu kanuna göre Hazinece tahsil olunacak harç, resim ve cezalar gelir bütçesine irat ve karşılığında her yıl gelir tahminlerinin ce 25 i nispetinde belediyelere, % 10 u nispetinde Vilâyet Hususi idarelerine verilmek üzere Maliye vekâleti bütçesine denek kaydolunur. (6085 sayılı kanun, Madde 9) (*)

Her iki kanunla da yılsonunda sağlanan gelir bütçeye konan ödeneklerden fazla ve eksik olduğu takdirde ertesi yıl ödeneklerinin hesabında nazara alınır. Vilâyet Hususi idarelerde belediyelere ait denekler her ay sonunda msavı taksitler halinde ve bir evvelki yılın hasılatı yılın hasılatı ise müteakip yılın birinci ayın sonunda toptan Dâhiliye Vekâleti emrine iller Bankasına tevdi olunur.

İller Bankasında Dâhiliye Vekâleti emrinde her ay toplanan bu paralar bankaca en geç ertesi ayın 15 ine kadar Vilâyetlerin ve belediyelerin

(*) İdare Umumiye Vilayet Kanunu'nun daha önce zikrettiğimiz 80. inci maddesi sarahate ancak Kara yolları Trafik kanununun 76. Maddesiyle kalkmıştır.

son nüfus sayımındaki nüfus miktarlarına göre Vilâyetlere ve belediyelere dağıtılır. (5889 sayılı kanun Madde 7,

6085 » » » 9)

VİLÂYET YOLLARININ YAPILMASI ŞEKLİ

- a — Yolların programlaştırılmasında göz önünde bulundurulacak amille!
- b — Programı tanzim edecek uzuv
- c — Programı tastik edecek makam
- d — Yolu yapacak daire
- e — Programda iki esas: yapım ve bakımın ayrılığı.
- f — Programın uygulanması
- g — Vilâyet hususi idaresiyle Vilâyet Bayındırlık müdürlüğü arasındaki iş birliği.

Vilâyet yolarının tespit, programlaştırma ve uygulanma tarzım sarahatin tespit eden esas, 5539 sayılı kara yolları Genel müdürlüğü kuruluş ve görevleri hakkındaki kanundur. Bu kanuna göre:

Her hangi bir il yolları ağlarına girecek yollar, Kamu faydası, Millî savunma ve ağların gelişmesine tesir eden ekonomik amiller göz önünde tutulmak suretiyle il genel meclislerince kabul ve kara yolları Genel müdürlüğünün teklifi üzerine Bayındırlık bakanı tarafından onandıktan sonra il özel idarelerince yapılır. İl yolları ağlarında yapılacak düzeltme, değiştirme ve ekleme aynı usule bağlıdır. (M. 16 F. 3)

İl genel meclisleri devlet yolları ağı ile ahenkli olarak her yılsonunda ÜÇ YILLIK il yolları YAPIM ve Bakım programlarını hazırlarlar. Bu programlar kara yolları G. Müdürlüğünün teklifi üzerine Bayındırlık bakanlığınca aynen veya değişiklikle, genel müdürlüğe geldiği tarihten en çok üç ay içinde onanır. Ve uygulanmak üzere illere gönderilir.

Bu süre içinde onanmayan programlar aynen kabul edilmiş sayılır. (M. 24)

Bakanlıkça onanan ve uygulanmak üzere illere gönderilen programlar nasıl tahakkuk ettirilecektir? Bilindiği gibi «Umumî mülhak ve hususi bütçelerle idare edilen daireler namına alma, satma, yaptırma, keşfettirme, kiraya verme, kiralama ve bunlara benzer diğer işler 2/Haziran/1934

gün ve 2490 sayılı Arttırma, Eksiltme ve İhale kanunu hükümlerine göre yapılır. (Kanun M.1 fıkra 1)

Gündelik lisanda ekseriya tek istila şeklinde ve mürekkep olarak kullanılmakta olan arttırma eksiltme ve ihale tabiri alım satım, yaptırma, keşfettirme, kiraya verme, kiralama gibi işler üzerinde kanun hükümleri haklarında tatbik edilen resmî idarelerin tatbik ettiği kapalı zarf (kanun M. 31-40), açık arttırma ve eksiltme (M.41-44), mahdut eksiltme (M. 45) pazarlık (M. 46-49), emanet (M. 50) gibi usulleri aynı zamanda tazammun eder.

Gerek eksiltme gerek arttırma suretiyle olsun mevzu ve müesses usullerle idareye karşı bayi, müteahhit veyahut müşteri olarak çıkan taliplerden yalnız birinin seçilerek mukarrer fiyatla işin o talip üzerinde bırakıldığını gösteren muameleye (ihale) denir. İhalede idare ile müteahhit arasında akdi bir münasebet doğar. Gerek ihalenin, gerek ihale neticesinde doğan akdi münasebetin ruhu, muameleye aleniyet, umumiyet ve emniyet vermek suretiyle idarenin menfaatinin mümkün olduğu kadar korumaya ve sui istimalleri önlemeye matuftur. Bu ise zarurî olarak işin bir şartname ile tespitini, ilân keyfiyetini, bedel tahmin ve teminat alınmasını, komisyonlar teşkili gibi formaliteleri icap ettirir. Buna rağmen bilhassa bayındırlık sahasına taallük eden işlerin keyfiyet itibarı ile çok hacimli ve muazzam meblağlara, mal olan geniş çapta işler olması 2490 sayılı kanunun ihaleye müteallik hükümlerini Bayındırlık programlarının uygulanmasında uyulması zaruri bir amentü haline getirmiştir. Hangi zihniyetten mühlhem olduğunu yukarıda belirttiğimiz kanunun koyduğu formalitelerin suiistimali önlemek ve menfaati kollamak pahasına zarurî bazı gecikmeler tevhit edeceğini düşünen kanun vazı cüz'i kıymette bazı işlerin bu yola tevessül edilmeden de yapılabileceğini kabul ile emanet usulü adını verdiği müesseseyi ihdas ve ancak bu usulle yapılacak işlerin ölçüsünü hassasiyetle tahdit etmiştir. Filhakika bazı işler ve bu arada «keşif bedeli 30 bin lirayı geçmemek üzere resmî dairelerin binaları, yolları, köprüler inşa veya tamiri» bir müteahhit araya girmeksizin dairesi tarafından veya daire namına resmen teşkil edilecek mesul heyetler eliyle emaneten yaptırılabilir. (4876 sayılı kanunla muaddel madde 50-A)

Emanet suretiyle inşası kararlaştırılan yollar ya daha küçük kısımlara veya lüzumu halinde cins itibarıyla olmak üzere malzeme ve işçilik gibi nevilere ayrılıp bunlar icabına göre ihale suretiyle müteahhitlere veya götürü olarak taşeronlara verilerek ve yahut yevmiye ile amele istihdam olunarak yaptırılır.

Delalet ettiği mana ve müsaade ettiği imkân itibariyle bu hüküm ancak kısa zamanda yapılmasında zaruret hissedilen veya tamiri cihetine gidilmesi lüzumlu görülen küçük ölçüdeki Bayındırlık işlerinde bir kıymet ifade eder. Nitekim 5539 sayılı kanunda aynı esası şöyle teyit ediyor:» Mevcut yolların bakımı, ıslahı ve platformunun genişletilmesi ve husule gelen arızaların giderilmesi 2490 sayılı artırma, Eksiltme ve ihale kanununun 50 inci maddesinde yazılı kayıt ve şartlara bağlı olmaksızın emaneten yaptırılabilir; Bu işler için gerekli malzeme ilân edilmeksizin pazarlıkla satın alınabilir. (M. 26)

Bu itibarlardır ki bakımda emanet usulü terviç edilebilirse de umumiyetle büyük meblâğların sarfım mucip (yapımda) mutlak surette diğer bir usule tabi kalınmak zaruridir.

Yol her şeyden ziyade devamlı bakım isteyen bir mevzudur. Bittabi idare yeni yollar yapmak kadar mevcutlarının iyi halde muhafazası için de gayret gösterecektir. Bir ihale mevzuu olmayacak kadar ehemmiyet arz etmeyen bu meselede Vilâyet hususi idaresinin emanet usulüne bas vurması en tabii yoldur. Yukarıda idarenin bunu iki yolda yapabileceğini gördük. İsterse idare işin ifasını yine bir şahsa Maruf tabirde taşeronu verir, İsterse bizzat kendisi yapar. Bu ikinci halde hususi idare ile vilâyet Bayındırlık müdürlüğünü iş birliği halinde görürüz. Bilindiği gibi Bayındırlık müdürlükleri bir yandan ilgili vekâletin vilâyetlerde bir şubesi olarak mezkûr vekâletin uhdesindeki vazifelerden vilâyete tereddüt edeni ifa, öte yandan o vilâyet hususî idaresinin bayındırlık işlerinde bir icra unsuru olarak Bayındırlık programlarının tatbikini temin eder. Filhakika Vilâyet bayındırlık müdürlüklerinde iki tip eleman bulunur. Birinciler Bayındırlık Vekâleti tarafından tayin ve maaşları genel bütçeden tesviye olunan idare ve fen erbabı, diğerleri de vilâyetin iş hacmine göre görülen ihtiyaç dâhilinde ücretleri hususî bütçeden karşılanmak üzere vilâyetçe tayin edilen müstahdemler.

Bedenî yol mükellefiyetinin cari olduğu zamanlarda iş programlarının tatbiki bu kabil müstahdemlerin miktarını bir hayli arttırmış ise de zamanla hususî idare bütçelerine dâhil ve nafiaya mensup kâtipler, hesap ve daimî ambar memurları, daimî tamirat ve bakım çavuş ve amelesi yerlerini makinelere, fennî vasıta ve malzemeye, teknikerlere, makinist ve şoförlere bırakmıştır. İşte idarenin bazı işlerini kendi kendine görmesi —bilhassa yol mevzuunda— bu gün bu elemanlarla olmaktadır.

YOL YAPIMININ TEKNİK MAHİYETİ

Esasen bayındırlık mevzuları Dünya tekniğinde vaki çok hızlı gelişme ve insan haysiyeti ve demokrasi duygusunun mecburî bedenî mükel

lefiyet, angarya gibi faşizm ve sosyalizm mantığının mahsullerini takbihi şeklinde fikir sistemlerinde vaki tebeddül karşısında tamamıyla teknik birer mevzu haline gelmişler ve halleri de yine teknik imkânlarla bırakılmıştır. Başka milletler bu vasıtalar ve imkânlarla havsalaya sığmaz bir süratle ilerlerken onlardan fersah fersah geri olan milletlerin onları uzaktan da olsa takibi ancak teknik vasıtalara, buhar ve elektrik kuvvetinin sırtına şahlanmalarıyla kabil olacaktır. Coşkun suların enerjiye, bozkırların verimli topraklara, yeraltı meçhullerinin nimete, karanlık köşelerin birer ışık tufanına ve uçsuz bucaksız ovaların ve geçit vermez dağların ferah yollara kalbi ancak makina kuvveti ile sağlanabilecektir. Çünkü makina kuvvetten tasarruftur, zamandan tasarruftur, paradan tasarruftur. Sınırlı imkânlarımızla çok kısa bir zamanda pek çok iş yapmak zorunda öten biz, bütün memleketlerden ziyade makine gücüne muhtacız. Kalkınma kelimesi bizde teknikleşmede müteradifini bulmuştur. En az masrafla en kısa zamanda müspet iş görmek ancak bu sayede mümkün olabilir. Bayındırlık faaliyetlerinin bütün sahalarında olduğu kadar yol mevzuunda da hakimiyet ancak makina sayesinde temin edilebilecektir. Mevzunun teknik mahiyeti kanun vaazınca da benimsenerek kanunla sarahaten zikredilmiştir.

Karayolları Genel Müdürlüğü il yollarıyla köy yollarına gerek teknik bakımdan, gerek malzeme vermek suretiyle mümkün olan yardımları yapar. (Madde: 17 F. 3).

Yolların inşa ve onaranı için yabancı memleketlerden tedarikine zaruret. görülen her türlü makina, gereç, avadanlık ve yedek parçalan yapan fabrikalardan, önceden Bayındırlık Bakanlığının muvafakati alınarak 2490 sayılı kanun hükümlerine göre teşkil edilecek komisyonlar tarafından satın alınabilir. Bu alıntılarda 2490 sayılı Arttırma Eksiltme ve ihale Kanununun diğer hükümleri uygulanmaz. (M. 27).

Üstelik Karayolları Genel Müdürlüğü bütün yol ağlarının inşası, onanım, bakımı ve diğer hususlar hakkında teknik esaslarla vasıf ve şartları tespit eder; yol inşa ve bakımına lüzumlu malzeme, makine ve teçhizat ile taşıtların seçmek, depo etmek, onarmak, kullanılır durumda bulundurmak ve gerekli tamir atölyeleri ve tesisleri, kurmak işleriyle uğraşır. (M. 2 - C - D).»

Netice şudur ki bu gün için yol mevzuu tamamıyla teknik bir mevzudur. Tekniğin her sahasında müşahede edilen incelik, yol tekniğinde de kendini gösterir. Beden kuvvetiyle iş görülen devirlerin kazma kürekte ibaret alâti yerine alelâde makinalar kaim olmamış, birbirlerini tamamlayan bir sistem halinde mütalâa ve kullanılmaları zarurî bulunan çok çe

şitli makinalar yer almıştır. Bunlar kolaylıkla yerlerine başkalarının ikame edilemediği hususî yapılaşta vasıtalar oldukları gibi, değer itibariyle de umumiyetle pahalı nesnelerdir. Dolayısıyla yol yapımı teknik mahiyette bir iş olduğu gibi, ayrıca büyük maddî külfeti mucip bir problemdir.

ESKİŞEHİR VİLÂYETİNDE YOL YAPIMI TATBİKATI VE NETİCESİ

Azametli bir mevzu olan yol yapımı ve bakımının muhtelif vilâyetlerde farklı tatbikata müncer olduğu bir vakiadır. Umumiyetle Vilâyet ve köy yolları yapımı ve bakımının mahallî teşekküllerle idare âmirlerinin takdirine kalmış olduğu Standart bir iş sistemine bağlanmadığı cihetle memleketin her tarafındaki randımanın aynı olmadığı ve daha ziyade idare âmirlerinin kabiliyetine göre tehalüf etmekte olduğu kabul edilmek gerektir. [*]

Son 8 yılda Eskişehir vilâyetinde yapılan yol çalışmalarını bu zaviyeden ortaya koymakta fayda vardır. Filhakika mezkûr vilâyetçe takip edilen sistem yol mevzuunun teknik mahiyetini basiretle kavrayan ve faaliyetleri bu mahiyete göre ayarlayarak başarıya ulaştıran bir zihniyetin eseri ve ifadesi olmuştur. Etüdümüzün mülhem olduğu ilgili yıllara ait Vilâyet izah namesinde sayın Vali Arif Özgen müspet çalışmaların prensibini —ve tabir caiz ise sırrını— şöyle ifade etmektedir:

«..... vilâyetimizin hizmet mesuliyetini deruhte ettiğimiz 1950

yılından beri kendimize prensip ittihaz ettiğimiz (İktisadî bir düşünce ile vatanışa müspet hizmet imkânlarını temin ve bunu azamî tasarrufa başarma) zihniyetine daima sadık kaldık takip ettiğimiz çalışma., sistemli, programlı, verimli ve maliyeti mümkün olduğu kadar ucuza mil etmek ve inşası seneler sürecek hizmetleri kısa bir zamanda neticelendirmek prensibine dayanmakta idi çalışmalarımızı bir prensibe bağlanmayıp da politik gayeler güdererek para imkânlarımızı muvakkaten tatmin edilebilecek mevsimlik işlere hasrederek maddî imkânlarımızı küçük rakamlar halinde sonsuz ihtiyaçlara serpiştirseydik, Vilâyet veya koy yolu namı altında bu gün muhtelif köylerde bakım imkânı bulunmayan ve kısa bir zamanda harap olmağa mahkûm birer veya ikişer kilometrelik müteferrik yollar yapılmış olacaktı.

Vilâyetimizin İktisadî kalkınmasını tam bir şekilde sağlayabilmek ve en uzak köylerimizi de Vilâyet merkezine yol ile bağlayabilmek için 1.500

[*] Bakınız: Sadık ARTUKMAÇ - Köylerimizi Nasıl Kalkındırabiliriz? - 19fö, sahife 89 - 90.

kilometrelik bir yol şebekesinin kurulması lâzımdı. 1951 yılında hazırladığımız bu programı tahakkuk ettirebilmek için en asgarî bir maliyet hesabıyla beher kilometresi 60 bin lira üzerinden 90 milyon liraya ihtiyaç vardı.

(1954-1955 izah namesindeki ifade ile: bugün ise asgarî 150 milyon liralık bir dâvadır.)

Hem yol vergisi alıp, hem de köylümüzü angarya suretiyle yollarda çalıştırmak, prensibimiz haricidir. Köylerde yaşayan vatandaşlarımız ile şehirde yaşayanlar arasında yapılacak hizmetlerde hiç bir külfet ve nimet farkı gözetmiyoruz. Şehirde yaşayan vatandaşlarımızın yol, su, mektep gibi ihtiyaçlarını nasıl biz temin ediyorsak köylerde yaşayan vatandaşlarımızın ihtiyaçlarını kendilerine en küçük bir külfet ve angarya tahmil etmeden gidermek prensibini güttüğümüz için bu muazzam yol dâvasını ancak Vilâyet bütçesi imkânları ile karşılamak icap ediyordu.

Yalnız yol inşası için bütçemizden her yıl 1 milyon lira ayırmak kabil olsa, dâvanın tahakkuku 150 senelik bir zamana mütevakıftı...

Yol dâvamızı süratle halledebilmek ve vatandaşlarımızın İktisadî, ticarî gelişmelerini en kısa bir zamanda tahakkuk ettirebilmek için derhal makineleşmek zarureti vardı. Bu sebeple senelerce mahrumiyet çeken, yolsuzluktan, susuzluktan ve her türlü imkânsızlıktan mustarip vatandaşlarımızın sabırsızlığına ve her türlü tesirlere göğüs gererek işi evvelâ programlaştırmak, muntazam ve verimli çalışma imkânlarını hazırlamak, bunun için de lüzumlu teşkilâtı kurmak ve ondan sonra işe başlamak icap ediyordu.

Çalışmalarımızda her yıl 300 kilometre yol yapmak suretiyle asırlık işi 5 seneye indirme ve 100 milyonu geçen hizmeti çok daha ucuza temin etme esasını tuttuk. Bu maksatla 1950 -1951 ve 1952 yıllarında bütün para imkânlarımızı Nafia Teşkilâtımızı kurmağa hasrederek elimize geçen parayı sipariş ettiğimiz yol makinalarına yatırdık. Yalnız 1950 ve 1951 yıllarında artık daha fazla beklemeğe tahammülü kalmamış vatandaşlarımızın «daha hiç bir şey yapılmıyor» gibi tenkitlerini karşılamak ve esas dâvayı tahakkuk ettirmek imkânlarını temine zaman kazanabilmek için bir iki yolun inşasını müteahhide ihale ettik...

Bu suretle yol inşaatına lüzumlu makine ve vasıtaları temin ederek bilfiil inşaatı vilâyetimizin yapması ile elde edilen müspet ve karlı neticeleri kısa bir mukayese ve arz edeceğim:

..... üç sene evvel ihale ettiğimiz 70 kilometrelik yolu mütaahhitlerimiz ancak bu sene sonunda ikmal edebileceklerdir. [*]

Bu sene 1**1 vilâyetimizde yapılmış olan yollar müteahhide ihale edilse idi, bir mevsimde inşa ettiğimiz yollar, asgarî üç senede ikmal edilebilirdi. Ayrıca en asgarî bir hesapla 4 milyon 500 bin liraya mal olurdu. Buna mukabil vilâyetimizin makina satın alma, yedek parça temini, akaryakıt ve işçi, personel masrafları ile bazı köy yollarına sarf edilmek üzere köy sandıklarına yaptığımız yardımlar ve 1950 - 1951 yıllarında ihale ettiğimiz yolların müteahhitlerine verilmiş olan istihkaklar dâhil olmak üzere umumî sarfiyat yekûnumuz 1.865.098,13 liradır.

Müteahhitlere ödediğimiz meblâğ çıkarılırsa emanet suretiyle kendi inşa ettiğimiz yollara her türlü masraf da dâhil olmak üzere 400.575,070 lira sarf edilmiş olduğu anlaşılır. Velhasıl 4.500.000 lira değerindeki yol inşasını biz 400.575 liraya yapmak suretiyle en az 4 milyon lira tasarruf etmiş durumdayız...

..... Bu sene 1***1 (.....) bölgesinde birçok köylerimiz dolu afetine maruz kalmış ve bütün mahsulleri harap olmuştu. Büyük bir geçim sıkıntısına maruz kalan bu köylerdeki vatandaşlarımıza bir yardım olsun diye (.....) arasındaki 2 kilometrelik yolun tesviyesini emanet sure

tiyle ve bölgeden temin edilen işçilere rayice göre yevmiye vermek suretiyle yaptıрмаğa karar verdik. 2 kilometrelik bu yol iki buçuk ayda ikmal edildi. Ve 34.583 liraya mal oldu. Eğer biz bu yolu kendi makinalarımızla yapsaydık en fazla 7 günde ikmal eder ve bize de 350 liraya mal olurdu.

Demek oluyor ki, amele ile yapılan işler ile makinalı çalışma arasında maliyet bakımından yüz misli, zaman bakımından on misli fark mevcuttur ve bu da düşüncelerimizin isabetini tebarüz ettirmekte

dir.»

Prensiplerini naklettiğimiz bu çalışmanın fiili neticesi olarak:

A) 1950 yılında:

70 Km. den ibaret ve bakımsız şose ile

40 Kin. den ibaret toprak tesviyesinden mürekkep şebeke.

[*] Bahis mevzuu sene 1953 senesidir.

[**] Bahis mevzuu olan sene yine 1953 senesidir.

[***] Kast olunan 1954 senesidir.

1954 yılında:

310 Km. devamlı bakım ve kumlanması yapılan yol ile

302 Km. toprak tesviyesine vasıl olarak 612 Km. ye balığ olmuş;

1957 yılı somunda:

617 Km. normal bakımı yapılan yol ile

70 Km. stabilize kaplaması yapılan tesviye ve 199 Km. ham toprak tesviyesi halini almıştır.

B) 1950 yılında:

1 tek kamyon ile 1 jeepten ibaret Nafia makine ekibi

1954 yılında:

27 adet otomatik boşaltma tertibatlı kamyon,

2 adet su tankeri,

1 adet benzin tankeri,

1 adet treyler,

4 adet traktörle çekilen haski,

T adet greyder,

3 adet biri buldozerli olmak üzere trak döşöval,

1 adet loder

3 adet anklo dozer traktör,

4 adet buldozer traktör,

3 adet seyyar kompresör,

1 adet ekskavatör,

1 adet son sistem seyyar kaynak makinası,

1 adet son sistem sabit torna tezgâhı,

6 adet buharlı ve mazotlu yol silindiri,

13 adet servis arabası

olmak üzere 78 parça makinadan ibaret modem bir yol inşa ekibi haline gelmiş,

1955 yılında: mevcuda

27 adet otomatik boşaltma tertibatlı kamyon,

1 adet traktörle çekilen heski,

1 adet traktör-şoval,

1 adet taş kırma makinası,

1 adet plânya tezgâhı,

1 adet matkap tezgâhı,

1 adet bızar tezgâhı ilâve edilmek

suretiyle 4 milyon lira değerinde 111 parçaya yükselmiştir. Ayrıca mevcut makinaları daima çalışır bir halde bulundurmak maksadıyla Almanya ve Amerika'ya sipariş edilen 300 bin liralık yedek parça gelmiş ve mubayaa edilmiştir.

1957 yılı sonunda:

Makina kuvvesinde değişiklik olmamış; miadını dolduranlar yerine yeni siparişler yapılmıştır.

C) Yol inşa vasıtalarının çoğalması bunlara lüzumlu malzeme ve sair yedek parçaların ve ambar işlerinin tevsiini mucip olmuştur. Mevcut garajın tevsiine rağmen kâfi gelmemesi karşısında 1955 yılında şehirden 5 kilometre uzaklıkta 32 dönüm saha istimlak edilerek ihtiyaçları karşılayacak mükemmeliyette bir garajın inşasına tevessül ve müteakip yıllarda ikmal edilmiştir. Fiili değeri asgarî 400.000 liradır.

Ç) Nafia hizmetleri arasında en büyük hisseyi teşkil eden yol yapım ve bakımına tahsis edilen meblâğı müşahhas bir şekilde ortaya soyabilmek için Nafia hizmetleri için tefrik edilen parayı belirtmekte fayda vardır.

1949 yılı	bütçesinde	Nafiahizmetlerine	114.984 lira
1950 yılı	bütçesinde	Nafiahizmetlerine	330.463 lira.
1951 yılı	bütçesinde	Nafiahizmetlerine	367.924 lira.
1952 yılı	bütçesinde	Nafiahizmetlerine	1.775.958 lira.
1953 yılı	bütçesinde	Nafiahizmetlerine	3.134.087 lira.
1954 yılı	bütçesinde	yol hizmetlerine	3.056.030 lira.

1955 yılı bütçesinde Nafia hizmetlerine	3.740.000 lira.
1956 yılı bütçesinde Nafia hizmetlerine	[*]
1957 yılı bütçesinde Nafia hizmetlerine	[**]

tefrik edilmiştir.

Münhasıran bu rakamların mütalâası bizi gıpta edilecek bir manzara ile karşı karşıya getirir. Gerçekten eser büyüktür ve her türlü takdire şayandır. Bu itibarladır ki, Eskişehir Vilâyeti yol çalışmalarının müspet sonucu, yol çalışmalarına henüz yeni başlamış veya bu çalışmalarını tamamlamak için gayret sarf eden diğer vilâyetlerimizde takip edilmesi tavsiye edilebilecek yolu vuzuhla gösterdiği kabul edilebilir.

Ancak eserin tahakkuk imkânlarını bütün cepheleri ile mütalâa edebilmek için rakamların arkasında perdelenen bazı gerçekleri de ortaya koymak icap eder:

A — Bu sistemin tatbiki her Vilâyetin imkânı dâhilinde değildir.

Birçok Vilâyetlerimizin hususî ve öz bütçeleri maalesef 1 milyon lirayı ancak bulmakta ve bittabi bu meblâğdan Nafia işlerine yapılan tefrik, zaruretten mahdud kalmaktadır. Bütçeleri iki milyonu bulan vilâyetlerimiz sayılıdır. Hâlbuki dış memleketlerden ithal etmek zorunda kaldığımız makineler değer itibariyle, kıymetli ve pahalıdırlar. Bu makinelerin birçoğu yol işlerinde birbirlerini tamamlayıcı olarak çalışırlar. Bin netice aynı anda, umumiyetle mevsimlik iş zamanında, birçok yerde faaliyet göstermek istendiği zaman o miktarda (ekibin) teşkili icap eder. Bu ise geniş ve bol malzeme ile personele, dolayısıyla meblâğa, ihtiyaç gösterir. Her ne kadar Nafia Vekâletince umumî bütçeden (vilâyet ve köy

[*] 1956 yılında, normal bütçeden ne kadar meblâğ Nafia hizmetlerine tahsis edilmiştir, bilmiyoruz, izah namelerden istihraç kabil olmamıştır.

1956 yılı yol yapım ve bakım programı Vilâyetçe 3.340.000 lira üzerinden tanzim edilmiş ise de, Nafia Vekâletince (Vekâlet yardım tahsisatını, Amerika'dan, bütün vilâyetler için ismarlanan 30 milyon liralık makine mubayaasının taksitini itfaya tefrik etmek mecburiyetinde kaldığından) bütün vilâyetlere olduğu gibi, istenilen yardım yapılamamış; yapım programı için 50.000 lira, bakım için 175.000 Ura gönderilmiştir.

[**] 1957 yılında normal bütçeden Nafia hizmetlerine 258.564 lira ayrılmış ise de 2.243.000 lira tutarında olan fevkalâde bütçeden ne miktarının Nafia hizmetlerine tahsis edildiğini ilgili izah nameden istihraç kabil olmamıştır. Ancak anlaşıldığına göre 1957 yılı yol yapım ve bakım programı 4.790.000 lira olarak tespit dilmiş ise de Nafia Vekâletince sadece 905 bin liralık bir tahsisata göre tadilen ve kısılarak tasdik edilmiştir.

yollarına yardım) faslından geniş ölçüde yardım yapılmakta ise de bu yardım vilâyetin kanunî gelir ve payları gibi muayyen ve müstakar değildir. Bilâkis politik şartlara, hükümetin umumî bütçe siyasetine tâbidir. Bu sebeptendir ki, sağlanacağı tahmin edilen yardımlar temin edilemediği takdirde programın tatbikine imkân kalmaz veya tatbiki birçok müşküller ortaya kor.

Meselâ Eskişehir vilâyeti yol yapım ve bakım faaliyeti süratle inkişaf etmekle beraber kendi bütçe imkânlarını açtığı andan itibaren Umumî Muvazeneden yapılan yardımlarda destek bulmuş ve bunların azalmağa meyletmesi karşısında faaliyet kuvvetini kaybetmeye ve mahiyetini değıştirmeğe başlamıştır. Şöyle ki 1955 yılında Nafia Vekâletince gönderileceği bilinen 500.000 liralık tahsisatın senesi içinde ancak 100.000 lirası gönderilince 1955 yılı yol programının tatbikinden mütevellit olup, tahakkuk eden ve yekûnu 1.100.000 lirayı geçen borçların. Vekâlet yardımı sağlanamadığı takdirde Emekli Sandığı ile müştereken yapılmakta olan oteledeki Vilâyet hissesini satmak suretiyle karşılanmasına Genel Meclisçe salâhiyet verilmiş ;

Yılı	'rahmini varidat bütçesi (öz bütçe)	Vekâlet tahminî bütçe	yardımları ile 'Tahakkukla hasıl olan nihaî bütçe
1950	1.669.921 lira		1.920.336 lira
1951			2.560.233 lira
1952	1.500.000 lira	4.045.162 Ura	4.394.015 lira
1953	1.438.150 lira	5.769.643 lira	5.882.539 Ura
1954	1.290.000 lira	4.731.610 lira	4.731.610 Ura
1955	1.399.990 lira	4.797.420 lira	5.818.000 Ura
1956	1.468.000 lira	3.583.123 lira	5.678.037 lira
1957	1.540.000 lira		

1956 yılında eski ve yetiştirilmiş personele yol vermek gibi bir durumla karşılaşmamak için Nafia Vekâleti delâletiyle iş aranmış ve bedelin bir kısmı Ziraat Vekâletince, bir kısmı da. Bolu Vilâyeti Hususî idaresince verilmek üzere Bolu - Mengen arasında 20 Km. lik bir yolun yapılması deruhte edilmiş;

1957 yılında bahis mevzuu oteledeki hisse satılmakla beraber Niğde vilâyetinde inşa edilecek olan Çimento Fabrikasının 200.000 M. küp temel hafriyatı Çimento Sanayii Umum Müdürlüğünden devralınmış ; [*]

[*] Eskişehir Vilâyeti Hususî İdaresinin ilgili yıl bütçeleri:

1958 senesinde Eskişehir Şeker Fabrikasında muayyen hizmetler tekbül edilmiştir.

Yedek parçasızlık ve miadını doldurmuş olmak gibi sebeplerle atıl vaziyete giren bazı makinalar yanında bu hizmet dışı faaliyetler yol çalışmalarının hedefini ve hızını değiştirmiş; 1958 yılında yeni yol yapılmasına imkân vermediği gibi, 1957 yılında toprak tesviyesi yapılan bazı yolların da yol vasfının kaybolmasına müncer olmuştur.

1958 senesi sonunda Vilâyet Genel Meclisinde hissedilen umumî have makinalardan bir kısmının satılması mevcudu 300 ü aşan personelin bir kısmının tensikata tâbi tutulması zaruretini kabul etmeğe meyyal bir üzüntü havasıdır. [*]

1951 malî yılında	460.000 lira	(yalnız yollar için)
1952 malî yılında	1.300.000 lira	(yalnız yollar için)
1953 malî yılında	3.227.645 lira	(Muhtelif Nafia işleri)
1954 malî yılında	2.786.870 lira	(muhtelif Nafia işleri)
1955 malî yılında	3.054.718 lira	(Yol ve içme suları için)
1956 malî yılında	1.318.998 lira	(Yol ve içme suları için)
1957 malî yılında	1.407.707 lira	(Yol ve içme suları için)

(1957 yılında verilen yardımın 1.071.707 lirası yalnız yol içindir.)

B) Sistemin tatbiki memleketin umumî İktisadî düzeni ile de yakamdan ilgilidir:

Vilâyet hususî idaresinin oldukça müstakar olan gelirlerinin yıldan yıla kayda değer artış göstermedikleri bir vakiadır. Memleket İktisadî düzeninin tabii neticesi olarak bir yandan Vatandaş satın alma gücünün artması, öte yandan paranın kıymetinde vaki düşüş Hususî İdare gelirlerinin fiilî satın alma ve iş yapma imkânlarını daralttığı gibi, esasında dış piyasalardan tedariki zarurî olan dolayısıyla döviz transferleri her zaman kolaylıkla yapılamamış olan makinelerin gerek yeniden, gerekse yedek parçalarının tedarikinde hissedilir güçlükler yaratmıştır. Bu sebeple makinelerin amortismanı hem mühim bir teknik, hem de malî mesele olarak tezahür etmiştir*. Zira makinalar pahalıdır; tedarikleri müşküldür; üstelik beş altı sene sonra bunların miatlarını dolduracaklarını farz ve

[*] Eskişehir Vilâyet bütçesinin Nafia Vekâletinden gördüğü yardımlar. Şöyledir:

kabul ederek yapılan her kilometre yolun maliyetine amorti edilen miktardan isabet eden payı katmak ve ehliyetle kullanılmamaları halinde teşkil edecekleri ağır külfeti kale almak gerekecektir.

Kaldı ki teşkilâtın genişlemesi, personelin zarurî artması demektir. Makineleşmede ihtisaslaşma, personelin kalifiye olmasını icap ettirir. Hali hazırda memleketimiz kalifiye eleman sıkıntısı çekmektedir. Makinaları kendilerinden beklenen vazifeleri görmeleri ve ömürlerinin uzaması onları kullanacak personelin kabiliyet, bilgi ve titizliğine bağlıdır. Bu vasıflara sahip eleman bulmak ise onları tatmin edecek bir ücret tediyeye etmekle kabildir. Yol yapım işi umumiyetle mevsimlik iştir; fakat kalifiye elemanı mevsimlik olarak bulmak kabil değildir. Kalifiye eleman tatminkâr ücret kadar emniyetli iş arar. O halde mevsim çalışmasının bütün seneye şamil personel masrafını karşılayacak kadar rasyonel, disiplinli ve süratli olması lâzım olduğu gibi, Vilâyet bütçesinin mutlaka bu külfeti karşılayacak kadar kuvvetli bulunması ve İktisadî dalgalanmalardan derhal müteessir olmaması şarttır.

C) İdarenin bilfiil işletmecilik teşebbüsünün başarıya ulaşması büyük bir titizlik ister:

Vilâyetin yol yapımını kendi üzerine alması bir işletmeciliğe inkılâp etmesi demektir. Resmî işletmeciliğin ise hususî teşebbüs işletmeciliğine nazaran daha az rantabl olduğu umumiyetle kabul edilir. Gerçekten işin idaresini deruhte edenler faaliyetlerinin sonunda ne kadar tasarruf sağlarsa sağlansın kendilerinin bu maddî istifadeden menfaattar olamayacaklarını düşünerek gerekli hassasiyeti göstermezler, vasıtalar ve müstahdemler üzerindeki kontrolü temin etmezler, hâsılı ruhen kendilerini bu işe vermezler ise umulan netice elde edilemez.

Gerek mevzuatımız ve gerekse halkımızın haleti ruhiyesi bir kaç vilâyetimizin imkânlarını bir araya getirerek işbu vilâyetlerimizin bu yoldaki zaruret ve ihtiyaçlarını —hissî değil, mantıkî— bir nizam dâhilinde karşılamalarına ve böylece vasıtaları muhtemelen iktisadilik içinde istismar etmelerine müsait değildir. Hâlbuki Nafia faaliyetlerinin yapı, köprü, enerji tahvil ve nakil gibi çeşitli sahalarında olduğu gibi, yol yapımı sahasında da kabiliyet ve maddî imkânlarını basiretle mezcetmesini bilen müteahhitlerin ortaya çıkmaları ve kazanç peşinde koşan hususî teşebbüslerin umumiyetle' gösterdiği üstünlükle (idare) den daha İktisadî bir tarzda iş görmeleri, muvaffak olmaları mümkündür.

Filhakika müteahhitler arasında memleket ölçüsünde işlere girişecek şekilde imkânlarını birleştirme, teraküm etmiş sermayeyi bir araya getir-

me gayreti gittikçe kuvvetlenen bir şekilde gelişmektedir. Her ne kadar yeni ve tam bir gelişme çağında olan yurdumuzdaki iş imkânlarının çokluğu müteahhitlerimizi ve bankalarımızı daha fazla menfaatler vaat eden sahalara çekmekte, henüz müteahhit işi değil, iş müteahhidi aramakta ise de yakın bir gelecekte normal şartların avdet etmesi ve halen mevcudiyetlerine muttali olduğumuz ve çalışmalarını müşahede etmek imkânım bulduğumuz yol yapım şirketlerinin adet ve imkân bakımından gelişmelerini beklemek yerinde bir ümit olur.

Mahaza bu günkü realite şudur ki bir çok vilâyetlerimizde idarenin karşısına müteahhit sıfatı altında çıkan elemanlar, umumiyetle aldıkları işe bir macera hevesiyle atılır gibi ortaya çıkan ve çok kere imkânları ihtisaslaşan makineleşmeye yer vermek şöyle dursun çalıştırdıkları amelenin parasını dahi bazen veremeyen insanlardır. Hali hazır durum bu «cılız» müteahhitlerin mevcudiyetinden ibaret bulunduğuna ve yol davası ise daha fazla ihmale tahammülü olmayan acil bir dava olduğuna göre izahını yaptığımız sistem bazı vilâyetler için kabili tatbik olabilir.

Ç) Yol yapımında makineleşebilmek için makine çalışmasına ihtiyaç gösterecek kadar geniş iş olması şarttır.

Birçok vilâyetlerimiz ya kendi gayretleriyle veya Devlet yolları ağlarına tesadüf etmesi itibarıyla az çok iyi bir yol şebekesine sahip bulunmaktadırlar. Bunlara düşen yol vazifesi mevcut vilâyet yollarının muhafaza ve idamesine taallük eder. Bu gibi vilâyetlerde geniş masrafı, külfeti mucip bir makineleşmeye gitmeğe lüzum olmadığı düşünülebilir. Ancak bir hakikat vardır ki tatmin edilen her ihtiyaç ikinci plânda kalan ihtiyaçları satha çıkarmakla yeni ihtiyaçlar yaratır. Köy yollarının bu günün zihniyeti içinde köy kanunundaki hükümler dâhilinde Vali, Kaymakam veya Nafia müdürlerinin şahsî gayret ve fedakârlıklarıyla ve köylünün yalnız psikolojisine müracaatla hal edileceğini ummak bir az fazla iyimserlik olur. Şimdiye kadar gerek mahallî gayretlerle gerekse hükümetin cüzî yardımlarıyla meydana getirilen köy yollarının hiç biri memleket ölçüsünde bir şümül taşımadığı gibi yol fikrine uygun devamlılık vasfından da mahrumdur. 150 bin kilometre uzunluğunda ve memleketin her türlü çetin Coğrafya şartları içinde bulunan köy yollarının bu tarzda inşa edileceğine ve inşa edildikten sonra da daima bakım altında tutulabileceğine hükmetmek hatalı olur. Köy yolları İl ve Devlet yolları şebekesini besleyecek küçük kan damarlarıdır. Köy yolları sayesinde umumî istihsal artacak, maliyetler düşecektir. Esasen işletme ekonomisinde yatırımların ekonomik faydaları arkadan gelen yıllara yapılan millî servet tasarruflarıyla ölçülür. (Abdullah parla-köy yolları-Yeni İstanbul Gazetesi 30 Aralık 1953)

İşte Vilâyet yollarını tamamlamış idarelere tereddüt eden vazife bu köy yollarını lâyük olduğu ehemmiyetle ele almaktır. Bu telâkki benimsendiği takdirde yapım bakımından daha uzun zaman ve bakım itibariyle de ilelebet Vilâyetlere yol, işi tereddüt ettiği bir vakıdır.

D) Bu sistemin benimsenmesinde idare amirlerinin psikolojisinde kaile almak gerektir.

Her İdare Âmiri ve mevzuumuzun doğrudan doğruya, taallûku itibariyle her Vali vazife aldığı vilâyette kısa zamanda netice verecek bir iş yapmayı, bir eser yaratmayı arzular. Halk üzerinde müspet bir intiba bırakmak arzusu kadar her yeni vazifeliden dert ve ihtiyaçlarının bir hamlede tasfiyesini bekleyen vatandaş ruh hâleti ve politik mülahazalarda onu buna icbar eder.

Bu haleti ruhiye içinde bir iki sene sonra netice verecek bir program dâhilinde işe girişerek sabırla beklemek, müstesna bir ruhî meziyete ve üst mercilerle vatandaş mümessillerinin anlayışına bağlıdır.

Her sarfiyat bütçeye göre olacağına nazaran bütçenin tedvinini beklemek, bütçeden yapılan para tefrikine göre makine siparişinde bulunmak ve bunların uzun formalite manialarını aşarak mahalline ulaşmasını gözlemek ve bundan sonra faaliyete geçmek elbette ki zamana bağlıdır. Her ne kadar 5539 sayılı kanun çerçevesi dâhilinde muayyen bir programa istinat etmeleri itibariyle vilâyet yol çalışmalarının yurt ölçüsünde yeknesak bir tarzda tatbikini icap ettirdiği ve idare âmirlerini bir tahvil veya tebdil halinde mevzuu yeni baştan ele almağa değil, planlaştırılmış bir çalışmayı idameye sevk edeceği; esasen iş bir defa plânlandıktan sonra tatbikatı tamamıyla Vilâyet Nafia müdürlüklerine tereddüt edeceğinden Valilerin görüş ve hareketlerinin fazla değer ifade etmeyeceği düşünülebilirse de realitede idare amirlerinin müspet ve müessir tesirleri kabili inkâr değildir.

E) Sistemin tatbikinde mevzuatın bir hükmünü de göz önünde bulundurmak icap eder.

Umumî, Münhal ve Hususî bütçelerle idare edilen daireler namına Yaptırma ve Keşfettirme ve bunlara benzer diğer işlerin münhasıran 2490 sayılı arttırma, Eksiltme ve ihale kanunu hükümlerine göre yapılacağı malûmdur. Halbuki idarenin yol yapımını bilfiil ifa etmesi bu kanunda tasrih edilen şekillere uymamaktadır. Vakıa makinelerin satın alınması 5539 sayılı kanunun 27 nci maddesi delaletiyle teşekkül edecek komisyon

lar marifetiyle ve önceden nafia vekâletinin muvafakati alınarak 2490 sayılı kanunun diğer hükümlerine bağlı olmaksızın yapılabilmektedir. İşin mahiyeti yol yapımı değil de sadece bakımına inhisar etse yine 5539 sayılı kanunun 26 ncı maddesi delaletiyle 2490 sayılı kanunun 50. ci maddesindeki kayıt ve şartlara ve bin netice keşif tahmini 30000 lirayı aşmamak zaruretine bağlı olmaksızın emaneten yaptırılabilir. Fakat iş bakıma değil de fil hal (yol yapımına) taalluk edince sarih kanun ibaresinin muhalif mefhumundan kanun vaazının yol yapımını 2490 sayılı kanunun tayin ettiği şekiller dâhilinde yapılmasını ve emaneten yapıldığı takdirde kanunun 50 inci maddesindeki tahdidi miktar kaydına yani 30.000 lirayı aşmamak şartına riayet edilmesini istediğini kabul etmek gerekir. Gerçi daha yüksek meblağdaki işleri 30.000 lirayı aşmayacak bölümler halinde ele alarak dolambaçlı bir yoldan kanunun hükümlerini ihmal etmek teemmül olunabilir; Nitekim tutulan yolda budur. Eskişehir Vilâyetindeki tatbikatta. Bil mecburiye bir tabir caiz ise muvazaaya, yol yapımı ve bakımını tefrik eden kanun hükmünü ihmale dayanıyor. Şöyle ki Vilâyet yol programını tanzim ederken (yapım) ı gereken yolları da (Bakım) programına almakta ve Karayolları Genel müdürlüğü delâletiyle program Nafia vekâletinin tasdikine mazhar olmaktadır.

Kanunlar zaruretlerin ifadesi olduğuna göre mevzuatın bu zaruretlerin icap ettirdiği yolda tadil veya tevsii cihetine gidilmesi yani 5539 sayılı kanunun 26 inci maddesi hükmünün yapıma da açıkça teşmili veya 2490 sayılı kanuna, maksadı temine imkân verecek, bir hükmün ilâvesi yerinde olacaktır, Kanaatindeyiz.

NETİCE:

Yurt kalkınmasında yolların gerçekten büyük rol oynadığına; üzerlerine düşen yol yapımı ve bakımı vazifelerini daha iyi bir şekilde başarabilmeleri için Vilâyet hususî idarelerinin kanunla belirtilmiş gelir ve paylarının arttırılmasına zaruret bulunduğu; imkânları müsait bulunan Vilâyetlerin tahlil ettiğimiz tatbikatın seyrini takip etmek suretiyle bu davada başarıya ulaşacaklarına ancak bu idarelerin imkânlarına göre ölçülü bir faaliyet göstermelerinin ilerde fuzulî güçlülere maruz kalmama bakımından şart olduğuna; Kara yolları Genel müdürlüğü ile Vilâyet hususî

idareleri arasında yol makinelerinin temin, onarılması ve en İktisadî şekilde kullanılması için esasen 5539 sayılı kanunun 2 inci maddesiyle verilmiş geniş salâhiyete müsteniden daha sıkı bir iş birliği kurulmasının ve meselâ bu yolda bir tatbikat gösteren teknil Vilâyetler için ancak muayyen tipte ve markada vasıtalar tedarik etmek suretiyle Standart bir makineleşmeye gitmenin fayda sağlayacağına; mahaza yurdumuzda büyük sermayeyi ve teknik bilgiyi mezceden büyük yol inşa şirketlerinin, mevcutlarının artarak yol yapımı mevzuunda imkânlarını Vilâyetler emrine vermelerinin temenniye şayan olduğuna ve böylece ileri bir TÜRKİYE yaratmak hususundaki gayeye daha kısa zamanda ulaşılacağına inanıyoruz.

YENİ KÖY KANUNU İLE İHDAS EDİLECEK

«KÖY KALKINMA PAYI

Yazan: M. Emin Taşpınar

Sarayköy Kaymakamı

Yeni köy kanunu lâyihası, bazı yenilikler getirmesi, mevcut kanundaki boşlukları doldurması ve bazı aksaklıkları gidermesi bakımından iyi bir kanun olacaktır.

Tasarımın en mühim yeniliği, iptidai, tatbikî ve tahsili güç bir vergi sistemi olan salmayı kaldırması ve iskân sahası esasını kabul etmesidir. Ancak, şimdi arz edeceğimiz bazı aksaklıkların ve noksanların ortadan kaldırılması icap etmektedir.

64. ncü maddede gösterilen gelirlerden en önemlisi, 1. nci fıkrada yazılı «Matrahi köy sınırları içinde bulunan devlet ve özel idare vergilerinin bir misli fazlasıyla tahsilinden elde edilecek köy kalkınma payıdır.

Diğer fıkralarda gösterilen gelir kaynaklarından çoğu bu gün de mevcuttur. Bu gün mevcut olmayan gelir kaynakları da fazla bir yekûn tutmamaktadır. Şu hâle göre, ilga edilecek salma yerine, Devlet ve özel idare vergilerinin bir misli fazlasıyla elde edilecek köy kalkınma payı kaim olacaktır, denilebilir. Bu sebeple tasarı, kanunlaştığı takdirde köy idarelerinin malî durumlarının ne dereceye kadar düzeleceğinin anlaşılabilmesi için salma tahsilâtı ile köy kalkınma payını mukayese etmek icap eder: Tasarı kanunlaştığı takdirde, bazı köylerin gelirleri artacak, Fakat bazı köylerin gelirleri de bu günkü salma gelirinin dünununa düşecektir.

Sarayköy kazası köylerinin 1957 yılı köy kat'î hesaplarına göre tahsil edilmiş olan salma miktarları ile, Matrahi köy sınırları içinde bulunan devlet ve özel idare vergilerinden 1957 yılında tahsil olunan miktarları gösterir şu cetveli tetkik edelim:

Köyün adı	1957 yılı kesin hesabına göre tahsil edilen salına		Arazi ve vergisi Lira Kr.	Gelir vergisi Lira Kr.	Davar vergisi Lira Kr.	Arazi bina, gelir ve davar vergileri yekûnu Lira Er.
	Lira Kr.	Lira Kr.				
Acısu	200	00	383 00	101	00	484 00
Acı dere	737	00	365 00	152	00	517 00
Ada	1512	00	2029 00	914	00	2943 00
Ahmetli	1600	00	1838 00	186	00	2024 (0
Beylerbeyi	2225	00	4371 00	537	00	4908 00
Caber	320	00	215 00	54	00	269 OÖ
Dailli	1487	00	1901 00	11	00	1912 00
Cenevre	474	00	376 00	774	00	1150 00
Duacı lı	2565	00	3752 00	432	00	4184 00
Geralı	476	00	002 00	365	00	1267 00
Hasköy	2372	00	4371 00	130	00	4501 00
Kızıl köy	1248	00	887 00	906	00	1793 00
Kaba ağaç	200	00	956 00	1565	00	2521 00
Karataş	437	00	614 00	1603	00	2217 00
Kumluca	1544	00	565 00	223	00	788 00
Kara kıran	398	00	633 00	234	00	867 00
Köprübaşı	345	00	634 00	426	00	1060 00
Sığma	Yok		2695 00	288 00	119 00	3102 00
Uyanık	900	00	328 00	21	00	349 00
Yeşilyurt	143	00	243 00	149	00	392 00
Tosunlar	1900	00	606 00	767	00	1373 00
Tepeköy	302	00	465 00	1020	00	1485 00
Tekke	343	00	491 00	893	00	1384 00
Tırkaz	480	00	595 00	1608	00	2203 00

Köyün adı	1957 yılı kesin hesabına göre tahsil edilen salma Lira Kr.	Arazi ve vergisi Lira Kr.	Gelir Davar vergisi Lira Kr.	Gelir ve Verisi Lira Kr.	Davar vergisi Lira Kr.	Arazi, Bina, gelir, ve davar vergileri yekünü Lira Kr
Sazak	800 00	333 00		587	00 920	00
Ahullı	939 00	288 00		258	00 546	00
Bekirler	360 00	386 00		222	00 608	00
Gebedere	840 00	138 00		1444	00 1582	00
Hacı İbrahimler	361 00	213 00		584	00 797	00
Hisar	3484 00	937 00		1160	00 2097	00
İncir pınar	1875 00	631 00		590	00 1221	00
Kıran yer	370 00	277 00		489	00 766	00
Kelleci	1375 00	348 00		2870	00 3218	00
Molla Ahmet	758 00	497 00		2310	00 2807	00
Uğuzlar	539 00	176 00		368	00 544	00
Yeniköy	771 00	243 00	738 00	00 17	00 1043	00
Demirli	394 00	98 00		259	00 357	00
Umumî Yekûn	35031.00	34780 00	1071 00	2434800	60199 00	

Görülüyor ki, bazı köylerin kalkınma payı, bu günkü salmaya göre yüzde yüzden fazla artmaktadır, Bazılarında ise artış azdır. Diğer bazı köylerin gelirleri de salmadan aşağı seviyeye düşmektedir. Böyle olunca bu köyler, köy aylıklı adamlarının ücretlerini dahi veremeyeceklerdir. Şu hâle göre; Tasarıya her şeyden önce bahse konu durumu düzeltici bir hüküm vaazı icap edecektir; Meselâ; (Matrahı köy sınırları içinde bulunan devlet ve Özel idare vergilerine ilâve edilerek tahsil edilecek köy kalkınma payının nispeti, son üç senelik salma tahsilâtı vasatısının bir mislinden aşağı olmamak üzere Dâhiliye vekâletince «veya icra vekilleri heyeti tarafından» tayin ve tespit olunur) şeklinde ve mealinde bir hüküm konulabilir. Yâni, nispet, köylerin durumlarına göre değişik olmalıdır: bir seyyali yet temini zarurîdir.

Seyyaliyet deyince, bir de şu mevzu akla gelmektedir ki, köy idarelerinin masrafları zamanla artmakta olduğuna göre, köy gelirlerinin de artması gerekir. Hâlbuki devlet ve özel idare vergilerinde artış cüz'idir, (Pek az köyde gelir vergisi mükellefinin mevcut olduğu malûmdur.)

Şu hâle göre, köy kalkınma payı nispetinin zaman zaman yükseltilmesi lâzım gelecektir. Şayet, mezkûr vergiler, yeni tahrir veya nispet yükseltilmesi suretiyle arttırılır da köy gelirlerinin o derece artması arzu edilmezse, kalkınma payı nispeti düşürülebilir.

Bir de doğu kazalarından birini ele alalım: Muş vilayetine bağlı Bulanık kazasından rastgele seçilmiş bazı köylerde:

Köyün Adı	1953 yılı kesin hesabına göre tahsil edilen salma Lira Kr.	Arazi Vergisi Lira Kr.	Bina vergisi Lira Kr.	Davar Vergisi Lira Kr.	Arazi, Bina, ve davar vergileri yekünü Lira Kr.	
Niftik	700 00	41	94	Yok	236 00	277 94
Şahbarat	270 00	66	86	36 72	221 60	325 18
Söğütlü	1002 00	128	46	18 64	2100 00	2247 10
Abdalbeyazıt	1291 00	107	85	21 60	2220 80	2350 25
Liz (N. M.)	2334 00	115	27	33 92	5138 00	5287 19
Mescitli	1030 00	169	65	Yok	420 00	589 65
Molla kent	1379 00	427	47	89 01	1201 00	1717 48

1953 yılında Bulanık kazası köylerinde tahsil edilen devlet ve Özel idare vergileri ve salma:

Salma Lira Kr.	Arazi Vergisi Lira Kr.	Bina vergisi Lira Kr.	Davar Vergisi Lira Kr.	Arazi, Bina, ve davar vergileri yekünü Lira Kr.	
82507 00	13869 99	3685	76	66514 00	84069 75

Bu rakamlar yukarıda serdettiğimiz mütalaamızı teyit etmekle beraber, yeni sistemin, nispetleri itibariyle, doğu kazalarımızın köylerinde batı

Anadolu'ya nazaran daha az ferahlık te'min edeceği neticesini vermektedir. Zira rakamlardan da anlaşılacağı gibi, doğu Anadolu'da, umumiyetle arazi ve bina vergileri, Bilhassa Bina vergisi (Binaların gayri safi iratlarının düşük olmasından dolayı) fazla bir yekûn teşkil etmemektedir. Görüldüğü gibi vaziyeti nispeten kurtaracak Davar vergisidir.

Köy kalkınma payı nispeti köylerin durumlarına göre Dâhiliye vekâletince veya icra vekilleri heyetince tayin ve tespit edilmelidir, demiştik. Bu tespitin de, köy adamlarının ücretleri ödendikten başka, köy kalkınma ve imarına, köy ölçüsündeki yatırımlara da bir miktar para ayrılacak şekilde yapılması lâzım gelmektedir.

Tasarının 64. ncü maddesi aynen kabul edildiği takdirde, bazı köylerimiz, yatırımlara para ayırmak değil, köy adamlarının ücretlerini dahi ödeyemeyecek hâle düşeceklerdir. Diğer bazı köylerde de, artış, aşağı yukarı aynı kalacak, pek fazla bir artış göstermeyecektir. Diğer bazı köylerimizde de fazlaca artış olacaktır.

Demek oluyor ki, Yeni köy kanunu, bu hâliyle, geliri fazlaca artacak köylerde kalkınma ve imara faydalı olabilecek, fakat geliri fazla artış gösterilmeyecek veya azalacak diğer bir kısım köylerde ise kalkınma ve imarı köyün bünyesi içinde te'min edemeyecektir.

Köy yolları, İçme ve sulama sulan işleri için devlet bütçesinden sarfiyat yapılmaktadır, köy okullarını devlet yapmaktadır. Köy camileri inşa ve tamirlerine de vakıflar umum müdürlüğü para yardımı yapmaktadır. Devlet yardımı ile imecenin bir araya getirilmesi ile pek çok hayırlı işler yapılmakta, eserler meydana getirilmektedir. Fakat köy kalkınma ve imarına, köy bütçesiyle de katılmak lâzımdır. Böylece köy kalkınması daha süratli ve daha şümüllü olarak inkişaf edip ilerleyecektir. Aynı zamanda, bu takdirde «Köy» tam manası ile «Mahallî İdare» hüviyetine bürünmüş olacaktır.

61. nci maddede «Köy istimlâk işleri» hükme bağlanmıştır. 6830 sayılı istimlâk kanununun şümülüne, köy istimlâk işleri de dâhil bulunduğu göre, ayrıca böyle bir maddeye lüzum bulunmadığı kanaatindeyim.

72. nci maddenin «B» bendindeki «Menafî Umumiyete ait istimlâk kararname» yerine «6830» sayılı istimlâk kanunu «İbâresinin yazılmasının icap edeceği tabiidir.

Hülâsa, Lâyiha kanunlaştığı takdirde, yukarıda arz edilen gelir bahsindeki aksaklıklar da giderilirse, iyi bir kanun meydana getirilmiş olacaktır.

**Tapu ve Kadastro Umum Müdürlüğünün merkez ve taşra teşkilâtı
ve bu teşkilâtın vazife ve salahiyetleri**

Yazan:

Sadık AKTUKMAÇ

Bundan evvelki yazılarımızda; kadastronun lüzum ve ehemmiyeti, şehir ve arazi kadastroları ve bunların ölçme usulleri hakkında oldukça geniş malûmat vermiştik (1).

Bu makalemizde; Tapu ve Kadastro Umum Müdürlüğünün merkez ve taşra teşkilâtı ile bu teşkilâtın vazife ve salahiyetlerini ve tapu idarelerine mevdu tasarruf işlerini izaha çalışacağız,

§ I. Tapu ve Kadastro Umum Müdürlüğünün teşkilâta:

Medenî Kanunumuzun 916 ncı maddesi, Tapu ve Kadastro Umum Müdürlüğü teşkilâtının hususî kanunlar ahkâmına tâbi olacağı hükmünü koymuş ve 2015, 2613, 2997 ve 5602 sayılı kanunlar ile bunların ek ve tadilleri; mezkûr Umum Müdürlüğün teşkilâtını kurmuş bulunmaktadır.

I — Merkez Teşkilâtı:

Tapu ve Kadastro Umum Müdürlüğü hâlen Başvekâlete bağlı bulunmaktadır. Bu Umum Müdürlüğün merkez teşkilâtı, bir umum müdürün idaresi altında bir umum müdür muavini ile bazı reislik ve müdürlüklerden tereküp eder.

A — **Umum Müdür:** gayrimenkul mallara ait akitlerle bilumum tescil ve kadastro ve tapu tahrir işlerinin; Medenî Kanun ile tapu ve kadastro kanunlarına ve ilgili diğer kanunlarla nizamnamelere göre, emniyetle yapılmasını temin ve idare ile mükelleftir.

B — **Umum müdür muavini,** Umum müdür tarafından verilen işleri yapmakla ve bulunmadığı zamanlarda umum müdüre vekâlet ve komisyonlara riyaset etmekle mükelleftir.

[1] Derginin 254-255 ve 257-258 sayılı nüshalarına bakınız.

C — **Teftiş Heyeti Reisliği**, Umum müdür namına tapu ve kadastro ve tapulama işlerini teftiş etmek vazifesiyle mükelleftir.

D — **Muamelât Müdürlüğü**, teşkilâtın ve diğer makamların tapu, kadastro ve tapulama işleri hakkında vaki sorularının cevaplarını hazırlamak, teftiş lâyhalarının icaplarını tayin etmek ve tapu sicil idarelerinin istatistiklerini tutmakla mükelleftir (2).

E — **Fen Müşavirliği, kadastro** ve tapulaması yapılacak sahalarda fennî usullerden hangisinin tatbiki lâzım geleceğini belirtmek ve fennî işler hakkında vaki soruların icaplarını tayin etmek ve kadastro ve tapulama paftaları üzerinde vukuati muntazaman takip ettirmek vazifesiyle mükelleftir.

F — **Merkez Kadastro Müdürlüğü**, Şehir Kadastro ve Tapu Tahrir Komisyonlarını sevk ve idare etmek ve bunların mesaisini takip eylemek, istatistiklerini tutmak ve yeni tapu sicillerinin tesisini temin ve komisyonların ihtiyaçlarını tespit etmek vazifesiyle mükelleftir.

G — **Arazi Kadastro ve Fotogrametri Dairesi Reisliği**, tapulama ekiplerini sevk ve idare etmek, bunların mesaisini takip eylemek, istatistiklerini tutmak, yeni tapu sicillerinin tesisini temin ve ekiplerin ihtiyaçlarını tespit etmek vazifesiyle mükelleftir.

H — **Tapu Arşiv Müdürlüğü**, Tapu, kadastro ve tapulama idarelerinden Umum Müdürlüğe gelen kayıt suretlerini vilâyet ve kaza itibarıyla her yıl ve ay üzerine tertip ve muhafaza ve tahavvülâtı siciller üzerinde tâkibetmek ve mahkemelerden, tapu, kadastro ve tapulama idareleriyle diğer* dairelerden ve alâkalılar tarafından istenilen kayıtların suretlerini çıkarıp göndermek vazifesi ile mükelleftir.

İ — **Zât işleri Müdürlüğü**, Umum Müdürlük teşkilâtına dâhil memurların sicillerini tutmak, tayin, nakil, terfi ve tecziye muamelelerini ifa etmek ve bu işlere müteallik masraf tahakkuk muamelelerini yapmak ve Memurin İntihap ve İnzibat Komisyonlarının işlerini idare etmekle mükelleftir.

Umum Müdürlüğe gelen ve giden evrakın dosyalarını tutmak ve muhafaza etmek de bu müdürlüğe aittir.

J — **Levazım İşleri Müdürlüğü**, Merkez ve vilâyetler teşkilâtının döşeme, demirbaş, kırtasiye ve öteberi gibi büro masraflarını, isticar işlerini

[2] Bu müdürlüğün vazifesi, diğer vekâlet ve teşekküllerin hukuk müşavirliklerine mevdu vazifelere tekabül etmektedir.

idare, matbu evrakı temin ve mahalline sevk eylemek, alat ve levazımı fenni yenin hüsnü muhafazasını sağlamak, merkezin alım, satım muamelelerini görmek ve ayniyat hesaplarını tutmak vazifeleriyle mükelleftir. [3].

K — Umum Müdürün veya muavininin reisliği altında, merkezde biri Tapu Komisyonu ve diğeri **Memurin İntihap Komisyonu** olmak üzere iki komisyon teşekkül eder.

a) Tapu Komisyonu, umum müdürlük tarafından havale edilen işlerle kendisine tevdi olunan kanun ve nizamname lâyhalarını ve talimatnameleri tetkik eder. Kadastronun nerelerde yapılması uygun olacağı hakkında mütalaa beyan eyler. Tapu sicil müdürleri tarafından akit ve tescil taleplerinin reddine dair verilen kararlar aleyhine vuku bulan itirazları tetkik ederek karara bağlar.

b) **Memurin İntihap Komisyonu**, Tapu ve kadastro memur ve müstahdemlerinin intihap, terfî, tahvil işlerine bakar. Bu komisyon, vekâlet inzibat komisyonu vazife ve salahiyetini de haizdir. Bu sıfatla inzibat işlerine de bakmakla mükelleftir [4].

II — Taşra teşkilâtı:

A — Vilâyetlerin merkez kazaları da dâhil olmak üzere, **her kaza bir mıntika**; iki vilâyetten aşağı olmamak üzere müteaddit vilâyet dâhilindeki mıntikalar bir gurup ad ve itibar olunur.

Her mıntıkada bir tapu sicil muhafızı veya memuru, gurup merkezi olan vilâyetlerde **Gurup Tapu Sicili Müdürlüğü** bulunur [5].

Tapu sicil muhafız ve memurları, akit ve tescil işlerine bakarlar. Gurup tapu sicil müdürleri ise; gurupları dâhilinde cereyan eden tasarruf muamelelerini murakabe etmek ve memurların suallerine cevap vermek kanuna mugayir hareketi görülenler hakkında takibatta bulunmak, tapu sicil muhafız ve memurlarının ret kararlarını tetkik ederek karara bağlamak vazifeleriyle mükelleftirler [6].

B — Belediye sınırları içinde kalan mahallerde, yâni şehir ve kasaba-

[3] 2997 sayılı kanunun 6206 ve 6587 sayılı kanunlarla değişik 3 ve 4 üncü maddelerine bakınız.

[4] 2997 sayılı kanunun 4413 sayılı kanunla muaddel 5 inci maddesine bakınız.

[5] 2997 sayılı kanunun 6 ncı maddesine ve 2015 sayılı kanuna bak.

[6] 2015 sayılı kanunun 6 ncı maddesine bakınız.

tarda; lüzum görüldükçe Şehir Kadastro Müdürlüğü teşkilâtı kurulur [7].

C — Belediye sınırları dışında kalan mahallerde ise, Arazi Kadastro Müdürlükleri teşkil olunur.

Arazi kadastro işleri için her vilâyetin merkez kazası ile diğer kazaları birer bölge, her köy birer birer sayılır. [8].

S II. Tapu sicil muhafız ve memurlarının vazife ve salahiyetleri:

Tapu ve Kadastro Umum Müdürlüğüne mevdu tasarruf işleri, tapu sicil muhafız ve memurları tarafından görülür. Bunların çeşitli ve çok mühim vazife ve salahiyetleri vardır. Ezcümle:

A — Tapu sicil muhafız ve memurları, gayrimenkullere müteallik bilumum akit ve tescil işlerini yaparlar ve bunlara ait senetleri tacizim ederler [9].

Tapu sicil muhafızları, gaybubetleri hâlinde, muavinlerini tevkil ederler ve keyfiyeti yevmiye defterine de işlerler [10].

Bilindiği gibi, gayrimenkul mülkiyetini iktisap için, tapu siciline kayıt şarttır (Medenî Kanun M: 633). Mülkiyet, irtifak haklan ve gayrimenkul mükellefiyetleri, rehin hakları; tapu siciline kaydolunur (Medenî Kanun M: 918) [11].

Tapuya tescil, gayrimenkul maliktim tahrirî beyanına müsteniden yapılır (Medenî Kanun M: 922/1, Tapu Sicil Nizamnamesi M: 12). Gayrimenkul maliki ile diğer alâkalı kimsenin tapu memuru veya muhafızı huzurunda akdin icrasına muvafakatlerini beyan etmelerine takrir adı verilir.

Eğer iktisap kanuna veya mahkeme kararına veyahut da buna muadil bir vesikaya ve meselâ cebri icraya, istimlâke istinat ediyorsa; bu beyana. yâni takrire hacet kalmaksızın mülkiyet intikal edebilir (Medenî Kanun M: 642İ3, 922/2). Medenî Kanunumuzun 633 üncü maddesine göre;

[7] 2613 sayılı kanunun 9 uncu ve müteakip maddelerine bakınız.

[8] 5602 sayılı kanunun 2 nci maddesine bakınız.

[9] 2644 sayılı Tapu Kanununun 6217 sayılı kanunla muadil 26 inci maddesine bakınız.

[10] 2015 sayılı kanunun 7 nci maddesine bakınız.

[11] Arazi, gayrimenkul üzerinde müstakil ve daimî olmak üzere müesses haklar, madenler; tapu siciline gayrimenkul olarak kaydedilirler (Medenî Kanun M: 632, 911).

«işgal, miras, istimlak, cebri icra tarikleriyle veya mahkeme ilâm i y te bir gayrimenkulü iktisap eden kimse tescilden evvel de ona malik olur. Fakat tescil merasimi ikmal edilmedikçe temlik tasarrufta bulunamaz».

Tapu sicilli alenidir. Alâkası olduğunu ispat eden herkes, kendisince ehemmiyeti olan başlıca sayfaların evrakı mü bitesıyla birlikte tapu sicil memurlarından biri huzurunda kendisine irade edilmesini isteyebilir (Medenî Kanun M: 928). Mal sâhibinin, irtifak hakkı sâhibinin, intifa hakkı sâhibinin ve hatta kiracının gayrimenkulle alâkası mevcuttur. Meseli bir apartman dairesi veya müstakil bir bina satılabilir ve bu daireyi veya binayı işgal eden kimseyi; yeni malik, 6570 sayılı Kira kanunu hükümlerine uyararak, çıkarmak ister. Bu takdirde kiracı; satış akdinin hakikaten yapılmış olup olmadığını ve herhangi bir muvazaa mevcut bulunup bulunmadığını öğrenmek ve bin netice gayrimenkulü tahliye etmemek yoluna gidebilir. Böyle bir hâl karşısında kiracının, tapu dairesinden, memurun durumu hakkında malumat istemeğe hakkı vardır.

B — Tapu sicil muhafız ve memurları, kendi mntıkları dâhilinde vaki akit ve tescil taleplerini resen tetkik ederler ve neticeye göre icabım yerine getirirler [12]. Talebi kanun ve nizamname hükümlerine uygun bulmazlarsa veya talebin müstenit bulunduğu evrakı noksan görürlerse; ret kararı verirler (Medenî Kanun M: 925, Tapu Sicil Nizamnamesi M: 25). Bu kararlar birkaç misalle tazvih edelim:

1 — Vekil, ipotek tesisi talebinde bulunmaktadır. Halbuki müvekkil tarafından vekile, yalnız satış yetkisi verilmiştir. Borçlar Kanunumuzun 388 inci maddesinin son fıkrası, gayrimenkulün herhangi bir hakla takyidi için hususî bir salahiyet verilmesini âmir bulunduğuna göre, talep edilen ipotek muamelesinin; müfrez vekâletnameye istinaden yapılmasına imkân görülemediği ve vaki talep Tapu Sicil Nizamnamesinin 25 inci maddesi mucibince tebliğ tarihinden itibaren bir ay zarfında ilgili gurup tapu sicil müdürlüğüne müracaatta muhtar olmak üzere reddedilmiştir.

2 — Ali Uzunun ölümü sebebiyle, ekli veraset belgesi mucibince mirasçuları karısı Fatma ile oğulları Haşan ve Rifat'a intikalden sonra, eşi Fatma hissesinin satışı talep edilmiştir.

Muris Medenî Kanunun meriyeti zamanında vefat ettiğine ve terekenin de iştirak hâlinde mülkiyet olarak mirasçularına kaldığına ve iştirak devam ettiği müddetçe taksim ve şayi hissede tasarruf caiz olamayacağı da mezkûr kanunun 630 uncu maddesinin son fıkrası hükmü icabından bulunduğuna göre; diğer mirasçularla birlikte iştirak hâlindeki mülkiyet

[12] 2015 sayılı kanunun 1 inci maddesine bakınız.

müşterek mülkiyete kabul edilmedikçe bir tek hissedarın talebine binaen hisse satışının yapılmasına imkân görülememiş ve bu sebeple vaki talep ret edilmiştir.

3— İfrazı istenilen gayrimenkulün; mahallen yapılan tahdit ve öncüsü neticesinde, tapu kaydına nazaran yüz ölçümünde 3000 metre kare fazlalık ve hudutlarında da değişiklik bulunduğu görülmüş ve bu sebeple ifraz muamelesinin yapılmasına 5520 sayılı kanun muvacesinde imkân görülememiştir.

4— 1942 doğumlu kızınız Şükriye'nin velayetiniz altında bulunduğundan bahisle İstiklâl Mahallesi kâin 453 ada 5 parsel sayılı gayrimenkulün bilvelaye satışı hakkındaki talebiniz tetkik edildi. Evrak arasındaki nüfus cüzdanına nazaran kızınızın 2/10/1959 tarihinde evlenmiş olduğu anlaşılmıştır. Evliliğin kişiyi reşit kılacağı Medenî Kanununun 11 inci maddesinde açıklanmış bulunduğuna göre, talebiniz veçhile satış, muamelesinin yapılmasına imkân görülemediğine karar verildi.

5— Vasisi bulunduğunuz Ali Aktaş'ın Kurtuluş Mahallesi Uzundere Sokakta kâin 473 ada 12 parsel sayılı hanenin bilvesaye satışı istenilmekle evrak üzerinde gerekli incelemeler yapıldı.

Her ne kadar sulh mahkemesince vasi tayin edildiğiniz anlaşılmış ise de, vesayetiniz altındaki şahsa bu gayrimenkulün satışı için Medenî Kanununun 405 inci maddesi mucibince sulh mahkemesinden izin veya 388/2 inci maddesi uyarınca asliye mahkemesinden tasvip karan alınmamıştır. Bu sebeple talebinizin reddine.

6— Kooperatif idare heyeti tarafından verilen müfrez kararda; kooperatifin mümessili bulunduğunuz belirtilmiş ise de, bu gibi belgelerin 2644 sayılı Tapu Kanununun 2 nci maddesi mucibince Ticaret Sicili Memurluğu tarafından tanzim edilmesi lâzımdır. Mezkûr memurlukça tanzim edilmiş bir belge ibraz etmemiş olduğunuzdan talebinizin reddine.

7— Satışımı talep ettiğiniz gayrimenkul 6830 sayılı kanun mucibince istimlak edilmiş ve istimlak keyfiyeti de tapu siciline şerh edilmiştir. Bu sebeple, mezkûr kanunun 32 nci maddesinin B bendine tevfikân, talebinizin yerine getirilmesine imkân görülememiştir.

İlgili işbu ret kararı aleyhine, tebliğ tarihinden itibaren bir ay içinde muhafız veya memurun tâbi olduğu gurup tapu sicil müdürlüğüne itiraz edebilir. Gurup tapu sicil müdürü, ret sebebini yerinde görmezse, talebin kabulüne karar ve muamelenin ifası için tapu sicil muhafızına veya memuruna emir verir. **Buna da birkaç misal verelim:**

1) Kapanmış ve hâlen arsa hâline inkılâp etmiş bulunan yolun bele* diye namına tescili talebi, senetsiz olması hasebiyle, 5519 sayılı kanun mucibince mahkeme kararı alınması düşüncesiyle, tapu sicil muhafızlığınca reddedilmiştir. Hâlbuki yollar, Medenî Kanununun 912 nci maddesi mucibince tescile tâbi yerlerden bulunmamakta ve 2644 sayılı Tapu Kanununun 21 inci maddesi de kapanmış yollarla yol fazlalarının belediye nâmına tescilini âmir bulunmaktadır.

Bu sebeplerle ret kararının bozulmasına ve belediyenin talebi veçhile tescil muamelesinin yapılmasına karar verildi.

2 — Gayrimenkul malikinin adı, tapu kaydıyla müstenidi bulunan evrakı müsbitede (Mehmet) olarak yazılı bulunduğu halde, satış muamelesi dolayısıyla bu defa ibraz edilen nüfus tezkeresinde (Mehmet Ali) yazılı bulunması sebebiyle tapu kaydının da nüfus kaydı veçhile tashihi yapılmadıkça talebin yerine getirilmesine imkân olmadığı düşüncesiyle tapu sicil muhafızlığınca ret kararı verilmiştir.

Tetkik edilen evraka nazaran, malik bu yeri icradan bil müzayedede satın almıştır. Bu konuda icra dairesince yazılan tescil müzekkeresine alıcının fotoğrafı yapıştirilmiş ve tasdik olunmuştur. Tescil sırasında nüfus hüviyet cüzdanı aranmamıştır. Tescil de bu şekilde yapılmıştır. Şu duruma göre tescil sırasında nüfus tezkeresinin tetkik edilmemesi dolayısıyla tapu sicil muhafızlığınca hataya düşülmüştür. Şu kadar ki, gerek tescil müzekkeresinde ve gerek tesis edilen tapu kayıt ve senedinde malikin fotoğrafı yapıştirilmiş ve tasdik edilmiş bulunmaktadır.

Bu sebeple yerinde görülmeyen ret kararının bozulmasına ve ibraz edilen nüfus tezkeresine müsteniden talep edilen satış muamelesinin yapılmasına karar verildi.

3 — Vekâletnamede Taşlı çay kazası hudutları dâhilinde kâin bilumum gayrimenkullerin satışı için vekile salahiyet verilmiş ise de, tapu kaydının tarih ve numarası gösterilmemiş olduğundan vaki satış talebi tapu sicil muhafızlığınca reddedilmiştir.

Taşlıçay kazası hudutları dâhilindeki bilumum gayrimenkullerin satışı için vekile vekâletname ile salahiyet verilmiş ve bu suretle vekilin yetkisi bir kaza hududuna teşmil edilmiş olduğuna göre; bu kaza dâhilindeki bir gayrimenkulün vekâletnameye müsteniden satışının reddine karar verilmesi yolsuzdur.

4. Tapu kaydında yüz ölçüsü yazılı bulunmayan gayrimenkulün miktarının tespitine ve tapuya tesciline dair olan talep, 5520 sayılı kanun mu-

veçhesinde imkân olmadığından bahisle, tapu sicil muhafızlığınca reddedilmiştir. Şu kadar ki bu kaydın tesisi sırasında yüzölçümünün de tayin edilerek tapu siciline yazılması iktiza ederdi. Vaktiyle bu hususun yerine getirilmemesinden bu noksanlık meydana gelmiş ve buna da tapu idaresi sebebiyet vermiştir.

Şu duruma göre bidayetten sonuna kadar bütün tedavül kayıtlarının tetkiki neticesinde yüzölçümünün yazılı olmadığı anlaşıldığı takdirde, tapu kaydında mevcut hudutlarda hiçbir değişiklik ve ilâve yapılmamak üzere, mahalline gidilerek tahdidinin yapılması ve hudut komşularının arazilerine tecavüz olmadığını tasdik etmeleri hâlinde yüzölçümünün tapu siciline geçirilmesi icap eder.

Bu sebeple, yukarıda belirtilen esaslar dairesinde muamele yapılmasını teminden, ret kararının bozulmasına karar verildi

Gurup tapu sicil müdürü, tapu sicil muhafızının veya memurunun ret kararını doğru bulursa yâni tasdik ederse; ilgili, buna karşı **Tapu ve Kadastro Umum Müdürlüğünde müteşekkil Tapu Komisyonu ne zinde itirazda** bulunabilir.

Kanun, gurup sicil müdürlüğüne müracaat için 30 günlük bir itiraz müddeti tespit ettiği halde; Umum Müdürlükte müteşekkil Tapu Komisyonuna müracaat için böyle bir müddet tayin etmemiştir. Şu duruma göre ilgili şahıs istediği zaman aynı mevzuu Umum Müdürlüğe ve bin netice Tapu Komisyonuna aksettirebilecektir. Tatbikat da böyledir.

Tapu sicil muhafız veya memuruna kararında ısrar salahiyeti verilmemiştir. Filhakika «bir tapu sicil muhafız veya memuru tarafından verilen ret karan, alâkadarın itirazı üzerine, gurup tapu sicil müdürlüğünce bozulduğu takdirde, muhafız veya memurun evvelki ret kararında ısrar edip edemeyeceğine, yâni gurubun bozma karan aleyhine Umum Müdürlüğe, diğer alâkadarlara yaptığı gibi itirazda bulunup bulunmayacağına dair mevcut kanun ve nizamlarda bir sarahat yoktur. Umum Müdürlüğün 15 Nisan 1940 tarihli ve 908 sayılı tamimi, gurup müdürlükleri kararına muhafız veya memurun uyması lazım geldiği kanaat vel temayülünü izhar etmektedir ki, biz bu fikirde değiliz. Mühim bazı hususlarda gurup kararına karşı itiraz hakkını tapu sicil muhafız veya memurlarına da tanınmanın, maslahatın selâmeti bakımından doğru olacağı kanaatindeyiz. Bu itiraz gurup müdürlüğüne bildirilir, gurup müdürlüğü de kendi nokta nazaran ilâve etmek suretiyle durumu Umum Müdürlüğe bildirir ve keyfiyet Tapu Komisyonunun tasdikine arz olunur. Eğer bu halde işlerin fevkalâde çoğalacağı veya uzayacağı gibi bir mahzur mülhaza olunuyorsa, olur olmaz hususlara itiraz eden ve itirazları yersiz görülen tapu sicil muhafız

veya memurlarına karşı, terfilerinde müessir olacak disiplinler hükümler koymak daima mümkündür. Bu suretle, mesuliyetini müdrük olan tapu sicil muhafız veya memurlarına, muamelattaki fikir ve kanaatlerinin, Umum Müdürlüğün yukarı kademelerine kadar ulaştırması imkânı verilmiş olursa, memurlar arasındaki anlayışlı ve anlayışsızların belirmesi ve elemanların daha iyi yetiştirilmesi ve tasfiyesi imkân dâhiline girer» [13].

C — Muhtelif tapu sicil idarelerini ilgilendiren bir akit ve tescil muamelesinin ve meselâ büyük bir gayrimenkulün akit ve tescil muamelesinin en büyük parçanın bulunduğu tapu sicil idaresinde yapılması lâzımdır. Bu takdirde, o mıntıkanın tapu sicil muhafızı veya memuru; alâkalı diğer tapu idarelerini keyfiyetten haberdar eder ve resmî senedin ve diğer evrakı müsbitenin birer suretini de bu idarelere tevdi eyler [14].

D — Bir mıntıka tapu sicil muhafızı veya memuru, başka bir mıntıkadaki gayrimenkule ait akit veya muameleyi, o gayrimenkulün bulunduğu mahal tapu sicil idaresinden lüzumlu malûmat alınmak kayıt ve şartıyla, yapmak salahiyetine de maliktir [15].

E — Tapu sicil muhafız veya memurları, alâkalıların isteği hâlinde, daire hâricinde herhangi bir mahalle giderek resmî senet tanzim etmek salahiyetini de haizdirler [16].

Tapu sicil muhafız veya memurlarının resmî senet tanzimi yâni akit icrası için, daire hâricinde bir mahalle gitmeleri hâlinde; yapılacak akitten alınacak harç matrahının binde biri emaneten mal sandığına yatırılır. Bu para, 5 liradan az ve' 50 liradan fazla olamaz. Vazifenin ikmalinden sonra paranın yarısı hazineye irat kaydedilir. Diğer yarısı ücret olarak alâkalı memurlar arasında (yâni tapu sicil muhafızı veya memuru ile kâtipler arasında) maaş nispetinde tevzi edilir. Mutat vesaiti nakliye temini iş sahiplerine aittir.

Akit için mahalline gidilmekten sarfi nazar olduğu takdirde, emaneten alınan para iade olunur.

İfraz, taksim, mesaha gibi işler için hârice gidildiği takdirde; Harcırah Kanunu hükümleri tatbik olunur [17].

[13] Ord. Prof. Dr. Hıfzı Veli Velidedeoğlu-Galip Esmer; Gayrimenkul tasarrufları ve tapu sicili tatbikatı, 1956; sayfa 176, not 1.

[14] Tapu Sicili Nizamnamesi madde 3, 7.

[15] 11/1/1926 tarihli ve 711 sayılı kanuna bakınız.

16 2644 sayılı Tapu Kanununun 6217 sayılı kanunla muaddel 26 inci maddesinin ikinci fıkrasına bakınız.

[17] 5887 sayılı Harçlar Kanununun 76 ncı maddesine bakınız.

Görülüyor ki, akit icrası için daire hâricine gidildiği takdirde; beş liradan elli liraya kadar alınacak olan harem yarısı akit icrasıyla mükellef memurlara verilecek ki buna tapu ve kadastro camiasında husus harcı adı verilmektedir diğer yarısı ise hazineye intikal edecektir. İfraz, taksim, mesaha gibi işler için hârice gidildiği takdirde; husus harcı alınmayacak, sâdece harcırah kanunu hükümleri uygulanacaktır.

Husus harcı, veknazarda, cazip bir meblağ gibi görünmektedir. Fakat hakikati halde, memurların istifadesi cüz'i bir miktara inhisar etmektedir. Bu para tapu dairesinde akit işleriyle uğraşan memurlar arasında paylaşılmaktadır. Herhangi bir tapu dairesinde bir muhafız, bir muhafız muavini ve iki veya üç kâtip bulunduğunu farz ve kabul edelim. Para bunlar arasında paylaşılacaktır. Bir ayda ortalama iki işe gidildiğini kabul edelim. Husus harcı azamî 50 lira tutar. Bunu beş memura paylaştığımız takdirde, her memura 10 lira isabet eder. Bundan % 15 gelir vergisi kesilmekte olduğu da nazara alınır, memura isabet eden paranın sembolik bir miktarı ifade ettiği anlaşılır.

Maruz duruma göre, Harçlar Kanununun 76 ncı maddesinde yazılı miktarın makul bir hadde iblağını temenniye şayan bulmaktayız.

Bir noktaya daha işaret edelim: Husus harcını, kanunun mutlak ifadesine göre, sâdece tapu dairesinde akit işleriyle meşgul olan memurlar alacaklardır. Diğer memurlar ve bu meyanda tapu fen memurları alamayacaklardır. Nitekim bu hususu, Tapu ve Kadastro Umum Müdürlüğü de bir tamim ile teşkilâtına açıklamıştır.

F) Tapu sicil muhafız ve memurları, tapu sicillerini tutmakla da mükelleftirler. Tapu siciline, gayrimenkuller üzerindeki hakların hallerini gösterir. Sicilin nümü nesi ve nasıl tutulacağı, Tapu Sicil Nizamnamesinde gösterilmiştir [18]

Bu nizamnameye göre, tapu sicili; her köy için ayrı ayrı tesis olunur. Şehir ve kasabalarda ise, icabına göre, bir veya birkaç mahalle itibarıyla tesis olunur (Nizamname madde: 1).

Kadastrosu yapılmış yerlerde, her köye veya her mahalleye bir kütük tahsis olunur. Köye veya mahalleye tahsis olunan işbu kütük kâfi gelmezse ikinci, üçüncü..... il defterler tahsis edilir.

Kadastrosu yapılmamış ve kütükleri tesis olunmamış yerlerdeki defterler (yâni zabıt defterleri) ise, diğerinden farklı olarak, bir mıntika veya kaza hududu içerisindeki bütün mahalle ve köylere ait muamelelere

[18] Medenî Kanunumuzun 920 nci maddesinin 2; fıkrasına bakınız.

şamil olmak üzere tutulmaktadır. Muameleler, müracaat sırasına göre bir deftere kaydedilmektedir. Bu defter bitince bittabi ikinci, üçüncü ilb defterlere geçilmektedir.

Tapu sicili, tapu kütüğü ile mütemmim vesikalardan mevcudiyeti hâlinde plân, evrakı müsbit ve yevmiye defterinden mürekkeptir [19].

a) Tapu kütüğü: mülkiyet ve mülkiyetin gayri aynı haklar bu deftere kaydedilir. Her gayrimenkul, tapu kütüğünün bir sayfasının işgal eder, aynı gayrimenkülü ilgilendiren hak ve mükellefiyetler de bu sayfada yer alır.

b) Yevmiye defteri: aynı bir hakkın tesisine veya mevcut böyle bir hakkın terkin veya tadiline müteallik talepler bu deftere kaydedilir.

Bu defter, gayrimenkul üzerindeki hakların sırasını tayin ve tespit eder. Defterin sıra numarası her senenin başından sonuna kadar teselsül ettirilir.

Gerek kütüğün ve gerek yevmiye defterinin, kaç sayfadan ibaret olduğunun mahallî idare heyetince tasdi!*: olunması şarttır [20].

c) Plân, gayrimenkulün muayyen bir mikyas dâhilinde ve fennî usuller dairesinde' kâğıt üzerine geçirilmiş haritasıdır. Plân, gayrimenkulün hududunu ve yüz ölçüsünü gösterir [21].

d) Evrakı müsbit, hakların istinat ettikleri vesikaların heyeti umumiyesidir. Ki bu haklar, yevmiye defterine ve kütüğe tescil edilmişlerdi!'.

Mülkiyetin veya mülkiyetin gayri aynı hakların devir ve temlik veya tesisi için tanzim olunan resmî senetler, mahkeme ilâmları, icra tezkereleri, alâkalıların tescil talepnameleri, vekâletnameler, vergi kıymet ve vukuat varakaları, harç makbuzları bu meyandadır.

Evrakı müsbitenin hüsnü muhafazası, tapu sicil muhafızına veya memuruna aittir. Tatbikatta, tescile mesnet olan evrakı müsbit; her şayka için tanzim edilen kartonlar içinde tasnif edilmektedir [22]

Tapu sicil muhafız veya memuru, tapu kütüğünü yeddi hıfzından ayıramaz. Yâni daimî surette muhafaza etmek ve eli altında tutmak mecburiyetindedir. Şu kadar ki, parça hâlindeki evrakı müsbiti bir makbuz mu

[19] Tapu Sicil Nizamnamesinin 2 nci maddesine bakınız.

[20] Tapu Sicil Nizamnamesinin 115 inci maddesine bakınız.

[21] Plânların ne şekilde yapılacağı, 1E48 tarihli Tapa ve Kadastro Fen işleri izah namesinde belirtilmiştir.

[22] Tapu Sicil Nizamnamesinin 29 uncu maddesine bakınız.

kabilinde olmak ve musaddak bir sureti bırakılmak şartıyla, adli makamlara tevdi etmek mecburiyetindedir [23].

Bunlardan başka ferî siciller de vardır. Bunlar mal sahipleri sicili, alacaklılar sicili, hacizler sicili, tashihler sicili ve muhaberat sicilidir [24].

a) Mal sahipleri sicili: gayrimenkul malikinin adı ile namına, kayıtlı gayrimenkullerin ada, parsel ve sayfa numaralarının kolayca bulunmasına yarayan bir defterdir. Her muntaka içinde, A dan Z ye kadar bütün harflerle birer defter tutulur [25].

b) **Alacaklılar sicili:** ipotek alacaklısının alacağını başkasına temlik etmesi hâlinde ikinci alacaklının ismiyle ikametgâhını ve rehinin taalluk ettiği gayrimenkulün kütükteki sayfa numarasını gösteren bir defterdir.

c) **Hacizler sicili:** haciz muamelesinin ve konkordato münasebetiyle [26] verilen mühletlerin kaydına mahsus bir defterdir [27]

d) **Tashihler sicili:** Tapu sicil muhafız veya memurunun tescil esnasında, kütük sayfasının bir kısmı üzerinde yaptığı yanlışlığın düzeltilmesini yarayan bir defterdir.

e) **Muhaberat sicili:** Tapu sicil muhafızlığına veya memurluğuna gelen ve bunlardan giden evrakın tarih sırasına göre kaydına mahsus bir defterdir.

G — Akit ve tescile müteallik tapu işlerinin, idari emirlerine durdurulup durdurulamayacağı hususunu da incelemek lâzımdır. Herhangi bir idare âmiri veya idari makam, tapu sicil muhafız veya memurunun yapmakta olduğu akit ve tescile mâni olabilecek midir? Akit ve tescil muamelesini durdurabilecek midir? 2644 sayılı Tapu Kanununun 28 inci maddesi, bu soruya açık bir cevap teşkil etmektedir. Bu maddeye göre, «akit ve tescile müteallik tapu işleri idari emirlerle durdurulamaz.»

[23] Tapu Sicil Nizamnamesinin 114 üncü maddesine bakınız.

[24] Tapu Sicil Nizamnamesinin 2 nci maddesine bakınız.

[25] Tapu Sicil Nizamnamesinin 118 nci maddesine bakınız.

[26] Konkordato; «İçerâ tetkik mercii tarafından tayin edilen bir komiserin ve bu komiserin başkanlığı altında daveti ile toplanan alacaklıların adet ve alacak itibariyle üçte iki ekseriyetinin muvafakatini istihsal eden borçlunun bu suretle akdettiği bir uzlaşmadır. İflâsına hükmedilmiş olan bir borçlu da konkordato teklif edebilir». (İçerâ ve İflâs Kanunu Madde: 285-309). (Bak: Türk Hukuk Lügati, sayfa 304).

[27] Tapu Sicil Nizamnamesinin 121 inci maddesine bakınız.

TRAFİK KAZALARININ BELLİBAŞLI SEBEPLERİ

Yazan:

Muhtar ÇAĞLAYAN

Adliye Vekâletinde

Salahiyetli Hâkim

I — Bilhassa XX. Asrın başından itibaren motorlu nakil vasıtalarının büyük bir süratle artmaya başlaması, bütün dünya memleketlerinde trafik kazalarının, cemiyet hayatını adeta tehdit eder bir şekilde çoğalmasını ve bunun neticesi olarak da trafik mevzuunu her devletin millî bir dâva olarak ele almasını intaç eylemiş bulunmaktadır.

Umumiyet itibariyle, herhangi bir hâdisenin vukuunu önlemenin, bu hususta önleyici tedbirler itihazı sayesinde imkân dâhiline girebileceği gayet tabiidir.

Bu umumî kaideyi trafik mevzuuna tatbik eylediğimiz zaman, trafik kazalarının da, gayet basit bazı kaidelere riayet edilmemesi veya o kaidelerin bilinmemesi yüzünden meydana geldiğini ve konulmuş olan bu kaidelere riayet olunarak önleyici tedbirler alındığı, kanun da iyi bir şekilde tatbik olunduğu takdirde kazaların da azaldığını memnuniyetle müşahade etmiş oluruz.

II — İstatistiklerin tespit eylediği rakamlara göre; trafik kazalarının sebeplerinden de önde geleni «sürat» tir.

Filhakika, her insan daima en yüksek sürate erişmek arzusunu beslediği cihetle sürat, insanların kolaylıkla vazgeçemeyecekleri bir iptilâ ve adeta tabîî bir hastalık haline gelmiş bulunmaktadır.

Buhar ve motorun icadından önce nakil vasıtalarının «muharrik kuvvet» olarak insan ve hayvan kudretine inhisar eylediği eski devirlerde sürat az ve hudutları da muayyendi.

Motor devrinin başladığı XX. Asrın başından beri süratin kontrolü de imkânsız bir duruma gitmiş bulunmaktadır.

Koşucu bir atlet, yalnız ve sadece yaradılışı itibariyle sahibi bulunduğu kendi kudretiyle, tertip edilen müsabakayı kazanıp şampiyon oldu-

ğu halde, şoför, nefsinde mündemiç herhangi bir duygusunun esiri olarak, kendi vücut kuvvetiyle başaramadığını, altındaki motorun kudreti sayesinde başarmağa çalışmaktadır.

İşte bu ruh hâli ile motorlu vasıtanın direksiyonuna geçen insan, kendini taşıyacak olan motorun kudreti ve mükemmelliği sayesinde, tabiatın aynı kuvvette ve hatta kendisinden fazla kuvvete sahip olan hemcinsleri ile yarışabilecek ve onu geride bırakabilecek tarzda bir kudreti nefsinde toplamış olduğu sevkıtabiisine elinde olmayarak kapılıyor demektir.

Artık bundan sonra motorlu vasıtanın süratinin normalin üstüne yükselmiş olması, onu kullanan kimsenin ruhî muvazenesine bağlı kalmaktadır. Eğer direksiyonu kullanan şahsın ruhî muvazenesi normal ve yerinde ise, sürat de normalin üstüne çıkamaz ve bu takdirde kaza olmak ihtimali çok azdır. Fakat gerek direksiyonu kullanan şahsın yaradılış icabı sahibi bulunduğu ruh hâleti ve gerekse içki veya uyuşturucu madde gibi bu ruhî hal üzerine tesir edecek olan amiller veya uykusuzluk ve aşırı derecede zihnî yorgunluk ve dalgınlık halleri ruhî muvazenevi bozduğu takdirde, vasıtanın sürati de normalin çok üstüne çıkmakta, bunun neticesi olarak da kazanın vukuu ihtimalleri ziyadesiyle artmaktadır.

Fransız Tıp Akademisi, gittikçe artmakta olan trafik kazaları üzerinde hassasiyetle durmak lüzumunu hissederek, sebeplerini tespit etmek maksadıyla 14 Tıp Akademisi azasından, mürekkep bir komisyon kurmuştur.

Komisyon, yaptığı tetkikat neticesinde tanzim eylediği raporu, 3/12/1957 tarihli toplantısında Akademi'ye sunmuştur. Mez-kûr raporda, trafik kazalarının önlenmesi hususunda şu fikirler öne sürülmektedir:

1 — Muayyen bir süratin üstünde, lüzumlu fizyolojik asabî reaksiyonların çok yavaşladığı ve süratin tahdit edilmesinin kazaların miktar ve ağırlığını azaltmak hususunda en emin vasıtayı teşkil ettiği fikrindedir.

2 — Sevk ruhsatnamesine «ehliyete» talip olan her şalışın, herhangi bir motorlu nakil vasıtasını kullanmaya mâni ve hususî bir sual varakası içinde zikredilmiş olan bütün sakatlıklar veya marazî hallerden muaf olduğunu kendi malûmatına göre tasdike dâvet edilmesini ister.

3 — Cinsi ne olursa olsun, motorlu nakil vasıtası kullanan her şahısta tıbbî muayene yapılmasının lüzumlu olduğu kanaatindedir.

4 — Hâlen haklı veya haksız olarak ruhsatlı olan bütün şahıslar faydalı bir şekilde muayene etmenin imkânsız olduğunu kabul eder. Fakat buna mukabil bütün yeni namzetlerin bu tıbbî muayeneden geçmeyenlerini ister. Maluliyetlerinin düzeltilmesinin arabayı idare kabiliyetlerini muhafazaya müsaade ettiği nispette malûllerin ve fizik kabiliyetleri azalanların lehine hükümler verilmelidir.

5 — Organizasyon vasıtasıyla bütün vasıta kullanıcılar bu muayenelerden geçirilinceye kadar, şimdiden cismanî zararlara sebep olmuş olan bir kazadan mesul bütün kondüktörleri evvelce muayene olmuş yeni bir kondüktör gibi nazarı itibara alarak, muhtelif şubelere ait mütehassısları ihtiva eden bir komisyon vasıtasıyla yapılan tıbbî muayeneye tâbi tutmanın faydalı olacağını düşünür.

6 — Bütün amatör kondüktörler de aynı şekilde muayeneden geçmelidir.

Komisyon azasından Prof. Dr. Georges Cuillain de şu mütalâaları öne sürmüştür:

1 — Sevk ruhsatnamesi taliplerinin vermeğe mecbur oldukları teknik imtihanların şiddeti büyük ölçüde arttırılmalı ve ruhsatnameyi ancak vasıtayı her şartta ve arabanın kudreti dâhilindeki her surette idare etmeğe hakikaten kabiliyetli olan şahıslara tevdi etmelidir. Bu gaye içinde, birinci muayene sonunda muvakkat bir ruhsatname verilmesini, kafi ehliyetin, idaresine müsaade edilen vasıtayı ancak bir kaç ay kullandıktan sonra verilmesini teklif ediyoruz.

2 — Araba kullanma ehliyetinin ancak fizik kabiliyet tasdiknamesi görüldükten sonra tevdi edilebileceği karar altına alınmalıdır.

3 — Araba kullanma ehliyetinin bütün hayat boyunca değil, ancak mahdut bir zaman için muteber olacağı karar altına alınmalıdır.

Otomobil kazalarından ek serisinin fazla süratten ve kondüktörün karakter bozukluklarından mütevellit olduğu intibaindayım.

Evvelâ, daima daha kuvvetli arabalar arayan ve sebep olabilecekleri tehlikelerden hiç bir endişe ve ika ettikleri felâketlerden hiç bir vicdan azabı duymayan bir takım kimyevî sakatlar «direksiyon delileri» diye tesmiye edilmeleri gerekenler vardır.

Bu «direksiyon delilerinin yanı sıra, deli olmayan, normal hayatta gayet muvazeneli görülen, bununla beraber karakter bozuklukları bulunan diğer tehlikeli kondüktörler mevcuttur. Sanayiciler, serbest meslek

mensupları, cerrahlar ve hekimler ve daha birçokları gibi muntazam bir hayat süren, cemiyet faaliyetinde sözünü sohbetini bilir, hiç bir zaman alkolik olmayan fakat az veya çok kudretli arabalarının direksiyonu başında aşikâr karakter bozuklukları gösteren insanlardan bahsediyorum. Bu şahıslar, faydasız bir ihtiras sebebiyle, yol üzerinde on on beş dakika içerisinde 200 ilâ 300 kilometreye ulaşmak isterler. Mükemmel reflekslere sahip olduklarını emniyetle beyan ederler, yol üzerinde üstünlük kompleksi gösterirler, başka bir vasıta tarafından geçilmeyi kabul etmezler. Tehlikeyi göze almaktan sakınmazlar. Günlük hayatta pek itidalli «olan bu vasıta kullanıcılar meşum kazalara sebep olabilir, kendilerini, kanlarını, çocuklarını ve masum yolcuları öldürebilirler.

Akademinin en mühim temennilerinden biri, nakil vasıtalarının sür'atinin tahdidini istemek olmalıdır. Böyle bir sürat tahdidi Birleşik Amerika'da, Brezilya'da, İngiltere'de, Belçika'da ve daha birçok memleketlerde mevcuttur. Tespit edilen sürat hudutlarını geçen vasıta kullanıcılarına pek şiddetli para cezaları konulmuş ve böylece birçok kazalar önlenebilmiştir.

Yol kazaları komisyonu vasıtasıyla tıp akademisinin reyine arz edilen temenni projesine aşağıdaki ekleri teklif edeceğim:

- 1 — Fransa yollarında sürat tahdidi istenmeli,
- 2 — Sevk ruhsatnamesi alan yeni vasıta kullanıcılara 40 ve 60 yaşlarına girdikleri zaman bir sual ve cevap varakasını doldurmaya mecbur oldukları bildirilmeli,
- 3 — 50 ilâ 60 yaşlarındaki ehliyetli eski vasıta kullanıcılardan bir sual varakasını cevaplandırmaları ve askeri vazifeden çıkarılmışlarsa ve şayet bir kaza sonunda askeri veya sivil malûl maaşı alıyorlarsa bu hususu bildirmeleri istenmelidir.
- 4 — 15.Ekim.1957 tarihli komünikasyonunda (M.X. Leclainche) vasıtasıyla formüle edilen, ehliyet almaya namzet olanların tâbi oldukları teknik imtihanların şiddetinin arttırılmasının faydalılığı ve muvakkat bir ehliyet verilmesinin uygun olacağı şeklindeki temenni tekrar ele alınarak tetkik edilmelidir. [1].

III — Son psikoteknik muayeneler sayesinde, şahsın doğuştan mevcut ruhî evsafının tespiti imkân dâhiline girmiş ise de; içki, uyuşturucu madde vesaire gibi anzi sebepler dolayısıyla ruhî muvazenenin sonradan bo-

[1] Prof. Dr. İhsan Şükrü Aksel. Hekim gözü ile trafik kazaları. Cumhuriyet gazetesi. 20/2/1959.

zulmuş olması, sadece o ânın hususiyetini taşıdığı ve zamanında muayene edilmediği takdirde tespiti imkânsız bulunduğu cihetle, her şoför, omuzlarına yüklenen mesuliyet hissini ağırlığını idrak ederek, bu gibi ruh muvazenesini bozacak hallerden kendini titizlikle korumağa mecbur olmalıdır.

Fransa'da 1955 senesinde yapılan istatistikler; bu sene zarfında 140.374 trafik kazasında 8073 kişinin ölmüş ve 176.365 kişinin yaralanmış olduğunu, kazaların yüzde sekseninde vasıtayı kullananların, yüzde on birinde yaya yürütenlerin, yüzde yirmi birinde hem şoför hem yayaların kusurlu bulunduğunu tespit etmiştir.

Vasıtayı kullananların ruh hâleti bakımından yapılan tetkikler; on dokuz trafik kazasından; on adedinin şoförün dalgınlık ve dikkatsizliği, üç tanesinin sarhoşluğu, ikisinin yorgun veya uyuklamış olması, üçünün kâfi tecrübesi ve bilgisi bulunmaması ve birinin de ani bir fenalık geçirmiş olması yüzünden meydana geldiğini tespit etmiştir. [2].

İşte bu sebebe binaendir ki süratin sebebiyet verdiği trafik kazalarını mümkün olduğu nispette önlemek maksadıyla kara yolları trafik nizamnamesinin «nakil vasıtalarına ait kaideler» den bahseden II. inci kısmının 54 ve müteakip maddelerinde vasitanın azami sürati tespit ve tayin edilmiştir.

Şoför ve sürücüler trafik işaret levhalarında gösterilen sürat hadlerine riayet etmeğe mecbur oldukları gibi, lüzumu halinde süratlerini, kullandıkları vasitanın teknik vasıf ve hususiyetleri ile yük durumlarına ve yolun ve trafik durumunun icap ve şartlarına da uydurmakla mükellef tutulmuşlardır. (Madde.54/1).

Hava şartları yüzünden yayalar veya diğer vasıtalar için süratin tehlikeli olabileceği zamanlarda veya fabrika, mektep, sinema gibi iş ve eğlence yerlerinin giriş ve çıkış saatlerinde, hayvan sürüleriyle karşılaşmalarda şoför ve sürücüler, vasıtalarını trafiği tehlikeye düşürmeyecek asgari süratle süreceklerdir. (Madde. 54/2).

Giriş üstünlüğünü haiz vasıtaların şoför ve sürücüleri de yoldan istifade edenlerin emniyetine dikkat ve itina göstermek mecburiyetindedirler. Her nakil vasıtası ve muharrik makinanın, önünde gidişine açık dan en kısa mesafede durdurabileceği bir süratle sürülmesi mecburidir. (Madde. 54/3).

[2] Prof. Dr. İhsan Şükrü Aksel. Trafik kazalarının psikolojik tetkiki cumhuriyet gazetesi.

Bu nizamnamede yazılı kayıt ve şartlar dışında azami sürat, gündüzleri otomobiller için saatte 90, otobüsler için 80, kamyon, Jeep ve motosikletler için 70, geceleri otomobil ve otobüsler için 70, kamyon, jeep ve motosikletler için 60, kilometre, meskûn mahallerde bütün motorlu vasıtalar için gece ve gündüz 40 kilometredir.

Aşağıdaki hallerde şoför ve sürücüler süratlerini yolun ve trafik durumunun icap ve şartlarına göre azaltmağa mecburdurlar:

- a — Kontrolsüz yol kavşaklarından geçerken,
- b — Dönemeçlerde seyrederken,
- c — tepe üstlerine yaklaşırken,
- d — Dolambaçlı dar yollardan ilerlerken,

e — Yaya geçitlerinden, hemzemin geçitlerden, tünellerden, dar köprü ve menfezlerden geçerken, alâkalı idarelerce lüzum görülen yerlerde, azami sürat hadleri işaret levhaları ile gösterilecektir. (Madde. 55).

Şoför veya sürücülerin, diğer bir nakil vasıtasını veya müteharrik makinayı, kendi süratleriyle yol ve trafik durumunu göz önünde tutarak makul bir mesafeden daha yakın olarak takip etmeleri yasaktır. Bu mesafe, normal olarak arkadaki vasıtanın süratının her 15 kilometresi için bir araba boyundan ibaret olacaktır. (Madde. 56).

4) Sürate muvazi olarak trafik kazalarının en mühim sebeplerinden birini de, vasıtayı kullanan şahsın içkili olması hâli teşkil etmektedir.

İçki içen bir şoför, karşısına çıkan her türlü tehlikeyi küçümseyerek, daima daha fazla süratli gitmek ister. Bütün bunlar, içki içen insanların umumiyetle maruz kaldıkları tabii ve ruhi hallerdir. Hiç şüphesiz, içilen içkilerin miktarına ve ihtiva eyledikleri alkol derecesine göre, tesirlerinin de şahıstan şahsa değiştiği bir hakikat olarak kabul edilmek lâzımdır.

Trafik kazalarının hemen hepsi vasıtayı kullanan şoförün sarhoş olmasından ileri gelmez. İçki içmeyen şoförler de feci kazalara sebebiyet verebilirler. Fakat içki içen bir şoför, çok zayıf bir ihtimalle de olsa, kaçınılacak bir kazaya sebep olmaktan kendini alamaz ve içkisiz bir şoföre nazaran belki yüzde yüz nispetinde kaza yapabilmek vaziyetine düşmüş olur.

Havanın sisli olması dolayısıyla görüş imkânlarının azalması veya kaybolması, vasıtadaki teknik arıza, havanın yağmurlu veya karlı olması, yol vaziyeti vs., gibi bir çok sebeplerden dolayı trafik kazaları meydana gelebilir.

Fakat Amerika'da yapılan son istatistikler, bir senede vuku bulan trafik kazalarının hemen hemen yarısının, vasıtayı kullanan şoförün içkili olması yüzünden meydana geldiğini ve bundan ayrı olarak kaza yaptıkları sırada içkisiz olanların ek serisinin de, muntazaman içki içen insanlar olduğunu göstermiştir.

Amerika birleşik devletlerinin Northwestern üniversitesine bağlı trafik enstitüsü, yaptığı devamlı tetkikler ve etütler neticesinde az miktarda alınmış olsa dahi alkollü içkilerin;

a — Göz adalelerinin çalışmasına mâni olmak suretiyle şoförün görüş kudretini azalttığını,

b — Şoförün uyanık ve çevik hareket etmek kabiliyetini azalttığını,

c — Reaksiyon müddetini uzatması dolayısıyla şoförlerin icabı halinde ve zamanında derhal fren yapmasına mâni olduğunu,

d — Şoförde sürat meylini, nefse itimadı, cesaret ve pervasızlığı arttırarak, netice itibariyle onu ihtiyatsız bir hâle düşürdüğünü,

e — Şoförün şuur ve iradesi üzerine tesir ederek, gerek kendi kullandığı vasıtanın, gerekse yol üzerinde seyreden diğer vasıtaların süratini tahmin ve uzaktaki vasıtaların birbirine olan mesafesini ortadan kaldırdığını,

Tespit eylemiştir.

Tanzim olunan istatistiklere göre New York'ta bir senede trafik kazaları neticesinde 500 ölüm ve 33.000 yaralanma vakası tespit edilmiş olması dolayısıyla New York hâkimi bir kararında; (motorlu vasıtaların, cemiyet hayatında insanı öldüren en kuvvetli varlık olduğunu) Tebriz ettirmiştir.

İşte bu sebebe binaendir ki; şoförlerin alkol kullanması keyfiyeti, son zamanlarda ve her memlekette üzerinde hassasiyetle durulması gereken meselelerden biri suretinde kabul olunmuştur.

Bu gün, trafik emniyeti bakımından alkol bahsinde umumiyet itibariyle direksiyonu kullanan şoförün aşikâr bir şekilde sarhoş olan asırdan ziyade, alkolün tesirinin başladığı devrenin tayini zarureti ehemmiyet arz etmektedir. Çünkü alkolün insan şuur ve iradesini bozmaya başlayan tesirinin, sarhoşluk hâlinde daha evvel vukua geldiği ve işte bu safhanın da trafik kazalarının vukua gelmesinde müessir okluğu tıbben tespit olunmuştur'.

Şoförün içkili olup olmadığının tespiti bahsinde, şoförün dış görünüşüne göre hüküm vermek ve sadece ağzını koklamakla iktifa eylemek gibi basit muayeneler, şuur ve iradenin bozulduğu bu devreyi tayin için kâfi gelmemektedir.

Bu husus, ancak kandaki alkol nispetinin tespiti ile anlaşılmakta ve kandaki alkol nispeti, zararlı tesir hududuna vardığı takdirde direksiyonu kullanan şahsın içkili olduğuna hükmetmek icap etmektedir.

Kandaki alkol nispetini tespit için de muhtelif usul ve metotlar vardır. İdrar tahlili, salya ve kan tahlili gibi. Fakat bunlar pratik bir usul olmadığı gibi, bir şahsın rızası hilâfına tahlil için kanının alınmasına Amerika Teşkilâtı Esasiye kanunu cevaz vermediği için, şoförün nefesini tahlil etmek yolu tercih edilerek, bunun için de «intoximeter», «drankometer» ve «alcometer» denilen muhtelif âletler kullanılmaktadır. Bu gün Amerika'da içkili olduklarından şüphe edilen kimselerin kanında ki alkol miktarı bu âletlerle ölçülmektedir. [3].

6085 sayılı «kara yolları trafik kanununun 31 nci maddesine göne; uyuşturucu ve keyif verici maddelerle alkollü içki kullanmış olanlar nakil vasıtası veya muharrik vasıta kullanamazlar.

Bu gibiler, zabıtaca nakil vasıtası kullanmaktan menolunur.

Aynı kanunun 59 ncu maddesinin (A) bendinde; 31 inci maddeye aykırı hareket edenlerin on günden bir aya kadar hapis ve 100 liradan 200 liraya kadar ağır para cezasıyla cezalandırılacağı ve (D) bendinde de; alkollü içki kullanma suçundan dolayı ilk mahkûmiyetlerinden itibaren bir ay zarfında aynı suçu tekrar işleyenlerin bir ay, iki defa işli yenlerin altı ay, üç defa işleyenlerin daimî olarak şoför veya sürücü ehliyetnamelerinin geri alınmasına karar verileceği gösterilmiştir.

Madde metninde ; (... alkollü içki kullanmış olanlar...) tabiri kullanılmıştır. Hükümetçe hazırlanmış olan kanun lâyihasında «... trafik emniyetini bozacak miktarda alkollü içki kullanmış olanlar» dan bahsedilmekte idi. Geçici komisyon raporunda madde; (uyuşturucu, keyif verici maddeler veya trafik emniyetine tehlike verecek derecede içki kullanmış olanların nakil vasıtası veya müteharrik makina kullanmaları yasaktır) suretinde tanzim olunmuştu.

Bu madde, kara yolları trafik kanununun Büyük Millet Meclisi umumi heyetinde, üzeninde en çok münakaşa edilen maddelerinden biri olmuştur.

[3] Feridun Sipahioğlu. Trafik emniyeti ve alkol. Vatan gazetesi. 3.Nisan.1958.

Filhakika, geçici komisyon sözcüsü meclis umumî heyetinde, komisyonun mezkûr madde hakkındaki nokta nazarını şu şekilde izah eylemişti:

(... Bütün dünyada kanun yazılan tatbik edilmeyecek şeyleri kanun metinlerine koymaktan sarfınazar etmişlerdir ve etmektedirler. Binaenaleyh, biz de komisyon olarak içki kullanma meselesinde bunun muayyen derecelere ayrılıp ayrılmaması meselesini kanuna koyarken, bunun tatbik edilip edilmemesi meselesini nazarı itibara almak mecburiyetindeydik. Bunun içindir ki, sadece trafik emniyetini haleldar edecek derecede içki kullanmayı vasıta kullanmaya mâni saydık. Trafik emniyetini tehlikeye sokmayacak derecede bir kimsenin içki almış olmasını nakil vasıtası kullanmaya mâni saymadık... Ceza kanununun 571 ve 572 inci maddeleri ancak umumun istirahatini celp edecek şekilde sarhoş olmayı yasak etmiş bulunmaktadır. Binaenaleyh, bir kimse evinde hiç bir kimsenin istirahatini celp etmeyecek şekilde veya umumi yerde hiç kimsenin istirahatini bozmayacak şekilde içki kullanacak olursa mubahtır. Biz de trafik kanununu ceza kanunu ile ahenkli bulundurmak için, komisyon olarak «trafik emniyetini tehlikeye düşürmeyecek derecede içki almış olanların ve içki kullananların nakil vasıtasını idare etmelerini mubah buluyoruz. Eğer bu kadar bir içki almış olanları nakil vasıtalarını kullanmaya mâni telâkki edecek olursak, ceza kanununun 571 ve 572 inci maddelerindeki ceza ile ahenksiz bir vaziyete düşeriz. Gerçekten, bu maddelerdeki ceza, kabahat nev'inden olan fiillere verilen hafif hapis cezasıdır. Hâlbuki trafik kanununda, hangi derecede olursa olsun, bir katre olsa da içki almayı men edecek olursak, aşağıdaki maddelerle hapis cezası ve para cezası verilecektir. Bu itibarla, içki almış olmayı bir taraftan hapis cezası ile cezalandırıyor, diğer taraftan mubah saymak gibi bir duruma düşüyoruz. Bu, kanunlarımız arasındaki ahengi bozar.

Diğer taraftan, maddeye bir katre dahi içki almanın yasak olduğu şekilde hüküm koyacak olursak, bu madde hiç bir suretle tatbik edilemez. Kanundaki alkolün derecesi binde birden aşağı olan adam nakil vasıtası kullanacak olursa, teklif edilen maddelere göre onun bir aya kadar hapisle cezalandırılması icap edecektir. Böyle bir vaziyet karşısında kalan hâkim, onun içki alma derecesi hakkında doktor raporunu tetkik edecektir. Ve belki de doktor diyecektir ki, bunun yanında binde yarımından daha aşağı alkol vardır. Yine tıbben sabittir ki, binde beşe kadar alkol derecesi uzviyete fazla tesir etmemektedir. Ve o kimselerin, trafik emniyetine hâlel vermeleri gibi bir netice hâsıl olmamaktadır. Nitekim Amerika kanunlarında binde beşe kadar olan alkol derecesi nakil vasıtası kullanmağa mâni değildir. Binde beşten, on beşe kadar olan kısmı ise kanun, hâkimlerin takdirine bırakmıştır. Bazı kimseler gayet az alkol aldıkları halde sar-

hoş olabilirler, bünyelerine tesir eder. Bu çakımdan nakil vasıtası kullanmaları tehlikelidir. Bazı kimseler ise binde beş değil on beş dahi alsalar nakil vasıtaları kullanmaları tehlike irat edecek bir netice hâsıl etmez. Bu bakımdan Amerika, binde beşle on beşe kadar kısmını hâkimin takdirine bırakmıştır. Binde beş tamamen cezanın dışında kalmaktadır. Bu itibarla; alkol almanın mutlak yasak olduğu şeklinde bir hüküm koyacak olursak, evinde yarımından da aşağı derecede alkol almış bulunan bir adamı bir aya kadar hapis cezasına çarptırmak icap edecektir ki, hâkim bunu vicdanına muvafık bulmayacağı için böyle bir cezayı vermeyecek ve beraat ettirmek cihetine gidecektir... İsviçre, Fransa, Amerika, İngiltere gibi birçok memleketlerin kanunlarında da alkolün direksiyon kullanmaya mâni telâkki olunması için, alman alkol miktarının trafik emniyetine hânel verecek derecede olması şartı kabul edilmiştir. İsviçre trafik kanununda alkol yasağı meselesi mevzuu bahis değildir. Yâni yasak olmaktan ziyade, muayyen bir miktar ve derecede alkol almış olan bir kimsenin mahkûm olması için hüküm vardır. Biz, yasak diye hüküm koyduğumuza göre, trafik zabıtası, trafikten men etme hakkına da sahip olacaktır. Ayrıca mahkeme de ceza verecektir...) [4]

Mecliste cereyan eden uzun müzakereler neticesinde geçici komisyon raporundaki (trafik emniyetine tehlike verecek derecede) ibaresi metinden çıkarılmış ve madde bugünkü şekliyle kabul edilmiştir.

Profesör Nurullah Kunter, 31 inci maddenin, miktarı ne olursa olsun alkollü içki kullanmış olan bir kimseyi nakil vasıtası sevk ve idare etmekten mutlak surette men eylemiş olmasını doğru bulmakta ve bu hususta şu fikri öne sürmektedir:

(... Vasıta kullananlar bakımından mutlak yasak, ferdi hürriyeti lüzumsuz ve haksız yere tehdit eder. Fonnen sabit olmuştur ki, vücuttaki alkol nispeti muayyen bir dereceden az olursa alkolün tesiri yoktur. Trafik emniyetine tehlike vermez. Trafik emniyetine tehlike teşkil etmeyen derecenin dahi tehlike teşkil ediyor diye suç sayılması nasıl haklı görülebilir.? Bu derecelerin ayrılması güç ve hatta imkânsız olabilir. Fakat bu, tehlikesiz derecenin de cezalandırılmasını haklı göstermez. Bir fiilin suç sayılması için bir zarar veya tehlike olmak lâzımdır. Zarar veya tehlike yoksa suç sayılmak için de sebep yoktur. Sebepsiz suç ise ferdi hürriyetin haksız yere tahdidinden başka bir şey değildir.

Kullananlar bakımından mutlak yasak kabili tatbik de değildir. Kaza yapmayan bir şoförün sarhoş oluşu, gayri tabii vasıta kullanımının şüp-

[4] T.B.M.M. zabıt ceridesi. Dönem. IX. Toplantı. 3. cilt. 21. sahife 129-130

he uyandırmasıyla meydana çıkar. Vasıta kullanışı ciddi bir şüphe uyandırmayan kimselerle zabitanın meşgul olmasına maddeten imkân olmadığı gibi, buna lüzum da yoktur. Trafik zabıtası daha mühim işlerle uğraşmalıdır.

Vasıta kullananlar arasında bazılarının içki içmesine cezadan gayri tedbirlerle de mâni olmak mümkündür. İçki kullanmanın tehlikesi hakkındaki kampanya bunların başında gelir. Belediye gibi, nakliyat şirketleri gibi müesseseler, şoförlerine İdarî olarak içki yasağı koyabilirler. Nihayet İsviçre’de olduğu gibi taşınan yolcuların hayatını daha iyi korumak mülâhazası ile insan nakliyatında kullanılan vasıtaların profesyonel şoförleri hakkında içki yasağını kanuna koymak da mümkündür. İsviçre’de dahi bu sistemin kabulü, antidemokratik olmadığıın en açık misalidir.

Görülüyor ki bizim sistem, dünyada eşine rastlanmayan bir sistemdir. Ve bu mevzuda en aşırı hükümleri ihtiva etmektedir. Trafik emniyetine tesir etmeyecek derecede kanında alkol bulunan kimseyi cezalandırırken mahkemelerimizin tereddüt edeceklerini, bu kimseleri «alkol kullanmış kimse» saymayacaklarını ümit ederiz. Öyle ya, kanında alkol bulunmak trafik emniyetine tehlike teşkil etmek ve alkol tesiri altında olmak aranmayacak olduktan sonra, bir ay evvel içki içmiş kimseyi de içki içmiş olarak vasıta kullanmış saymak mümkündür. Böyle bir neticenin ne kadar abes olduğu aşikârdır.

Sistemimizin kıymeti hakkındaki mütalâalarımızı bir sualle hulâsa etmek istiyoruz. Halkımıza benzeyenleri de muhakkak ihtiva eden dünyanın beş kıtasındaki memleketlerde, hatta İsveç, Norveç gibi bu mevzuda en ileri gitmiş, hatta içki içilmesi mevzuunda umumi mahiyette çok sıkı tahdidi hükümler koymuş olan memleketlerde, vasıta kullananlar bakımından mutlak yasak kabul edilmemiş olmasının bir manası yok mudur.?) [5]

1950 senesinde Stockholm’de içtima eden «alkol ve trafik mevzuuna dair milletler arası birinci konferans» a yirmi altı memleket tarafından gönderilen raporlara nazaran, trafik emniyeti ve alkol bakımından bu memleketleri üç gruba ayırmak mümkündür.

1 — Sarhoş vaziyette motorlu vasıta kullanmayı müstakil bir suç saymayan kanunlar. Fransa, Belçika ve İtalya kanunları bu gruba dâhildir.

2 — Kazaya sebebiyet 'verilmemiş olsa dahi sarhoş vaziyette vasıta kullanmayı ayrı ve müstakil suç sayan kanunlar. Amerika birleşik dev-

[5] Nurullah Kunter. Trafik emniyeti ve alkol, cumhuriyet gazetesi..

letleri, İngiltere, Finlandiya, Norveç, Hindistan, Pakistan, Cenubi Afrika, Arjantin, İrlanda, Portekiz, Yeni Zelanda Kanada, Hollanda, İzlanda, Yunanistan, İspanya, Danimarka, İsviçre kanunları da bu ikinci gruba dâhil bulunmaktadır.

Mezkûr kanunlarda; «sarhoş iken», «zehirlenmiş iken», «kuvvetli içki tesiri altında iken», «alkol tesiri altında» gibi tabirler istimal edilmiştir.

Bu gruba dâhil memleketlerin kanunlarına göre, motorlu nakil vasıtası kullananlar için mutlak bir içki yasağı mevcut değildir. Şoförün vasıta kullanıp kullanmaması, aldığı alkolün derecesine göre mahkemece takdir edilmektedir. Meselâ; Amerika birleşik devletlerinin on iki eyaletinde, kandaki alkol nispeti binde yarım veya daha az olduğu tespit edildiği takdirde vasıta kullanmasına mâni hiç bir sebep mevcut değildir. Bünyeye göre değişmekle beraber, kanda bulunan binde beşe kadar alkol derecesinin şuur ve iradeyi celp etmesi bakımından uzviyete fazla tesir etmediği tibben sabit olduğu cihetle, bu miktar alkol almış olan şoförlerin, trafik emniyetini ihlâl etmedikleri neticesine varılmıştır. Binde beşten binde on beşe kadar olan alkol alınması halini ise kanun, hâkimin takdirine bırakmıştır. Ve bu şahısların trafik emniyetini tehlikeye koyabilecek tarzda içkili addedilmeleri mümkündür. Ancak bu hususta hükme esas olabilecek şekilde mahkemeye yardımcı deliller ikame edilmesi icap etmektedir. Kanındaki alkol nispeti binde on beşi aşan şoförler ise, sair yardımcı deliller ikamesine lüzum olmaksızın mahkemece içkili olarak kabul edilmektedirler.

Yine Amerika'da, umumî nakliyatlarda kullanılan şoförlerin ekseriyeti, içki içmeyen insanlardan seçilmekte ve içki içen kimseler bu gibi işlerde hiç bir suretle çalıştırılmamaktadırlar. Trenleri, otobüsleri ve uçakları idare edenlerin alkol almaları mutlak surette yasak edilmiştir.

İsveç'te binde sekizden, Norveç'te ise binde beşten itibaren şoförün alkol tesiri altında bulunduğu kabul olunmaktadır.

3 — Bazı muayyen kategoriye mensup kimseler için mutlak surette içki yasağı koymuş olan devletler.

İsviçre'de; sadece insan taşıyan nakil vasıtalarında çalışan profesyonel şoförlerin vazife sırasında alkollü içki içmeleri yasak edilmiştir.

Norveç'te, insan ve eşya nakliyatında çalışan profesyonel şoförlerin, vazife sırasında veya vazifeye başlamadan önceki son sekiz saat zarfında içki içmeleri suç sayılmış ve cezalandırılmıştır. Fakat nispeti yüzde iki buçuktan aşağı olan içkiler bu yasağa dâhil edilmemiştir.

Profesyonel olmayanlar da dâhil olmak üzere tekmil motorlu nakil vasıtalarını kullanan kimseler için mutlak içki yasağı koymuş olan kanunumuz bu gruplardan hiç birine ithal edilemez.

TERCÜMELER

SUÇLA İTHAM EDİLENLER NASIL İSTİCVAP EDİLMELİDİR.

Yazan	Çeviren:
R. Deb.	Ragıp Gerçeker
Hindistan Polis Yetiştirme	Emniyet U. Md.
Merkez Hukuk Profesörü	3. Daire Reisi

1 — Zanlılar tecrübeli elemanlar (Polisler) tarafından isticvap edilmelidir.

Zanlıları (kısa ve pratik olduğundan bu kelimeyi kullanıyoruz) sorguya çekmek, tecrübesiz tahkik memurlarına bırakılmaması icap eden, güç bir iştir. Muhakkiklerin muvaffakiyetini, ancak uzun çalışma seneleri ile teşekkül edecek ve gelişecek olan altıncı bir his sağlayabilir.

Burada şahıs sadece konuşmamakta inat etmekle kalmaz. Buna ilâveten çok defa muhakkiki kendisine en tehlikeli hasım olarak görür onu en küçük bir tehlikede kabuğu içine çekilen sümüklüböceğe benzetebiliriz; Bir zanlıyı konuşturmak kolay bir iş olmadığı muhakkaktır. Bu mevzuda kuvvete müracaat eden bütün usulleri ortadan kaldırmak zaruretinde olduğumuzu kabul ettikten sonra, muhakkikin vazifesini başarabilmesi için ortada iki şık kalmaktadır, ya itimat telkin edebilmek veya hadise hakkında edinilen bilgi ve teferruat ile onu şaşırtarak zanlı üzerinde nüfuz sahibi olmak.

2 — Sorguya çekme ilk araştırmalardan sonra olmalıdır:

İsticvaptan evvel, ilk araştırmalar, mahallerin incelenmesi; teknik bakımdan bütün delillerin toplanması, ikametgâhlarda işyerlerinde veya ilgililerin buluşma mahalleindeki aramaların tamamen ikmal edilmiş olduğundan ve mümkün olan bütün bilgilerin toplandığından emin olmak lâzımdır. Hatta cinayet ile bir alakası yok gibi görünen zanlının yaşı, mesleği, evlendiği, tarih, bağlantıları, şeriki olduğu teşekküllerin isimlerine ait olan alelade malûmatlar, bazen çok faydalı olabilirler. Eğer bu gaye ile zanlının muhitinde ihtiyatlı ve bilgili bir tahkikat yapılırsa, zanlının sukutla geçiştirmek istediği bu basit bilgilere bile malik

olunduğu hissettirilmek suretiyle o hayrette bırakılabilir. Böylece zanlıda, bu derece basit ve ehemmiyetsiz bilgiler edinebilmek durumunda olan muhakkikin (Polisin) istediği her malûmatı başka membalardan öğrenmek kudretinde olduğu kanaati yaratılır. Bu endişe onun müdafaa gücünü sarsarak, onu birden bire itirafa sevk edebilir. Bundan sonra zanlının gayesi, muhakkikin muhabbetini kazanmaktır.

Bu ilk bilgiler, şahsın verdiği cevapların doğruluk derecelerini de ölçmeye yarar. Bu zemin üzerinde muhakkik hiç çekinmeden, öğrenmiş olduğu vakalara ait sualler sorabilir ve onun hakikati söylerken hareket tarzını da tetkik etmek imkânını bulur ve sonra ona şaşırtıcı bir soru sorar; cevap esnasında şahıs bir an tereddüt gösterir konuşmasına lüzumsuz bir ara verir, kaşları çatılır, bakışlarında bir parıltı belirir, durumu değişir vs. böylece bazı ahvalde bu gibi hareketlerinden de söylediklerinin doğruluk derecesini ölçmekte mümkündür.

3 — Zanlıyı ailesinden ve ikametgâhından uzakta isticvap etmelidir:

Bir zanlının sorguya çekilmesi de aşağı yukarı, aleyhte olan şahitlerin sorgusu şeklinde olmalıdır. Yani ikametgâhından dışarda, kendisine manevi kuvvet telkin edebilecek durumda olan aile, akraba ve dostlarından uzakta olmalıdır. *

4 — Zanlı yalan söylemek istiyorsa, bırakın söylesin:

Zanlı; kendisini suçsuz olarak iddia ediyorsa veya kaçamaklı yollar arıyorsa bu hususta yoruluncaya kadar konuşmasına müsaade etmekte hiç bir zarar yoktur. Hatta anlattıklarının yalan olduğu bilinse bile, bu birdenbire kendisine söylenmemelidir. Zanlı yalan söyledikçe, durumu gittikçe kararsızlaşır, zira uzun zaman mantıklı bir şekilde yalan söylemek hemen imkânsızdır. Zanlıya; yalanları arasında, kendisini şaşırdığı bir sırada, düşüncelerini iyice karıştırmak için, kendi beyanlarındaki mübayenetleri göstermek ve iyice düşüncelerinin seyrini kaybettirmek için de ona, kendisini toparlamasına imkân vermeyecek bir şekilde acele acele bir takım sualler sormak, netice almak için muhakkikin en akıllıca hareketi olur. Şayet müteaddit zanlılar varsa, mümkünse bunlar aynı zamanda ve aynı tarzda fakat teker teker sorguya çekilmelidir.

5 — Ya zanlının itimadı kazanılmak veya evvelden elde edilen bilgilerle o hayrette bırakılmalıdır:

Zanlının, itimadını kazanmak için, ekseriya zannedildiği gibi ona yalan vaatlerde bulunmak veya ona fazlaca cesaret vermek şart değildir.

Belki bir şahıs bir müddet için boş vaatlere inanabilir, fakat bu kuruntusu kısa bir zaman içindir; Şiddet göstermek veya cesaret vermek suretiyle elde edilen ifadelerde aynı vaziyettedir. Birçok hallerde zanlı; tahkikat ilerledikten sonra; muhakkikin aleyhinde bulunarak, vermiş olduğu beyanlarını inkâr için fırsat bekler. Bu bakımdan itiraf ettirmek için kuvvete müracaat usulleri hiç bir zaman kullanılmamalıdır. Bu usul kanuna da tamamen aykırıdır. Şu veya bu şekillerde beyanda ve itirafta bulunmağa zorlamak mümkünse de, ekseri hallerde elde edilen netice, yanlış veya arzu edilenin en kötüsü olur. Masunların; fena muameleye maruz kalmalarını önlemek için ekseriya asla işlememiş oldukları cürümlerin failleymiş gibi itiraflarda buldukları bir vakıadır. İtirafı temin için gayri kanunî ve gayri ahlaki usullere müracaatı kadar hiç bir şey muhakkikin (Polisin) haiz olması icap eden kabiliyet, taktik hassaları ile imkânlarından mahrum olduğunu; belirtmez.

En aptal ve en beceriksiz birisi bile, zanlıyı itirafa mecbur edinceye kadar eziyet ederse, hadise zahiren neticeye bağlanabilir. Bir «dedektifin» hakiki kabiliyet ve feraseti, onun mahirane sebatında belirir. O, suçlunun etrafına, ona hiç bir kurtuluş imkânı bırakmayan, emin kat'î ve gayrikabili inkâr, hâdis ve delillerle bir ağ örebilen kimsedir.

Muhakkik bazı emarelere malik olduğu takdirde; ilgili, tahkikatı felce uğratmak için yalan yanlış beyanlarına Israrla devam ediyorsa, kendisine açıkça devam edegelen beyanlarıyla neyi ifade etmeyi tasarladığını sormak faydalı olur. Çok defa şaşırıldığı anlar ve muhakkikin üstün zekâsı önünde teslim olur. Bu sadece imkânların kaybettiği için değildir. Maneviyatının kırıldığı yavaş yavaş hissetmesindedir. Fakat böyle hareket edebilmek için muhakkikin tecrübeli bir ruhiyatçı olması lâzımdır:

6 —Muhakkik, açıkça ifade edilmeyen düşünceleri mayalandırabilmelidir.

Şu halde iyi bir muhakkik suçlunun akımdan geçenleri okumasını bilmelidir. Bu meziyeti elde etmenin en iyi çaresi, kendisini zanlının yerine koyarak hadisenin cereyan tarzını hesaba katmak suretiyle, yaratacağı aksülamelleri tahayyül etmektir; itham edilen, doğruluk derecesi; mesafe yönünden derhal kontrol edilemeyecek olan vakalardan bahsettiği takdirde, polis zanlının kafasından geçenleri kavramalı ve söylediklerinin doğru veya yanlış olduğu hakkında bir neticeye varmalıdır. Aynı neticeye zanlının tavri hareketini iyice tetkik etmek suretiyle de varmak mümkündür.

7 — Muhakkik pek saf olmamalıdır:

Şüphesiz ki, zanlı sorulan sualleri evvelden hazırlanmış cevaplarla bertaraf etmeye uğraşacaktır, o bildiklerinin hilâfına konuşacak ve ancak saklanmasına imkân olmayan veya itirafa mecbur kaldığı şeyleri söylemek isteyecektir. Ekseriya vakanın sadece yarısını söyler. Eğer muhakkik çok safsa, veya itiraf için Israr ediyorsa, başarısızlığa, koştuğu muhakkaktır. Başlangıçtan itibaren, zanlı, muhakkik hakkında ve onun hadiseye ait çok veya az malûmat sahibi olup olmadığı hakkında bir fikir edinmeye çalışır. Muhakkik (polis) zanlı karşısında zavallı ve saf bir duruma düşerse, hasım taraf pek haklı olarak; sahip olması icap eden meziyetlerden mahrum olan bu mahlûku istediği gibi oynatabilir. İşte bunun içindir ki muhakkik, mümkün olduğu takdirde, zanlıya kendisinden çok daha zeki olduğunu ve hadise hakkında tahmininden çok daha fazla bilgi ve delillere sahip bulunduğunu hissettirmelidir. Bu düellodan galip çıkabilmek için daima hasmı avlamağa hazır bulunmalıdır. Hiç bir surette kendisine sorulacak sualleri evvelden sezmesine imkân verilmemeli ve evvelce hazırlanmış cevaplara cevaplanması kabil hususlara temas edilmemelidir; Bu galibiyet sadece muhakkikin muhatabından daha usta ve kabiliyetli oluşundan değil, fakat daha sebatkâr oluşu ile mümkündür.

8 — Muhakkik kendisine hâkim olmasını bilmelidir.

Bazı hallerde zanlı bütün nezaketini kaybeder, hatta küstah ve kaba bir hal bile alır. Eğer Muhakkik de sükûnetini kaybeder ve aynı şekilde hareket ederse, neticeyi kaybedeceği muhakkaktır. Fakat o tebensümle mukabele ederse, zanlı soğukkanlılığını kaybettiğine pişman olur. Bu şaşkınlık sonunda netice muhakkikin lehine dönecektir. Burada fiziki hiç bir işkence mevzuubahis değildir. Bu fikir zekâ oyununda sükûnetini muhafaza edemeyen taraf neticeyi hemen hemen kaybetmiş demektir. Akıllı bir muhakkik hiç bir tahrike kapılmamalıdır. Ayrıca öfkelenen bir insan iyi tertip edilmesi gereken soruların tanziminde zorluk çeker. Bu soruların iyi hazırlanması ise muvaffakiyetin esasıdır. Buna mukabil eğer zanlı muvazene ve kontrolünü kaybetmiş ise, muhakkik bu halden istifade etmesini bilmelidir.

9 — Pişmanlık duyan ve duymayan zanlılar :

Suçla itham edilenler de her insan gibi heyecana maruzdurlar. Bir öfke anında suç işlemiş olan bir şahsın, bilahare bundan nedamet duyması ve bu hissini onu doğruyu söylemeye tazyik etmesi mümkündür. Öldürmek

kadar büyük bir suç işledikten sonra kendiliğinden polise müracaatla işlemiş olduğu cinayeti itiraf edenler mevcuttur. Bu his her şeye rağmen saf bir halde vicdanlara yerleşmiştir. Bununla beraber şüphesiz ki bu doğruluk mefhumu, kendi nefsinin muhafaza sevkitebilsinden daha kuvvetli değildir. Ve umumiyetle ceza görme korkusu ile sinerek itirafta bulunma haline her zaman incizap edemez. Eğer muhakkik ifadesine müracaat ettiği şahsın, göstermekte olduğu aksülamelleri iyi tefsir edebilirse; bu takdirde türlü tesirler altında açıklanamayan bu doğruluk hissi de ona yardım edebilir. Böylece şayet bir suçlu nedamet duyarsa ve muhakkik bu hissiyatı büyük bir maharetle işlemesini bilirse, bu hissi arttırabilir. Onu daha ezici bir hale getirir. (Bunun maddi ve manevi işkence ile biç bir alâkası yoktur) ve böylece neticede arzu ile söylenen samimi ve tam bir itirafın temini mümkün olur. Hal ve vaziyete göre, bazen zanlıyı bir müddet düşünmesi için vicdanı ile baş başa bırakmakta fayda vardır. Neticeye' varmak için en iyi usul; bir seri isticvap sonunda zanlıyı sorulan suallerin vicdanında iyice yerleşmesi ve muhasebesini yapabilmesi için bir müddet yalnız bırakmaktır. Bu taktik lüzumu halinde birçok defa tekrar edilebilir.

Suçlunun nedamet hissini arttırmak için işlemiş olduğu faciyanın akislerini münakaşa etmek, onu cinayetin işlendiği yere, hadise kurbanının cesedinin yanına götürmek veya dul kalan karısının feryat, lanet ve şikâyetlerini dinlettirmek te de fayda vardır. Şüphesiz bu vaziyette işlemiş olduğu hatanın ağırlığını daha kuvvetli olarak hissedecektir. Aynı vaziyette namusunu kirlettiği genç kızın akıbetini gözü önünde canlandırmak, şiddetli bir arzu tesiri, altında işlemiş olduğu cinsi bir suçtan dolayı onda samimi olarak bir nedamet hissi uyandırabilir.

Geniş ve derin bir görüşle, bu usulde, hileli ve vasıtalı bir tazyik yapıldığı iddia edilebilirse de, kanun hiç bir bakımdan isticvap esnasında bunları menetmemiştir. Suçsuz bir kimse üzerinde bu usul ya hiç veya pek az tesir icra eder. Suçsuz kimsenin vicdanı müsterihtir, ve onu yanlış beyanlara sevk edecek hiç bir şey mevcut değildir.

A —Suçluya tutumundaki ani ve manidar değişiklikler gösterilmelidir.

Zanlı, hadise mahalline götürüldüğünü veya ona facia kurbanının veya ailesinin akıbetinden bahsedildiği sırada, dikkatini, değişen ani ve manidar davranış ve hareket tarzı üzerine çekmek faydadan hali değildir. Kanunî ve ahlaki yönlerden hiç bir mahzur olmayan bu usul ilk defa suç işleyen (ve diğerlerinde) bir nedamet hissi doğması bakımından çok iyi

netice vermektedir. Hatta pişmanlık duygusu artmasa bile, suçlu, hareket ve yüz hatlarının aldığı şekillerle ihanete uğradığını ve böylece daha uzun zaman susmanın faydasızlığını hissedecektir. Ve bu derecede karışık bir haleti ruhiye içinde olan bir suçlu, eğer muhakkik sebat ve maharetle hareket edebildiği takdirde, itirafta bulunmağa hazır demektir.

B — Bazen suçun vahamet derecesini küçümsemelidir. (Küçümser görülmelidir)

Garplı müelliflerden bilhassa: Rene, Lachat, Fred Ejinbau, C-Reid ve William Diestedn tarafından tavsiye edilen bir başka usulün de gayesi; işlediği suçun vahamet derecesini küçülterek, zanlının suçluluk hissiyatını hafifletmektedir. Bu usul zanlıya ika ettiği fenalığın içtimai ve ahlaki neticelerini göstermeyi tazammun eden yukarıdaki usulün tam zıddı olarak görülmektedir. Netice itibariyle gaye aynıdır. Zanlıyı konuşmaya sevk etmek.

Bu sistemde zanlıya; işlemiş olduğu suçun o derece feci olmadığı, bu gibi şeylerin sık sık olduğu, bunun gibi suçların normal hatta itibar sahibi şahıslar tarafından da işlendiği hissini telkini istenmektedir.

Zira her şeye rağmen insan insandır; hayvani hissi tabiielerini ve ecdadının hususiyetlerini olduğu gibi muhafaza etmektir. Hatta muhakkik, kendisinde birçok defalar aynı suçu işlemek arzusunu duyduğunu da ilâve edebilir; Suçlunun mahkûm olmak, ceza görmek gibi düşüncelerinden kurtarmağa muvaffak olunca, onun suçluluk hissiyatı zayıflayacak ruh buhranı, yavaş yavaş sükûn bulacak ve böylece itirafta bulunması çok daha kolaylaşacaktır. Suçluya kendi nazarında şahsî itibarını nasıl iade etmeli? Bu hususta birçok usuller vardır, bilhassa suçlu pişmanlık duygusu olan ve ilk defa suç işlenen birisi olursa:

a) Zanlının haleti ruhiyesini anlamağa çalışmaktır.

Muhakkik, ne olursa olsun hiç bir şekilde zanlıyı ayıpladığını belli etmemeli, Bilakis durumunu anlamağa çalıştığını hissettirmelidir; işe azimli sarılmış bir muhakkik karşısında; zanlı işlemiş olduğu cinayetin sorgu ve tahkikini sanki kendisi yapmış gibi bir durumda hisseder.

b) Zanlıya müşfik bir eda ile muamele etmeli veya ona teselli verecek sözler söylemelidir.

Bu alâka, ekseriya ya omuzu dostça bir okşama veya ailesinin sağlığı veya durumları hakkında iyilik temennilerinde bulunan bir çift sözle

kendisini gösterir. Ara sıra zanlıya ailesinden haber vermek veya yakınlarının bilhassa karısının ziyaretine müsaade etmek suretiyle muhakkik iyi niyeti hakkında misaller verebilir. Zanlı bunlara inanır, ekseri hallerde bu dostça tutum, basit bir hile değil iyi niyetin ve acımanın bir ifadesidir. William Dienstein: Suçlu şahsa bazı küçük imkânlar ve menfaatler verin diyor. Meselâ: Ona Sigara verin yemek ikram edin, hücrelerinde okuyabilmesi için kitap ve mecmua temin edin. Bu meyanda şüphesiz aradaki lüzumlu mesafeyi de muhafaza etmek lâzımdır. Aynı zamanda suçlu şahsin ailesini de ziyaret ederek, tutuklunun iyi olduğunu bildirmek, yardıma muhtaç bir durumları varsa alâkadar makamlar nezdinde müracaatta bulunmak gibi hizmet etmekte iyi netice verir. (William Diehstein: Cinai tahkikat tekniği) Bu gibi hallerde eğer zanlı çok kurnaz ve kaşarlanmış bir adam değilse veya muhakkikten dün bir İçtimaî zümredense veya ondan daha genç ise, kendisini muhakkike karşı şükran borcunda hissedecek ve gözyaşlarını koyuvermesi ve itirafta bulunması da buna dâhildir.

c) Mesuliyetlerin bir kısmını suç ortağına yükleyiniz.

Mesuliyetin mühim bir kısmının suç ortağına ait olduğuna ve ayıplanması icap edenin sadece kendisi olmadığına, zanlıyı inandırmak suretiyle onun suçluluk hissiyatını azaltmak mümkündür. Bütün suçluluğu onun üzerinden kaldırmak kadar ileriye gitmeğe de lüzum yoktur. Böylece ona boş ümitler vermek ve yalnız suç ortağının cezalandırılacağına söz vermek te pek namuslu bir hareket olmaz. Bu hal, bütün Dünya kanunlarındaki itiraf ve beyanata ait hükümlerin bir ihlâli olur. Şu halde gaye zanlıyı aldatmak değil ona muhakkikin nazarında suçlunun sadece kendisi olmadığı intibaini hissettirmektir. Hatta ona bunun, içtimai sınıfının fena tesiri altında olduğu, tek başına olsaydı bu suçu işlemeyeceği hissini vermeğe kadar gitmekte mümkündür. Böylece onun tereddüt hislerini kabartmak ve konuşmağa sevk etmekte kabildir, itirafına, cinayette rolünün pek küçük ve hatta yok denecek kadar az olduğunu söylemekle başlayabilir. Fakat eğer muhakkik, onu dikkatle dinler ve ona mümkün olmayan ve birbirine aykırı düşen esaslı noktaları işaret ederse, ekseriya ha kik ata ve böylece neticeye ulaşır.

d) Mağduru Kurbam tenkit ediniz.

Mağduru tenkit etmek tıpkı, kabahatin çoğunun suç ortağına yüklemekte olduğu gibi, ekseri hallerde maznunu ferahlatacak ve itirafını kolaylaştıracaktır. Dienstein diyor ki: Sorguya çekilmesinin başlangıcından beri maznun daima kendisini haklı göstermeğe çalışmaktadır, hiç bir şeyi

kabullenmiştir. Bu kendisini suçsuz göstermek arzusu yaygındır. İsticvap sırasında bundan istifade edilmelidir. Maznunun fikirleri takip edilmeli ve ona inanır görünmeli, hareketlerinin doğru olduğuna kani olduğu, cinayeti küçümsemek veya mağduru itham etmesine imkân vermek suretiyle, kendisine sevgi ve kardeşçe bir alaka göstermek suretiyle hissettirilmelidir. Böylece onun suçu başka bir şahsa veya başka bir şeye izafe etmesine müsaade edin; bir trafik suçundan sonra kaçmış olan maznuna, on yaşında bir çocuk olan mağdurun çarpmada hatalı olduğu, demir yolundan birden bire çıktığını söylemek ve hatta bu mntıkadakilere hep böyle tedbirsiz oldukları, seyrüsefer kaidelerine hiç riayet etmedikleri kendisinin de böylece bir hâdiseye karışmasından itham edilmekte olduğu ilave edilmelidir. Bir hizmetçi tarafından ika edilen çalma veya emniyeti suiistimal suçlarında da şöyle bir izahat bulunmak mümkündür. (Hasis efendiniz, eğer her zaman ücretinizi geç vermekte olmasaydı, şüphesiz böyle bir çalmayı asla düşünmeyecektiniz) böyle bir mütalâa, maznunun itirafta bulunmak hususundaki tereddütlerini yenmesine büyük çapta yardımcı olur. Cinsî bir suç vakasında, bilhassa bir kadının mahremiyetine tecavüz veya ırza geçme hallerinde, maznunun hissiyatını tabî görmek, mağduru cilve ve flörtleriyle sebep olduğu bu işte, ayıplanması icap edenin kendisi olmadığını belirtmek ona fikir vermek bakımından faydalıdır. Tuvalet odasında bir kadını ifa etmekle itham edilen bazı şahıslar hakiki kabahatlerinin bizzat mağdur olduğu, zira dışarıdan görünebilecek bir yerde soyduğunu ve oda kapısının kapalı bile olmadığını bir mazeret olarak ileri sürerler. Hakikat halde de kadın bitişikte bir erkek olduğunu bilmektedir. Her ne halde olursa olsun, bir ırza geçme suçunda kadının hafif hareketleri veya görünebilecek bir yerde soyunması veya giyinmesini belirten bir mütalâa çok defa maznunu konuşmaya sevk eder.

e) Lüzumu halinde cemiyet bile tenkit edilmelidir.

Cemiyetin koymuş olduğu kanunlarla, suçluya, itham edildiği suç işleme imkânını cemiyet hazırlamış demektir. Tamah ve hırstan ziyade hırsızlık veya soygunun saiki birçok hallerde sefalettir, onun içinde bulunduğu içtimai sınıfının fakirliği, servetin gayri adilane taksimi hakkında söylenecek sözler maznun üzerinde muhakkikin suçu pek ağır bulmadığı ve kendisini de pek suçlu görmediği kanaatini uyandırır. Kanun nazarında her ne kadar bunlar makbul bir mazeret olarak kabul edilmeseler de, maznunda kendisinin haklı görüldüğüne dair uyanacak olan kanaat onu ekseriya konuşmaya sevk eder.

f) Zanlıyı hakikati söylemeye teşvik etmek:

Bu nedamet duyan veya müptedi suçlular da ekseriya çok iyi netice* verir. Eğer suçlu dindar ve iman sahibi ise ve suçu bir öfke ve kızgınlık anında işlemiş ise doğruyu söylemek suretiyle insani ve dinî inanışlarını ve dinlediği dini nasihatlere uygun hareket ettiğine inanmakta ve emir bulunmaktadır. Şüphesiz ki böyle hareket ettiği takdirde cismani bir cezadan kurtulacağına onu inandırmak veya böyle bir ümit vermek asla doğru değildir. Böyle bir usulle elde edilen itiraf makbul sayılmayacaktır. Fakat hakikat aşkı, din hakkı ve vicdanı üzerine yapılacak doğruyu söyleme teşviklerine itiraz edilebilecek hiç bir kanunsuzluk yoktur. Hakikati söylemeye teşvik edici şu mealdeki sözlerle söylenecek itiraflar her yerde makbul ve meşru olarak kabul olunur : (Diz çok, ve kadiri mutlak huzurunda bana doğruyu söyle). (Doğruyu söyle, ruhunu büyük azaplarda bırakma). (işlediğin suçlarını Allahtan saklamağa çalışarak, günahlarına yenilerini katma, doğruyu söyle).

g) Davacı ve şahitlerin mübalağalı beyanlarını tahkik etmek bahanesiyle muazzamdan doğruyu söylemesini istemelidir:

Bazen hakikat aşkı ve din korkusu dışında da davacının ve onun şahitlerinin normal ifadelerini mübalağalı şekilde nakletmek suretiyle netice almak mümkündür. Eğer hakikaten davacı, dâvasını mübalağalı bir şekilde ortaya atmışsa maznun umumiyetle hadiseyi olduğu gibi söylemeye acele eder. Zaten bir muhakkik için namuskâr bir isticvapla doğru ve dürüst olarak hadiseyi aydınlatmak bir şeref meselesidir. Zira muhakkikin vazifesi suçsuzu korumak ve suçluyu bulup çıkarmaktır. Bu mülâhaza ile yalan olanı doğruya karıştırmamak lâzımdır. Buna en iyi yardımcı itham edilendir. Muhakkik ona şöyle diyebilir: (Zannetmiyorum ki davacının iddiaları tamamen yanlış olsun, hatta bir kısım şahitler şimdiden onun beyanlarını kabullenmişlerdir. Bu arada bazı ehemmiyetsiz mübalatalar bulunabilir. Bu bakımdan eğer siz bana hakikati olduğu gibi söylerseniz, davacının ifadesindeki bu hususlar meydana çıkabilir) böyle bir teklif zanlıyı; muhakkikin dürüst ve bitaraf bir düşünceye sahip olduğu hususunda ikna eder ve böyle bir kanaat maznunda yer ettikten sonra itirafta bulunmağa karar vermesi çok muhtemeldir. Bengal da vukua gelen bir hadise bu usulün kullanılmasıyla kolayca neticeye vasil olunduğuna yazının muharriri bizzat şahittir. Bir gün bir taşra hastanesinin genç bir hasta bakıcısı, mahalli polise şafak vakti, bir yabancının kilitlemeyi unuttuğu oda kapısından içeriye girdiğini ve cebir kullanarak boynundaki altın zincirini çaldığını ihbar etmiştir, kendisinin feryadı üzerine komşular

koşuşmuşlar ve adamı hastanenin hastabakıcılarına tahsis edilmiş olan kısımda yakalamışlardır. Bu şikâyet yapılırken de, polis karakoluna hırsızla beraber şahitler ve altın gerdanlık da getirilmiştir. Tahkikata başlanmış ve komşu şahitlerin isticvabı sonunda: adamın o şehirden olmadığı, elinde altın zincirle, şafak vakti hiç bir alâkası bulunmayan hasta bakıcılara tahsis edilmiş olan binada, bu erken vakitte yakalandığı sabit olmuştur. Zanlı, 22 yaşlarında oldukça kültürlü bir gençtir. Vakıyı inatla Israr etmektedir. Meskeninden bu kadar uzak bir yerde bu vakitsiz saatte ne aradığı sorulduğunda hiç bir izahat vermemektedir. Sükûtu, davacı ve şahitlerin iddialarını teyit eder görülmektedir. Bununla beraber tecrübeli ve akıllı olan muhakkik: (sebeb aşkıdır. Vaka aydınlanmıştır) diyerek bu kısa tahkikatla yetinmemiştir. Genci yalnızca yanma alarak hakikati söylemeye teşvik etmiş ve biraz mübalâğa ile davacının ahlâkının pek de dürüst olmadığını sözlerine ilave etmiştir. Muhakkikin samimiyeti, dostça sırtını okşaması ile mahremane hareketi, aradaki buzların çözülmesini intaç ederek, genç adam, bir baba şefkati ile davranan muhakkikin önünde ağlamağa başlayarak iddianın tam tersine olan hikâyesini anlatmağa başladı. Böylece hâdise aydınlanmıştır. Bienal'in şimalinden köklü bir ailenin evladıdır, vaka akşamı Calcutta da Seakdak garının peronunda bir arkadaşını bekliyorken davacı olan kadın kendisine yaklaşmış, kendisinin civarda bir hasta hanede hastabakıcı olduğunu, parası ile beraber çantasını kaybettiğinden evine nasıl döneceğini bilemediğini anlatmış ve Calcutta'ya sabah geldiğini işi için muhtelif yerlere uğradığını sözlerine ilave etmiş: onu sevimli bulan genç adam, Hasta haneye dönmeden evvel civarda bir yemek yemeği teklif etmiş, kadın bu teklifi memnurlukla kabul etmiştir, akşam yemeğinden sonra kadınla gara dönmüşler; saat 22 yi geçmekte olduğundan, hastabakıcı bu saat pek tenha olan trende yalnız başına seyahatten çekindiğini, şahsi emniyeti bakımından kendisine refakat etmesini rica etmiş bizim kahraman gençte mukavemet edemeyerek bu teklifi derhal kabul etmiştir. Tren bu kış gecesinde karanlıklar içerisinde kayıp giderken iki genç de birbirlerine biraz daha sokulmuşlar ve birbirlerinde baha biçilmez kıymetler fark etmişlerdir. Azimet mahalline vardıkları zaman saat çoktan 23 ü geçiyormuş, kocası tarafından terkedilmiş olup ruhi bakımlardan mustarip olan ve yalnız başına yaşayan davacının hasta hanede ki dairesine kimse fark etmeden birlikte girmişler. Genç adam için gece pek romantik geçmiş, fakat şafakta kız gecenin bedeli için koymandaki altın zinciri isteyince, genç adam hayâl sükûtuna uğramış, bunu ret etmiş ve ona para teklif etmiş kadınsa boynundaki zinciri zorla almış fakat genç adam zinciri kadının elinden alıp, onun odasından çıkarken kadın (hırsız var hırsız var...) diye feryat etmeğe başlamış, hikâyesinin sonunda genç adam, muhakkike, eğer davacıyı doktora muayene ettirirler

se, geceki cinsi ticaretinin meydana çıkabileceğini sözlere ilâve etmiştir. Yapılan yüzleştirmede kadın da durumu itiraf etmiş ve gözyaşları arasında, kendisinin bu fena duruma düşmesine sebep olan açıklı aile hikâyesini anlatmıştır.

C) — Nedamet Duymayan maznunlar.. Bunlar nasıl sorguya çekilmelidir?

Mamafih bir zümre suçlular vardır ki, bunlarda nedamet hissi uyanmaz ve asla nedamet duymazlar. Bu durumda yukarda izah edilen usullerle bir netice elde edilemez. Suç işlemeyi sanat haline getirmiş olan pişmiş bir yankesici veya hırsız, kendi vicdanının sesini pek nadir duyar. Bunu meslek haline getiren kurtların vakalarında itirafta bulundurmanın yegâne çaresi itimadı kazanmak veya yukarda izah edilen (2,3,4,5,6 ve8 sayılı paragraflardaki) usulleri kullanmaktır. Yukarıda 1 ilâ 6 ve 8. paragraflarda izah edilen usuller dışında aşağıdaki taktiklere de başvurulabilir.

a) Maznuna blöf yapınız:

Her ne kadar (Blöf yapmak) tabiri, birçoklarımızca tenkit edilebilir gibi belirse de, onun kullanılması isticvabı kanunsuz kılmaz. Eğer zanlı kendisinin böylece aldatıldığını öğrenirse, o hiç bir şey itiraf etmediğini iddia ile söylediklerini inkâr edebilir. Fakat bir hile ile elde edilen itirafların yalan ve yanlış olması demek değildir. Hasmı ansızın hazırlıksız olarak yakalayabilmek için onunla kurnazca oynamak mümkündür. Böylece onun konuşmamak mukavemetini, tehlikeli bir vahit veya zorla bir teşvik yapmaksızın, kırmak mümkündür. (Arkadaşın itiraf ettiğiyle..) (Şu şahitler suçu işlerken sizi görmüşler...) gibi kullanılan ve iyi netice alınan hile ve kurnazlıklar herkesçe malumdur. Böyle hile ve kurnazlıkla elde edilmiş olan bir beyanın, kullanılan usul bizatihi makbul olmasa bile, dikkat nazarına alınmazlık edilemez. Aşağıdaki şekilde dahi elde edilen itiraf adli makamlarca kabul edilmektedir. Bir tutuklunun mektubunu postaya atmayı kabul eden bir gardiyan; içerisinde suçlunun tam itirafı bulunan bu mektubu postaya atacağı yerde müddei umumiye vermesi hali; itirafların savcıya geliş şeklinin pek ehemmiyeti yoktur.

b) Eğer suç ortağının hadisede oynadığı rol biliniyorsa, maznunun mukavemetini kırmak için bu hususta iki kelime söylemek kâfidir.

Yukarıda da söylediğimiz gibi, muhakkikin zanlıya suç ortağının her şeyi söyleyerek kendisine ihanet ettiğini, kendisinin susmakta Israr et-

meşinin hiç bir faydası olmadığını ihdas etmesi veya söylemesinde büyük fayda vardır. Bu hususta zanlıyı inandırabilmek için, hadise hakkında bir iki umumi noktaya temas etmek kâfidir. Bu usul bilhassa, suç ortaklarının hadisede oynadığı rol iyice bilinmediği hallerde tavsiyeye şayandır. Bununla beraber eğer tahkikat bazı neticeler vermişse ve arkadaşının suç ortağı olduğuna dair pek zayıf da olsa bazı emareler varsa, muhakkikin bir iki kelime ile bu hususlara sanki sadece şerikini belirtmek istemişçesine, teması iyi netice verir. Zanlı yalanı bırakarak bildiklerini söyler.

c) Zanlı ile arkadaşının suç ortaklığı hakkında çok az şey bilindiğinde netice almak için nasıl hareket etmelidir?

Bazı hususlarda kat'i bilgilere sahip bulunduğu yukarda anlatıldığı şekilde blöf yapmak faydalı olabilir. Fakat ya hiç bir şey bilinmiyor veya bilinen husus pek müphem ise, yukardaki usulün tatbiki hiç bir netice vermeyeceği gibi ekseri hallerde, muhakkiki müşkül duruma da sokabilir. İşte bunun bir misali: farz edelim suçlu A her zamanki suç ortağı Y ile değil de X ile birlikte bir suç işlemiştir. Eğer hiç bir delile malik olmayan muhakkik blöf yaparak suç ortağı X yaptığı şeyleri Y in yaptığını itiraf ettiğini söylersek zanlı A derhal bu hususta kararı verecektir.

Zanlıya suç arkadaşının her şeyi itiraf ettiği hissini verebilmek için şu sual kullanılmalıdır: evvelâ memurların çalıştığı müşterek C salonuna bitişik olan B odasında zanlıyı sorguya çekiniz, eğer itirafta bulunmazsa, onu C salonuna memurlarınızın nezareti altına bırakınız ve memurlarınızdan birine zanlının da duyabileceği yüksek bir sesle diğer suçluyu amir odası A ya getirmelerini söyleyiniz. Şüphesiz başka bir yoldan fakat mümkünse ilk suçlunun görmesi mümkün olan bir geçitten getirilmesi iyi olur. Ve bir müddet sonra oldukça telaşlı ve sevinçli bir eda ile umumî salon C ye getirerek, şüphesiz zanlının işitip görebileceği tarzda bir memura zabıt tutmak üzere kâğıt ve kalem alarak derhal odaya gelmesini emrediniz. Bir müddet sonra ikinci zanlıyı yine birincinin görebileceği bir yerden odanızdan çıkarınız. İkinci zanlı şüphesiz ki, birincinin hiç bir netice alınmadan sorguya çekildiğini ve C salonunda beklediğini bilmeyecektir. Diğer bir deyimle ikinci zanlı o şekilde içeri alınmalı ve çıkarılmalıdır ki, birinci zanlıyı ne görmeli ve nede onunla hiç bir şekilde işaretle olsun temas etmemelidir. İkinci zanlı çıktıktan sonra ilk zanlıyı odanız A ya getirmeli, eğer bütün hareketler hakikate uygun bir şekilde oynanırsa ve tertip edilebilirse, ilk zanlı arkadaşının her şeyi itiraf ettiğini ve böylece inkârın boş yere olduğuna inanmaya başlar. Bu anda muhakkik alâkasız bir eda ile ona şöyle diyebilir: (Şimdi açıklayacağımız şey

ler var mı? Hareketlerini etrafıyla biliyorum. Fakat açık ve samimi olalım, göreyim bakayım izah tarzınızı ne olacak? Bu istifade edeceğimiz son şansımızdır. İnkâr edebilirsiniz, fakat hadise tamamen biliniyor ve yeteri kadar delillerde mevcut)

d) Diğer Suçluların itirafta bulunarak bundan istifade edeceklerini ihsas ederek zanlıyı korkutmalıdır.

Bir sabıkalı bir kaç suç ortağı ile birlikte bir suç işlediğinde, diğer suçluların hüküm kabahati onun üzerine atacaklarını hissettirerek onu dikkat ve itiyatta sevk ederek, bir korku yaratmak faydalıdır. Sabıkalı bilir ki, bazı hallerde kanunun af edici ve suçu hafifletici tarafları vardır, bu şansı kendisine temin etmek ister. Suç ortaklarının bu imkânı temin etmeden evvel davranmak gayretiyle itirafta bulunması mümkündür. Diğer bir suç ortağının konuşması ve durumu güçleştirmesi ihtimalini hatırlatmak takdimi ile onu korkutmakta hiç beyiş yoktur, bir mahpusun kendi suç ortaklarına ihanet etmek suretiyle kendisini af ettirebileceği ümidi ile yapacağı itiraf tamamen muteberdir. Sadece af temin edebilmek saikasıyla itirafta bulunmuş olan bir tutuklunun, bu itiraflarının kabul edilmemesi için hiç bir sebep olamaz. Zanlının af temini gayesiyle itirafta bulunması ve suç ortaklarını ele vermesi keyfiyeti onun konuşmağa icbar edilmiş olduğu iddiasını dermeyana hak vermez.

e) Suçluyu, suçu işlerken göstermiş olduğu mahareti ve cesarettten dolayı övünüz.

Suç işlerken göstermiş olduğu, cesaret, maharet, zekâ ve macera kabiliyetinden dolayı bazı hallerde suçluyu övmekte (şüphesiz buda maharetle yapılacaktır) lâzımdır, gurur insanlığın büyük bir zaafıdır. Bu bakımdan muhakkikin isticvap sırasında bundan da istifade etmesi münasip» olur.

f) Aynı vaziyete bilgisizlik ve beceriksizliği de tenkit edilebilir.

Sabıkalı bir suçluya hiç mahareti olmadığı yolunda alaya alarak takılmak onun şöhretini tahkir manasına gelir, onu koruyabilmek gayretiyle, tecrübesiz olan suç ortağının ismini de söyleyerek söyle diyebilir: (Eğer bu işte yalnızca ben olsaydım, siz bu kadar kolay delil bulamazdınız, bu genç S..... Bu saf çocuk beceriksizliği ile her şeyi berbat etti.)

10 — İpnomezma ile uyutulan failerin isticvabı:

İpnomezma, şahsın irade kabiliyetini iptal ile onu ipnotizmacının tesiri altına koyar. Bu derin ipnotizma halinde (uykusunda) ipnotizmacının müsaade edeceği hareketlerden başka bir şey olmamaktadır. Nadir olmakla beraber ipnotizmacının, ipnotizma ile uyuttuğu kimseleri kendi yerine veya kendisine karşı cinayet işlenmesinde kullandığı hakkında bazı misallere rastlanmaktadır.

Dr. Soderman ve Dr. O'Connell; uyku gencin ipnotizma ile uyuttukları genç bir kızın ırzına geçtiklerine ve sonra telkin suretiyle hadiseyi tamamen unutturduklarına dair bir vaka zikretmektedirler. Bazı hallerde suçlular* ipnotizmayı hareketlerinin neticelerini bertaraf edebilmek için bir müdafaa unsuru olarak kullanırlar. Bu hallerde ipnotizma bir gösterişten ibarettir. Her vakayı, işin cereyan tarzına göre ayrı ayrı incelemek lazımdır. Şimdi de ipnotizmadan, sorguya çekmede istifade edilip edilemeyeceği hususunu görelim. Şurası aşıkârdır ki, mevzuatta bu konu hiç nazarı dikkate alınmamıştır. Umumi, kanunî kaide şudur: itirafın kanuna uygun olma şartı, onun arzu edilerek yapılmasıdır. Bu bakımdan bütün düşünce ve idrakini kaybetmiş bir durumda olan, ipnotizma edilmiş bir şahıs itiraflarını isteyerek yaptığını söylemek mümkün değildir. Bununla beraber böyle bir itiraf veya beyanat hadisenin haline bizi sevk edebilir. Ve bir cinayet tahkikatında elimizde bir faydalı gelir olur.

11 — Uyku veya Rüya esnasında yapılan itiraf:

Şüphesiz ki bir zanlıyı uykusunda sorguya çekmek mevzubahis değildir. Bununla beraber bazı insanların uykuda veya rüya görürken konuşmak itiyatları vardır. Şayet bu sözler duyulursa veya bir telle zaptı mümkün olursa... Bazı hallerde zanlının ağzından hayret verici deliller elde edilebilir. Bu sözler ekseri belirsiz ve anlaşılmaz durumdadırlar. Bununla beraber açık ve sarih bile olsalar arzu edilerek söylenildiği kabul edilemeyeceğinden bir delil olarak kullanılmaları mümkün değildir. Fakat çok büyük faydaları olur. «Best» bu hususta «Madrass» da geçen şu hadiseyi zikreder. Bir hadisede beş kişi D,N,V,T ve C,P yi öldürmek suçundan tutukludurlar. Maktulün başı parçalanmış olan vücudundan pek uzakta olmayan bir karınca yuvasının üzerinde bulunmuştur. Bu canavarca öldürme vakasında bütün şüpheler maktulle arası fena olan V'nin üzerinde toplanmaktadır. Sorguya çekilen V muhakkiklere tatminkâr cevaplar vermemiştir. Kendisi gözaltına alınmış ve bir gece sonra, uykusunda şöyle konuştuğu tespit edilmiştir. (D: Ellerini tut, N, Başını kes, T,V,C ayakla

rım tutun, gelin, başını bir karınca yuvasının üzerine bıraktıktan sonra eve girebiliriz.) Ertesi sabah V nezarete alınır ve katil suçu ile itham edilince derhal itiraf eder ve uyurken 'isimlerini söylediği suç ortakların bildirir bütün suçlular tevkif edilir ve mahkûm olurlar. Bu vakada zanlıların mahkûmiyeti hemen hemen sadece kendi itiraflarına dayanmıştır.

12 — Suçlu Tenkit edilmemelidir:

Muhakkik: suç tabî bir şeydir gibi hareket etmelidir. Mümkün olduğu kadar (öldürme, ırza geçme, kasti yangın, hırsızlık gibi) tabirler kullanılmamalıdır. Bu hal suçluyu telaşlandırır. Kendisini anlamak imkânlarını araştırarak yerde, onu şimdiden mahkûm eden bir adam karşısında olduğu hissini duyar. Daha fazla teferruat için yukarıdaki 10 noktaya müracaat etmelidir.

13 — Muhakkik isticvaba peşin hükümler vermeden başlamalıdır.

Eğer muhakkik, hâdiseleri selâmetle muhakeme etmek ve suçlunun düşüncelerinden bir şeyler bulup çıkarmak istiyorsa, o açık fikirli olmalı, peşin fikir ve hükümleri olmamalıdır. Bütün dürüst isticvaplarına kaidesi budur. Peşinen edinilmiş bir fikir ekseri hallerde muhakkik ile şahıs arasında aşılması imkânsız bir mania doğurur, bu sadece muhakkikin zanlıyı iyi anlamasına mani olmaz fakat aynı zamanda onu kendi kesin hükmünün çıkmasında neticesiz olarak boş yere dolaşım durur

14 — Tahkikat evrakı nasıl olmalı. Zabıt Nasd Tanzim edilmeli:

Bir zaptın yapılması kolay bir şey değildir. Bu mantıki bir sıra takip etmek şartı ile vaka ve hadisenin bütün teferruatının hikâyesi olmalıdır. Yani (Mukaddeme girizgah) hazırlık, cinayetin tertibi, saat mahal ve deliller teferruatı ile suçluların suçun işlenişinden sonraki hal ve hareketleri mantık ve tarih sırasına göre bu muhtelif kısımlarla bir birini takiben meşgul olunmalıdır.

Mukaddeme sadece şahsın ismi, aile durumu ikametgâhı sabıkadan gibi bütün hususiyetlerini ihtiva etmekle yetinmeli, fakat aynı zamanda dostları arkadaşları ve suç ortaklar hakkındaki bazı bilgileri vermelidir. Tahkikat evrakının mütebaki kısmı takip edilen plâna göre muhtelif kısımlara ayrılmalıdır. Neticeleri aynı bir paragrafta toplanmalıdır. Bir zabıtname üç ayrı şekilde tutulabilir, a) Derhal yani cümle ve cümle veya b) kısım kısım ve c) nihayetinde bu son şekilde evvelâ bütün ifade dinle-

nir. Sonunda rapor tamam yazılır. Birinci usul en kolay olanıdır. Lâkin mahzurları vardır, sık sık duraklamalara sebep olur, ayrıca muhakkikin dikkati not almak yazmak için çalışacağından esas vazifesinden uzaklaşmış olur. Bu sistem aynı zamanda zanlının düşünmesine müdafaasının hazırlanmasına zaman ve fırsat verir. Yazmak için gurup halinde çalışılması bu mahzurun bar dereceye kadar hafifletirse de nede olsa not almak muhakkiki hedefinden uzaklaştırır. Bu bakımdan mümkün oldukça bu sistemden tevakki olunmalıdır. Son sistem şüphesiz en iyisidir. Zira zanlıya hikâyeler uydurması için hiç bir zaman ve fırsat verilmemektedir. Bu sistem muhakkiki zanlının soluk olmasına meydan vermeden bir biri ardına sualler sormasını da temin eder. Maalesef bu usul sadece çok kuvvetli bir hafızaya lüzum göstermekle kalmaz aynı zamanda muhakkiklerin yarısından ziyadesinde bulunması güç olan bir ustalık ve ihtisasa da ihtiyaç göstermektedir. Bu bakımlardan ortayı temsil eden ikinci usul muhakkikler için en iyidir.

VEHİMLİ MEMLEKET, KANADA

İngilizceden çeviren

Adil Dünder

Teftiş Heyeti

Kanada, şimaldeki iyi komşumuz bugün halk sayıları ve onları beslemek içtin kaynaklar bakımından dünyanın en uygun durumda olan memleketidir.

Kanada, 3846000 mil karelik bir toprak sahasıyla dünya üzerinde en büyük ikinci memleketdir. Tahminen 17 milyonluk nüfusu New York devleti nüfusunu güçlkle aşar.

Geniş toprağından sadece bir kısmının yerleşmeye müsait olduğı tecrübe ve meydana çıktı. Toprağının hemen hemen yarısı daimi buzludur. Toprak harareti en aşağı birbirini takip eden iki yıl zarfında 32 fahrenheit derecesinden daha az olan saha.

Kanada da mil kare başına Birleşik devletlerde hemen hemen 58 olmasına mukabil sadece 4.3 nüfus vardır. Kanada nüfusunun üçte kişinden fazlası Birleşik Devletler sınırında 100 mil dâhilinde yaşar. Hemen hemen üçte ikisi Ontario ve Quebec vilâyetlerinde yaşar.

Müstemleke zamanlarında inkişaf eden iki kültürel örnek halâ memleketi ihata eder. 1951 de nüfusun hemen hemen yarısı İngiliz neslinden idi, tahminen üçte biri Fransız asıllı müstemlekeçilerin Fransızca konuşan torunlarından ibaretti ve geri kalanın ek serisi diğer Avrupa memleketlerindeki kendi asıllarının izini takip ettiler.

Halen Kanada nüfusu son derece yüksek bir nispette artıyor. 1946- 1951 devresi zarfında yıllık artış nispeti her hangi bir garp sanayi milleti tarafından kaydedilebilen en yüksek nispet, 2.1 idi.

1956 da alman on yıllık nüfus kaydı ortalaması yıllık nüfus artışının 1951-1956 yılları zarfında hayret verici bir şekilde yüzde 2.8 ze yükseldiğini gösterdi. Bu Latin Amerika ve Asya'da bazı az gelişmiş memleketlerin çok süratli artan nispetlerine yaklaşıır.

Eğer cari artış nispeti bu asır boyunca muhafaza olunursa Kanada'nın nüfusu 2000 yılında 54 milyon olacaktır. Kanada nüfus artışında ani yükselme için ağır muhaceret ve bu muhaceretle kıyaslanabilen bir yüksek doğum nispeti göz önünde tutuldu. Az gelişmiş memleketlerin aksine süratli bir şekilde düşen ölüm nispetleri en mühim amil değildi. 1946 ile 1956 arasında 9.4 den 8.2 ye yavaş bir şekilde düştü.

1956 da Kannadanın doğum nispeti Birleşik Devletlerdeki 25 ile kıyaslanabilecek bir nispet olan 28 idi. Kannadanın nispeti 1920 nin yüksek seviyesinin bir az aşağısındadır.

Haroten sonra Kanada da doğumlarda artış Birleşik Amerika, Avustralya ve Yeni Zelanda'dakilerden bir az daha yüksek bir seviyede devam etti. Garbi Avrupa memleketlerinin birçoğunda doğum nispetleri haro sonrası zirvelerinden düştüler ve şimdi 1930 sonu düşük seviyelerine yakın veya onun bir az altındadırlar.

Kanada da çocuk artışı neden devam eder? Harp sonrası refahı orada tam birleşik devletlerde olduğu gibi doğum nispeti üzerinde bariz bir tesir yaptı. Şimdi Kanadalı kadınlardan çoğu eskisinden daha fazla ve daha genç yaşta evleniyorlar.

Pek az çiftler çocuksuzdurlar, çoğu bir, iki veya üç çocuğa sahiptir. Halen mutedil aile büyüklüğü pek çok itibardadır.

Umumi kanaate aykırı olarak Kanada aile tahsisatı planı belki de çocuk başına yapılan ödemelerin nispeten küçük olması sebebi ile büyük boyda aileleri teşvik etmez. Dört çocuklu çiftlerin hissesi tahminen aynı kalır. Fakat beş veya daha fazla çocuklu çiftlerin hisseleri birdenbire azalır.

Fransız asıllı Kanadalılar İngiliz asıllı Kanadalılara nazaran daha geniş ailelere sahiptirler. Fakat Fransızlar arasındaki bu daha yüksek normal artış nispeti kısmen Kannadaya muhaceret eden büyük sayıda İngilizlerle denkleştir.

Birleşik Amerika devletleri gibi Kanada tarihi olarak bir muhaceret memleketidir. 1946-1956 devresi zarfında Kanada'ya hemen hemen 1.4 milyon muhacir geldi. Birleşik Devletlerin alabildiği sadece 2.3 milyon muhacirden sonra dünyada ikinci büyük miktar. Fakat Kanada nüfusu Birleşik Devletler nüfusunun onda birinden daha az olduğundan orada muhaceretin tazyiki çok daha büyük olmuştur.

Dünya milletler topluluğu içinde Kanada'nın müsait durumu geniş nispette halen oldukça az nüfusa sahip bulunması keyfiyetinden ileri ge

lir. Bu gün Kanada nüfus sayısı bakımından Birleşik Devletlerin 1840 yılında içinde bulunduğu durumdadır.

Kaynak imkânı hususunda Kanada kaba bir tahminin hakiki malûmatın yerine geçmesi lazım geldiği bir saha pek muhtemel olarak Birleşik Devletlerin bu asrın başlangıcındaki durumundadır. Kanada'nın geniş maden kaynakları henüz tamamıyla keşfedilmemiştir. Ormanları toprak sahasının üçte birini işgal eder ve en büyük servetlerinden biridir. Dünyada diğer hiç bir millet Hidroelektrik kudretinden onun malik olduğu büyük kuvvete sahip değildir.

Kaynakların geliştirilmesi için lüzumlu teknik hususunda Kanada hiç bir veçhile ikinci kalmaz.

Birleşik Devletlerde geçen yarım asır zarfında süratli bir nüfus artışı ve hızlanan bir sanayileşme nispeti kaynakların araştırılması için birleşti. .

Halen Kanada nüfusunun tahminen sadece 1900 senesinde Birleşik Amerika'nın sahip olduğu nüfusun beşte biri kadar olması ve Kanada'nın tabii kaynak servetinin çoğuna halen el sürülmemiş olması sebeplerde Kanada gelecekte bir kaç zaman için daha elverişli durumunu muhafaza edecektir.

Kanada geniş nispette tamamen membalarının kâfi derecede nüfus artışına uymaya devam etmesine ne kadar uzun müddet güvenecektir. Bereket versin bu gün kaynağın idaresi asrın başlangıcında olduğundan daha geniş bir şekilde anlaşılır ve tatbik edilir.

KAN ADANIN İLK TARİHİ

Avrupa milletleri yenedünya müstemlekelerine yerleşirken Fransızlar 1534 de Gaspe Peninsula üzerinde ve daha sonra Nova scotia da karaya çıktılar. Ziraî ortaklıklar kurdukları ve yerli sakinlerle' çabucak kürk ticaretine giriştikleri St. Lawrence nehri yukarısına ilerlediler.

lik kararsız yerleşmeler Acadia da Port Royal da ve Quebec de 8t. Lawrence nehri üzerinde yapıldı. Yeni Fransa krallığa ait bir müstemleke olarak 1663 de teşkil edildi ve hemen Fransa başşehrine ait karakteri kabul etti:

«Hükümet şekli otokrattık Yalnız Roma katolik dinine müsaade olunurdu. Ve toprak tasarruf şartı mukavelesine ferağ edilirdi. Bununla bera

ber hudut sakinlerinin hayat şartları idarecileri yeni Fransa'da ne hükümetin faaliyeti ne de derebeyliğinin azalmasıyla dinmeyen ve daha sonra bizzat Fransa'ya ihtilâl getiren memnuniyetsizlik ve ıstıraplar yaratan sistemde ehemmiyetli tadiller yapmaya zorladı.

Müstemlekeçiler St. Lawrence nehri üzerindeki üslerden ve bilhassa St. Lawrence ve Ottawa nehirlerinin kavşağında 1642 de kurulan Montreal den memleketin iç kısmına gidişi tanzim ettiler. Bu yayılma için muhtelif ve hatta karışık maksatlara işaret edildi. Geniş plân garp denizine ve Çine bir yol bulmak ve şimale giden Hudson körfezi kumpanyasının postalarını tahrip etmek için büyük göller arasından ve Missi sipsinin aşağısından dolaşan büyük bir kavisle İngiliz müstemlekelerine yaklaşmaktı. Bu, buna teşebbüs eden küçük halk tabakasının ve bizzat o yerin nokta nazarına göre şayanı kayıt bir muvaffakiyet derecesine sahip haris ve acıklı bir siyasetti.

Bununla beraber hakiki maksadıyla Fransız tasavvuru İngiliz müstemlekelerde devamlı bir çarpışma tahayyül etti. Avrupa'daki İngiliz-Fransız rekabeti hesaba katılsaydı bu çarpışma çok daha acı bir şekilde yapılırdı. 1713 de Acadia kaybedildiğinde yedi sene harpleri Kanada da Fransız idaresine son verdi. Bir kaç yıl zarfında kurulan müstemlekeler Newfoundland, Nova Scotia, modern New Brunswick ve prens Edward adası dâhil ve Quebec-modern Kanada nın orijinal unsurları idi. Fakat bunlar büyük Britanya imparatorluğunun şimali Amerika'da daha fakir kısmı idi. Bununla beraber muvaffakiyetli Amerikan ihtilâli kıtanın cenup yarısında müstakil bir memleket yarattı ve bahsi geçen şimal yansım geleceğe bıraktı.»

Kanada millî hâkimiyeti, ihtilâl ile tesis olunmayan yegâne Amerikan milletidir. Kanada hâkimiyeti, evvelâ Britanya imparatorluğu çatısı altında ve daha sonra İngiliz milletler topluluğu içinde tedrici tekâmül ile husule geldi.

İKİ KÜLTÜREL ÖRNEK

Halen ahenkli bir şekilde yaşayan İngilizce - Fransızca konuşan insan topluluklarının her ikisi de pek farklı hayat tarzları idame etmeye çalıştıkları halde, tarih ve coğrafya kuvvetleri bunlardan bir millet husule getirmek için, birleştiler. Hiç bir gurup, diğerini temessül etmek için kâfi derecede kuvvetli olmadı.

Tarih boyunca Fransız asıllı Kanadalılar ananevi nüfuz ve tevazün kavramlarını tuttukları halde, İngiliz asıllı Kanadalılar hürriyet ve terakki fikirlerine önem verdiler. Onların galip olan ziraî cemiyeti aile, çiftlik, köy ve Roma Katolik mahallesinde derin bir surette kurulur. Netice olarak bizzat millî birlik fedakârlık ve uzlaşma yolunu gösteren ırkî ve kültürel farkın kabulünü icap ettirdi.

1750 de Acadialıların tardı Nova Scotia da eski Fransız halkım büyük nispette azalttı. Amerikan ihtilâlini müteakip Krallığa sadık yüzlerce New-England'lılar İngiliz Şimalî Amerika'sının kati bir surette tercih ederek, Nova Scotia'ya akın ettiler. Bu akışla deniz sahası halen İngiliz karakterini ihraz etti. Bununla beraber geri kalan Acadiahlar kendi ayrı hayat tarzlarını muhafaza etmeye şecaatle devam ettiler.

Krallığa sadakat gösterenler aynı zamanda St. Lawrence bölgesine hareket ettiler. Bu akının neticesi:

«Vaziyetini değiştirerek yanı başında İngilizce konuşan bir topluluk yaratmakla mevcut Fransız cemiyeti karakterini o kadar çok değiştirmede. Fransız halkı topluluğunu ve bariz karakterini muhafaza etti. Yeni gelişler nispeten pek az istisnalarıyla kendilerini Fransız müstemlekesi tarafından hemen hemen hiç dokunulmamış mıntikalara —Ontario gölünün şimal kenarına ve St. Lawrence ve Niagara Pennisulun üst kısımlarına, Quebec'in şark tarafındaki şehirlere açılan Amerika sınırı kenarına— tespit ettiler. Eski sekenenin mağlûbiyeti ve yeni gelişlerin onları birleşik tek bir cemiyet içinde birleştirecek olan bir umumî esas bulmasıyla ırkî ikilik müesses bir hâdise oldu.»

1812 harbinden sonra Avrupa'da ciddî iktisadi güçlükler İngiliz Adalarından ağır bir muhaceret dalgasıyla neticelendi:

«Aç kalan el tezgâhı dokumacıları, işsiz esnaf, hizmetten çıkarılmış askerler ve emekli bahriye subayları, İngiliz çiftçileri ve İrlanda'nın fakir kimseleri hepsi akma yardım ettiler. İngiltere'den gelmekte olan eski damla büyük nispette artırılıyordu. Ve halen yol alan İskoçya muhaceretine şimdi de aklıktan ve fahiş kiralardan kaçan Katolik İrlandalılar artan bir hamle ile katılıyordu. Şimal. Garbi Avrupa memleketlerinden gelen az sayıda sekene bir çeşit ilâve etti, fakat yeni sekenenin ezici çoğunluğu İngiliz neslinden idi.

On sekizinci Asırda ve On dokuzuncu Asrın başladığı zaman zarfında Kanadalılar görünüşte iki zıt kültüre ayrıyorlardı. Onları bar araya getirmek için umumî menfaat ve yakınlıklar pek azdı. Muhtelif müstemlekelerin binlerce mil üzerine dağılımaları sebebiyle her biri başlıca ken-

di parçasına ait menfaatlerle alâkadar oluyordu. En kuvvetli umumî bağ «süratle yayılan Birleşik Devletler Kara imparatorluğu tarafından yutulmak» tan kaçınmak hususundaki yakıcı arzu idi.

Bu tehlike uzun zamandan beri zail oldu. İki kültürel örnek Kanada'nın İçtimai yapısının farika bir görünüşü olarak kalmakta devam ediyor. 1867 de kabul edilen İngiliz Şimali Amerika Kanunu birçok Kanadalının pek mühim bir millî varlık addettikleri Fransız kültürünü muhafaza etmekte büyük ehemmiyette idi.

1911 YILINA KADAR NÜFUS ARTIŞI

Kanada müstemlekeleri Fransız rejiminin ilk günleri zarfında seyrek bir şekilde kuruluyordu. Nüfus kayıtlarını tutan ilk Cizvit misyonerlerine ve diğer kimselere teşekkürler, elverişli ilk rakamlar geriye doğru Quebee şehri 1608 de Champlain tarafından tesis olduğu zamana kadar beyaz halkın sayısını takribi olarak gösterir. Kanada beyaz nüfusunun sayısı 1763 de İngiltere'ye terkinden sonraya kadar 100.000 değildi.

Bundan sonraki asır zarfında Kanada nüfusu pek süratli bir surette arttı. Nüfus 1830 yılında 1 milyon seviyesine ve sonra 1840 seneleri zarfında 2 milyon seviyesine ulaştı. 1861 de 3,2 milyondan fazla halk vardı. Böylece Kanada nüfusu 1763 den sonraki asır zarfında Birleşik Devletlerden ve İngiliz Adalarından vuku bulan muhaceretle 30 misli artarak büyüdü.

İl sayılı tabloda gösterildiği veçhile Kanada'nın demografik tarihinde normal artış Kanada'ya muhaceret ve Kanada'dan muhaceret hepsi oynanan hayatî rollere sahiptirler. Geçen asır zarfında Kanada aynı zamanda (başlıca Avrupa'dan) ve (geniş nispette dışarıya Birleşik Devletlere) muhacerete maruz kaldı.

Kanada'da 1867 de eyaletlerin birleşmesini takiben 1871 senesinden beri muntazaman 10 senede bir nüfus kaydı alındı. Muhaceret ve normal artış nispeti esaslı olduğu halde 1871 ve 1901 seneleri arasında Kanada'nın nüfusu (Newfoundland dâhil) 3.842.000 den 5.592.000 ne olmak üzere sadece mutedil bir nispette arttı. 1880 yılları zarfında Kanada'ya her yıl vasatı hemen hemen 100.000 muhacir geldi. Fakat yabancı doğumlu ve yerli doğumlu Kanadalıların büyük sayılarda Birleşik Amerika'ya muhaceretleri sebebiyle Kanada'da 1871 senesi ile 1901 senesi arasında nüfus artış nispeti daha düşüktü.

Fakat 1901 senesi ile 1911 senesi arasında Kanada nüfusu 5.592.000 den 7.449.000 ne fırladı, 10 senede tahminen üçte bir artış.

Yıllık artış nispeti vasatise yüzde 2,9 idi. Bu iki Kanada nüfus sayımı arasında kaydedilen en yüksek nispetti ve Birleşik Amerika Devletlerinde kaydedilen nispetten % 50 daha yüksekti. 1901 senesinden beri iki nüfus tahriri arasındaki fasılaya ait her devre zarfında Kanada'nın artış nispeti Birleşik Devletlerdekinden yüksek olmuştur.

Kanada tarihinde en büyük muhacir akım asrın başlangıcı ile birinci dünya harbi arasında oldu. Ve bu, nüfus artışındaki ani fişkırmının büyük kısmının sebebi sayıldı. 1900 yılında nüfus beş milyondan bir az fazla olduğu halde Kanada tarafından tahminen üç milyon muhacir massedildi.

Birkaç devre zarfında bu büyük Atlantik aşırı muhacereti Birleşik Amerika devletlerine dört defa daha fazla muhacir (13 milyon) getirdi. Fakat bu memleketin nüfusu Kanada'nın 1900 senesindeki nüfusundan 14 defa daha fazlaydı. Böylece Kanada da muhaceretin tazyiki çok daha büyük oldu.

Kanada'dan Amerika Birleşik Devletlerine muhaceret 1901 -1911 seneleri zarfında devam etti. Fakat Kanada'ya gelen muhacirlerin nispeti Kanada'dan hicret edenlere nazaran evvelki on senelerden çok daha büyüktü. Bu pek az muhacirin Kanada'yı Birleşik Amerika Devletlerine geçmek için atlama taşı olarak kullandıkları gösterdi. 1900 senesinde Amerika Birleşik Devletlerinde serbest toprak fiili olarak mazinin bir metayı idi, fakat Kanada'nın garbı halâ inkişafın ilk merhalelerinde muhacir ve yerli doğumlu Kanadalıların her ikisi için de bir fırsat yolu idi. Bundan dolayı garp 1901-1911 arasındaki on sene zarfında Kanada nüfus artışının yansından daha fazlası için melce oldu.

ARTIŞ 1911-1941 ARASINDA AZALIR

1911 de başlayan 30 yıl zarfında muhaceretin azalması ve daha düşük normal artış nispetleri Kanada nüfus artış nispetini azaltmak için birleşti. Netice itibariyle 1911 ile 1941 arasında nüfus 7.449.000 den 11.810.000 ne artarak sadece yarısından bir az fazla çoğaldı. Bununla beraber artış nispeti aynı devre için Birleşik Amerika devletlerinin seviyesinden ehemmiyetli derecede daha yüksek bir seviyede kaldı.

11 sayılı grafik muhaceretin birinci dünya harbi ile nasıl zecri bir şekilde küçüldüğünü gösterir. Muhaceret tahminen 1920 ve daha sonraki

seneler zarfında toparlandığı halde harpten hemen evvelki müthiş hacmine tekrar asla yaklaşmadı. 1930 ve müteakip senelerdeki dünya ölçüsünde buhran muhacir akınının sadece bir damla azalıtı.

Kanada doğum nispetinde uzun vadeli bir düşme temayülü asrın bidayeti sırasında başladı. 1937 de doğum nispeti 20.1 re düştü Bu ihtimal düşük bir kayıttır.

II sayılı tablo geçen asır zarfında nüfus artışı katmalarının kaba bir tahminini temin eder. Muhaceret rakamları hataya konu olabilirler. Kanada hükümeti muhaceret istatistikleri tutmaz. Bu tabloda muhaceret sütunundaki rakamlara bildirilen muhacir adetlerinden (sütun 6) net muhaceret bakiyesinin (sütun 8) tenzih ile vasıl olunmuştur. Net muhaceret bakiyeleri iki sayım arasındaki devreler zarfında artış yekûnundan normal artış miktarının (sütun 5) tenzili ile hesaplanmıştır.

**TABLO: I — KANADA VE BİRLEŞİK AMERİKA DEVLETLERİ
NÜFUSLARININ ARTIŞI 1871-1956**

Sene	Kanada nüfus arasında ilave	Devreler arasında artış yüzde	Birleşik nüfus yıllık vasatısı bin ilave	Devreler arasında yıllık ar. Nis. Vasatısı yüzde
1871	3.842	—	40.938	—
1881	4.511	1.6	51.542	2.3
1891	5.035	1.1	64.361	2.2
1901	5.592	1.1	77.585	1.9
1911	7.449	2.9	93.868	1.9
1921	9.051	2.0	108.541	1.5
1931	10658	1.6	124.040	1.3
1941	11.810	1.0	133.203	0.7
1951	14.009	1.7	154.360	1.5
1956	16.081	2.8	168.174	1.7

+ 1 Nisan 1949 da onuncu eyalet olan (Newfoundland) dahil

MUHACERET MÜHİM ÂMİL

II Sayılı tablo aynı zamanda nüfus artışının dalgalı temayülünde hicret edenler akımın hemen hemen muhacir akını kadar mühim olması hadisesine önem verir. 1851 ile 1941 yılları arasında nüfus (Newfoundland dâhil) 9.071.000 kişi arttı. Bu artıştan 8.528.000 kişisi normal artış ve sadece 543.000 kişisi net muhaceret bakiyesi addedildi. Başka bir tabirle safi muhaceret 1851 ile 1941 arasında nüfusta yüzde altıdan az artış temin etti.

Doksan senenin elli senesi zarfında Kanada'dan hicret edenlerden Kanada'ya muhacir olanlar daha azdı. Bütün devre zarfında Avrupalılar Kanada'ya muhaceret ediyorlardı. Ve birçok yerli doğumlu Kanadalılar sanayi merkezleri olan şehirlerimizde daha büyük imkânlar aramak için Birleşik Amerika devletlerine hicret ediyorlardı. Hicret eden diğer kimseler cenup tarafındaki hududu geçmeden önce Kanada da sadece kısa bir zaman için duran Avrupalı muhacirlerdi.

Fakat safi muhaceret bakiyesinin ihmâli caiz olsa bile demografik tazyiki küçümsenmemelidir. Wisconsin üniversitesi sosyoloji profesör yardımcısı ve Ottawa Dominyon Bürosu eski nüfus istatistikçisi Dr. Norm an Kayder'in izah ettiği gibi:

«Senelerin uzun bir fasılasından sonra biriken nüfus vakalarının basit bir şekilde ilâve ve tenzili yüksek derecede mühim bir amili ihmâl eder. Verilen bir devrede muhacirlerin ve hicret edenlerin sayısı müsavi olabildiği halde onların muvasalat ve hareket zamanları zaman fasılasında nüfusun cesameti üzerinde kritik bir netice hâsıl eder. Meselâ on senelik bir müddetin başlangıcında yüz bin muhacir muvasalat eder ve bir yılda on bin kişi hicret ederse o zaman on yılın sonunda safi muhaceret sıfırdır. Fakat nüfus aynı zamanda yarım milyon şahsın yıllar boyunca canlılık yardımını almıştır.»

Muhaceretin aynı zamanda muhacirlerin ve hicret edenlerin ananevi olarak büyük bir kısmının ilk istihsal yıllarında genç kâhilleri ihtiva etmeleri sebebi ile normal artıştaki temayüller üzerinde bir tesire sahip olduğu göz önünde tutulmalıdır. Bundan dolayı memlekette vuku bulan muhaceret doğum nispetini artırmaya ve ölüm nispetini düşürmeye yardım etti, Memleketten dışarıya vuku bulan hicret aksi tesiri haiz oldu.

TABLO II: KANADA NÜFUS ARTIŞI SIN TAHMİN EDİLEN KATIMLARI 1851-1956 BİN İLÂVE

Devre	devre başlan gıcında nüfus	doğumlar	ölümler	normal artış	muha-cırlar	hicret edenler tenzil	net muhaceret bakiyesi
1851-1861	2.436	1.281	611	+ 670	209	85	+ 124
1861-1871	3.230	1.369	718	+ 651	187	379	_ 192
1871-1881	3.689	1.477	754	4- 7 23	353	440	_ 87
1881-1891	4.325	1.538	824	+ 714	903	1.109	— 206
1891-1901	4.833	1.546	828	+ 718	326	506	_ 180
1901-1911	5.371	1.931	811	+ 1120	1759	1.043	+ 718
1911-1921	7.207	2.338	988	+ 1350	1612	1.381	+ 211
1921-1931	8788	2.415	1055	+ 1360	1203	974	+ 229
1931-1941	10.377	2.294	1072	+ 1222	150	242	_ 92
1941-1951	11.507	3.186	1214	+ 1972	548	379	+ 169
1951 +	13.648						
1951-1956 x	14.009	2.101	631	+ 1470	780	178	+ 602
1956	16.081						

Newfoundland hariç

X 1949 da onuncu eyalet olan Newfoundland dâhil

HAVAİ FİŞEKLER (HBI YÜKSELİŞ 1941-1956)

1911 yılından 1941 yılına kadar her on senelik sayım fasılasında kaydedilen Kanada'nın yıllık nüfus artış vasatısındaki azalma temayülü 1941-1951 yılları arasındaki on senelik devre zarfında birdenbire tersine döndü. O zaman nüfus 11.810.000 den 14.009.000 ne yükseldi. Bu, yüzde 1.7 lik bir artış nispeti vasatısını, 1911-1921 seneleri arasındaki on senelik zamandan beri en yüksek nispeti gösterir. Bu artışın çoğu çocuk doğumları doğum nispetini yükselttiği ve harp sonrası muhaceret akını başladığı zaman 1946 ile 1951 yılları arasında vuku buldu.

Kanada ilk defa millet çapında on senelik nüfus kaydı ortalamasını 1956 da aldı. Bu, sadece esaslı bir kaç araştırma ile tahdit olundu. Ve on senede bir yapılan muntazam sayımlar kadar çok malûmatı hemen hemen temin etmemekle beraber yüksek derecede hareket eden nüfus ve Kanada'nın süratli artışı ile alakalı elverişli malûmat temin etti.

1956 sayımı yekûnun 16.081.000 kişi bulunduğunu bildirdi. Bu 195. ile 1956 arasında Kanada'nın yıllık artış nispeti vasatısının hayret verici bir rakam olan yüzde 2.8 olduğunu ifade eder. Bu 1901-1911 seneleri arasındaki devreden buyana Kanada da kaydedilen iki sayım arası nispetlerinin en yükseği idi. Bu gün garbın sanayileşmiş diğer hiç bir memleketi buna yaklaşılamaz. Halen Kanada'nın artış nispeti şimali ve garbi Avrupa nispetleri vasatısının dört mislinden daha fazladır. Amerika birleşik devletleri ve Sovyet Rusya'daki artış nispetlerinden tahminen yüzde almış daha yüksektir.

Kanada'nın nüfus artışı şimdi hakikaten son umumi sağlık ıslahatının ölüm nispetlerini esaslı bir şekilde azalttığı Latin Amerika ve Asya'nın az gelişmiş memleketlerinin şaşırtıcı nispetlerine yaklaşıyor. Fakat Kanada verim kudreti doğum nispetlerinin 45 ve hatta 50 olduğu bilinen memleketlerdeki kadar yüksek değildir. Bununla beraber Kanada'nın artış nispeti birleşen düşük ölüm nispeti, mutedil derecede yüksek doğum nispeti ve ağır bir muhaceret akını tesiri ile yüksektir.

SANAYİLEŞMİŞ GARBİN EN YÜKSEK DOĞUM NİSBETİ

Kanada nüfusunun verim kudreti her hangi bir sınaî milletin mim kudretinden ziyadesiyle daha yüksektir. 1956 da doğum nispeti olan 28) Birleşik Amerika devletlerinin (25) Avustralya'nın (23) olan nispetlerinden daha yüksekti ve şimali ve garbi Avrupa nispetlerinin vasatısı »lan (tahminen 18) den çok daha yüksekti.

Nüfus mütchassisla ikinci dünya harbinin bitmesinden sonra Kınada doğum nispetinde bir az yükselme olacağı umdular. Harp ve bul ran yılları zarfında birçok evlenmeler tehir olunmuştu ve birçok evli çiftler çocuğa sahip olmayı harbin sonuna kadar geri bırakmışlardı. Fakat doğum nispeti halkın bu evlenme ve doğumları tehir edişlerinden sonra da harpten evvelki seviyelerin daha aşağısına düşmedi. Bunun yerine. 947 deki harp sonrası devresinden pek hafif surette azaldı. 1956 da dolun nispeti yüksek nispetin altında bir noktadan daha azdı.

NORMAL ARTIŞ YÜKSELİYOR

1941—1956

1941 ile 1956 arasında normal artış Kanada'nın nüfus artışı sebeplerinin en çok geniş olanı idi. Tablo II 1941 ile 1951 arasındaki nüfus artışının yüzde 92 sinin normal artış ve yüzde sekizinin net muhaceret neticesi olarak hesaplandığını gösterir. 1951 ve 1956 yılları arasında muhaceret çok daha mühim oldu. 1956 da artışın yüzde 71 ri normal artışa ve yüzde 29 zu muhacerete aitti. 1951 ile 1956 arasında muhacirlerin hicret edenlere nispeti geçen asır zarfında bununla mukayese edilebilen her hangi bir devreden belki de daha yüksekti.

1941 yılından beri daha yüksek normal artış nispeti doğum nispetindeki keskin artışa ve bir az ölüm nispetindeki tedrici azalmaya aittir. 4 sayılı grafik 1921 den beri doğum ve ölüm nispeti temayüllerini gösterir. Doğum nispeti 1937 de bütün devrenin en düşük seviyesine 20.1 re düştü. Ondan sonra tedricen yükselerek 1943 de tahminen 24 seviyesini buldu. Bundan sonra 1947 de harp sonrası yüksek nispeti olan 28.9 za birdenbire fırladı. O zamandan beri Kanada doğum nispeti 27.1 ile 28.5 arasında değişerek yüksek bir zemin üzerinde seviye buldu.

Ölüm nispeti 1923 de II.8 idi. Ve sonraki senelerde tedricen azaldı. Ölüm nispeti 1941 de 10.0 ve 1956 da 8.2 idi. Kanada hükümeti millet genişliği esasına göre nüfus istatistikleri yutmaya başladığı zaman daha yüksek verim kudreti seviyeleri ve daha düşük ölüm nispeti seviyeleri neticesi olarak normal artış nispeti 1956 yılında hemen hemen 1921 yılından beri hiç bir sene olmadığı kadar yükseldi.

VERİM KUDRETİ FARKLILIKLARI

Kanada hükümeti İngiliz ve Fransız kısımları için ayrı nüfus istatistikleri neşretmediği halde Fransız asıllı Kanadalıların İngiliz asıllı Kanadalılardan daha yüksek doğum nispetine sahip oldukları bilinir. 5 sayılı grafikte gösterilen nüfusun yaş ve cinsiyet terkihi bunu teyit eder.

1951 de Fransız asıllı nüfusta İngiliz asıllı nüfustakinden daha çok 30 yaşından aşağı çocuk ve kâhil vardı. Karşılıklı olarak nüfusun İngiliz asıllı kısmı daha ziyade daha yaşlı kimseleri ihtiva eder. Bu yaş yapısı farklılıkları başlıca Fransız nüfusun daha yüksek verim kudretine ve belki de küçük vüsatta İngiliz nüfusun daha uzun zaman yaşamasına aitti.

Fransız asıllı nüfusta 15 ile 49 yaşları arasındaki her 1000 kadının 5 yaşından aşağı 565 çocuğu bulunduğu halde İngiliz asıllı nüfusta bu miktar 476 dır.

Yaş terkiibi ve verim kudreti seviyesinin her ikisi bakımından İngiliz asıllı nüfus Birleşik Devletler nüfusuna ve Fransız asıllı nüfus daha ziyade bir Latin Amerika memleketi nüfusuna benzer.

MUTEDİL CESAMETTE AİLE TEMAYÜLÜ

Evli çiftlerin doğan çocukları sayısına karşı olan temayülünü tayin etmek daha zor olduğu halde harp sonrası temayülü kati olarak iki veya üç çocuklu mutedil büyüklükte ailelere karşıdır. Daha az çiftler çocuksuzdurlar. Daha çok çiftler bir, iki veya üç çocuğa sahiptirler. Dört çocuğa sahip çiftler kısmı tahminen aynıdır. Beş veya daha fazla çocuğa sahip çiftler kısmı birdenbire azalır.

Bu amiller doğum nispeti üzerine hem yukarı doğru hem de aşağı doğru tazyik yaparlar. Evlenmek ve daha genç yaşta evlenmek ve daha ziyade en azdan bir veya iki çocuğa sahip olmak için evlenmek gayesi güden kadınlar pek büyük ailelerdeki azalmayı istemeyenlerden anlaşılan daha fazladır.

AİLE TAHSİSATLARI

Kanada parlamentosu 1944 de 1945 Temmuzunda tatbik mevkiine konulan bir aile tahsisatları programı kabul etti. Bu programın büyük gayesi ailenin cesametini artırmak değil gelirin tekrar dağıtılması idi. Tahsisatlar çocuklu ailelerin fazla ihtiyaçlarını karşılama usulü ve bütün çocuklar için daha büyük ölçüde müsavi imkânlar temini için irat olarak tasarlandı. Hükümet aynı zamanda harp sonrası yıllan zarfında yüksek bir iş ve istihsal seviyesinin muhafazası ile ilgilendi. AÜ tahsisatı masraflarının müstehlik eşyası talebini desteklemeye ve denkleştirmeye yardım edeceği hissolundu.

Bu programa göre Kanada da doğan veya en az bir seneden beri Kanada da ikamet eden 16 yaşından küçük her çocuğun annesine aylık bir tahsisat ödenir. Kanada da bir yıldan daha az oturan muhacir çocuklarına vatandaşlık ve muhaceret dairesi tarafından yardım olunur.

Kanada milli sağlık dairesi araştırma istatistik kısmı müdürü Mr. Joseph W. Willand bu hususta şu şekilde beyanda bulunur:

«Aile tahsisatları altı yaşından aşağı her çocuk için ayda 5 dolar, altı yaşından dokuz yaşına kadar her çocuk için 6 dolar, on yaşından on iki yaşına kadar her çocuk için 7 dolar ve 13 yaşından 15 yaşına kadar her çocuk için 8 dolar ödenir. Ekim 1956 da aile başına vasati tahsisat 14.43 dolar veya senede 173.16 dolar nispetinde idi; bu ay zarfında çocuk başına vasati tahsisat 6.05 dolar veya senede 72.60 dolardı. Muhacirler için aile iskân yardımı her çocuk için yılda 60 dolar nispetindedir. Programın şümülünü gösteren işaret 1956 da nüfusun üçte birinden bir az fazlasını temsil eden 5.484.052 çocuk namına 2.299.228 ailenin aile tahsisatı almakta olması hadisesinden elde olunabilir.»

Bu tahsisatlar Kanada vergi mevzuatının bazı hükümleriyle karşılanmıştır. Eğer aile bir çocuk için tahsisat alıyorsa ailenin şahsi gelir vergisi tarhiyatı üzerinde çocuk için tam bir muafiyet iddia olunamaz. Bundan dolayı tahsisatlar en çok gelir vergisini az ödeyen veya hiç ödemeyen düşük gelirli aileler için istifa delidir.

Bazı Avrupa memleketleri uzun müddettir devam eden doğum nispeti düşüşlerini durdurmak için bir gayret sarfı ile aile tahsisatı plânları kabul ettiler. Bu plânlar mutadan çocuk sayısı arttıkça tahsisat miktarım artırır. Böylece bir ailede doğan beşinci ve altıncı çocuk için birinci ve ikinci çocuktan daha büyük tahsisat ödenecektir. Kanada da tahsisat çocuk adediyle yükselmez. 1949 da program değiştirilmeden önce bir ailede beşinci ve sonra gelen bütün çocuklar için tahsisat daha azdı.

Kanada da umumi kanaat aile tahsisatlarının verimlilik seviyeleri üzerinde az tesirli olduğuna veya tesirli olmadığına inanmış görünüyor. Bu tahsisatların birçok çiftlere her hangi bir surette tesir etmekte pek az rolü olması mümkündür. Büyük aileler çoğalmadılar. Altı veya daha ziyade çocuğa sahip çiftler pek birdenbire azaldılar.

1945 de planın kabulünden soma Kanada doğum nispeti hakikaten süratle çoğaldı. Fakat o seneden sonra doğumlardaki yükselme sesi garp memleketlerinin çoğunda duyuldu. Mr. Willard'ın işaret ettiği gibi Kanada'nın tecrübesini aile tahsisatı programı mevcut olmayan birleşik Amerika devletlerde mukayese etmek alaka çekici oluyor:

«Kanada geçen otuz kırk sene için maddi ve uygun bir surette Birleşik Amerika devletlerinden daha yüksek doğum nispetine sahip olmuştu. Fakat Kanada da 10-49 yaşlar arasındaki her 1000 kadında doğumlar 1945 yılında 79.7 den 1946 yılında 90.1 re veya 10.4 derece sığırdığı halde Birleşik Amerika devletlerinde aynı nispet birdenbire 64.0 dan 76.4 de veya 12.4 derece yükseldi. 1946 dan 1947 ye kadar nispet Kanada da 6.5 sa

yılık diğer büyük bir ilerleme yaptı. Fakat birleşik Amerika devletlerindeki nispet 9.1 sayı yükselerek Kanada daki nispeti tekrar aştı.

Her iki memleket 1948 de doğum nispetinde tahminen aynı miktarda bir azalma kaydettiler. Kanada ve Birleşik Amerika devletlerinde mabetlerdeki umumi hareket harpten sonraki devre zarfında biri diğerine muvazi görünüyor. Fakat aile tahsisatı programı mevcut olmayan Birleşik Amerika devletleri programı yeni ihdas edildiği Kanada'dakinden daha büyük bir artış gösterdi.

IRKI ASIL VE DİN

Kanada nüfus artışının en alaka çekici hususiyetlerinden biri nüfus yekûnu içinde Fransız asıllı Kanadalıların 1763 de Kanada'nın terkinden beri Fransa'dan muhaceret çok az olduğu halde yarım asırdan fazla bir zaman için mukadder olarak değişmemiş kalmalarıdır.

6 sayılı grafik Kanada Fransız kısmının (Newfoundland dâhil) 1891 den 1951 yıla kadar yüzde 30.0 dan 31.6 ya kadar sadece bir az arttığını gösterir. Fransız Kanadalılar adedi olarak daha yüksek olan normal artış nispetlerinin neticesi olarak vazifelerini yaptılar.

Nüfusun az Britanya'dan vuku bulan muhaceret dolayısıyla pek çok kuvvetlendirilmesine rağmen yüzde 58.9 dan 46.7 ye düştü. Ne İngiliz ne de Fransız olmayan Kanadalılar kısmı yüzde 21.7 ye sıçradı. Bu artış geniş nispette 1900 senesinden sonra merkezi, cenubi ve garbi Avrupa'dan vuku bulan kuvvetli muhacir akımına aitti. 1941 ile 1951 seneleri arasında Fransız ve diğer İngiliz olmayan kasımlar İngiliz kısmından iki misli daha çabuk arttılar. 1956 sayımında ırki asıl hakkında malûmat toplanmamıştı. Fakat bu temayülün 1951 yılından beri tersine dönmüş olması ihtimali yoktur.

Bütün Kanadalıların yüzde 43 ünden bir az fazlası Roma Katolikleri idi. Yüzde 20.5 ši usulcüler, cemaat taraftarları ve bazı İskoç Protestanlarının birleşmesiyle 1925 de teşekkül etmiş olan Kanada Birleşik kilisesine müteallikti ve yüzde 14 dü anglikan idi. Geri kalanlar vaftizci Protestan ve İskoç protestan idiler.

COĞRAFİ DAĞILMA

III sayılı tablo 1956 yılında nüfusun vilâyetlere ve muhtar bölgelere dağılışını gösterir. Bu tablonun en dikkate şayan hususiyeti nüfusun yüzde 62 siniyi iki esas Ontario ve Quebec vilâyetlerinde toplanmasıdır. Nü-

fusun yüzde 27 si Manjitoba, Saskatchewan ve Alberta'nın ova vilâyetleri araştırma ve İngiliz Columbia'sının garp sahili vilâyetine oldukça müsavi surette dağılmıştır. Nüfusun yüzdelere daha azı Newfoundland, Prince Edward adası, Nova Scotia ve New Brunswick, in Atlantik vilâyetlerinde yaşar. Geniş fakat seyrek bir şekilde yerleşilmiş olan Yukon ve North West muhtar idarelerinden her biri için Kanada nüfusunun sadece yüzde biri hesaplandı.

İlk günlerden beri muhtelif vilâyetler ve muhtar topraklar muntazam bir nüfus artış nispetine maruz kalmadılar. Asrın bidâyetinden beri Prince Edward adası, Nova Scotia ve New Brunswick gibi sahil vilâyetleri Kanada'nın diğer her hangi bir büyük bölgesinden daha az arttılar. Birçok bakımdan sahil vilâyetleri Birleşik Amerika Devletlerinde cenup vilâyetlerinininkine benzer bir vaziyettedirler. Bu vilâyetlerde İktisadi inkişaf çok yavaş olmuştur ve Bu hal dışarıya yüksek derecede muhaceret neticesini tevhit etmiştir. Ontario ve Quebec'in daha müterakki şehirleşmiş ve sanayileşmiş merkezlerinde daha büyük imkânlar aramak için sağlam bir halk akını sahayı terk ediyordu.

1901 ve 1951 arasında her sayım arasındaki devre zarfında Quebec'in Fransız olan nüfusu İngilizce konuşan Ontario vilâyeti nüfusundan daha süratli bir şekilde arttı. Fakat bu temayül 1951 ve 1956 sayımları arasında tersine döndü. Quebec'in daha yüksek olan normal artış nispeti sanayileşmiş Ontario'nun daha süratli artış denkleşmesi Kanada ve deniz aşın muhacir akımının neticesi olmuştur.

Ova vilâyetleri on dokuzuncu asrın sonunda girilebilir hale getirilmişti. 1901 ve 1921 arasında bu mntıka diğer her hangi bir mntıkadan daha süratli bir şekilde arttı. Mamafih 1931 den beri bu zirai vilâyetlerde artış yavaşlamıştır. Bilhassa Matitoba ve Saskatchewan merkezi Kanada ve İngiliz Columbia'nın şehir sahalarına, doğru sakinlerinin pek büyük kısmını kaybettiler.

Birinci dünya harbinden sonra Kanada'nın gelişmesi İngiliz Columbia'sı vilâyetininin garp sahili ovalarının ötesine uzandı. 1921 sayımından beri bu bahtiyar vilâyet bütün diğerlerine Örnek oldu.

KANADA NÜFUSUNUN VİLÂYETLERE TEVZİİ

Vilâyet veya muhtar bölge	Nüfus	Nispet
Newfoundland	415.074	2.6
Prince Edward Island	99.285	0.6

Tercümeleler

Vilâyet veya muhtar bölge	Nüfus	Nispet
Nova Scotia	694.717	4.3
New Brunswick	554.616	3.4
Quebec	4.628.378	28.8
Ontario	5.404.933	33.6
Manitoba	850.040	5.3
Sackatchewan	880.665	5.5
Alberta	1.123.116	7.0
British columbia	1.398.464	8.7
Yukon	12.190	0.1
Northwest Terrirories	19.313	0.1
Bütün Kanada	16.080.791	100.0

ŞEHİRLEŞME

Birleşik devletlerde olduğu gibi Kanada'daki sınai inkişaf şehirleşmeye karşı olan temayülü süratlandırmaktadır. Kanadalılar bu memlekette komşuları gibi ziraat çiftliklerini ve taşranın çayırıklarını merkezi Kanada'nın kesif bir surette sanayileşen ve şehirleşen bölgelerine gitmek üzere büyük sayılarda terk ediyorlar.

1891 yılında Kanada nüfusunun üçte ikisinden fazlası zirai sahalarda yaşadı. 1956 senesinde nüfusun üçte ikisi şehir sahalalarında yaşadı.

1956 yılında şehir nüfusunun yüzde (58) zi (veya bütün nüfusun yüzde 39 zu) 100 bin veya daha fazla nüfuslu şehirlerde yaşardı. 1956 yılında yapılan nüfus sayımında iş gücü hakkında malûmat toplanmadı. Fakat 1951 senesinde yapılan nüfus sayımı çiftlik işçilerde diğer zirai işçilerin bütün iş gücünün altında birinin daha azından ibaret olduğunu gösterdi.

HARP SONRASI MUHACERETİ

2 sayılı grafik muhaceretin buhran ve harp yılları zarfında sadece bir parça azaldığını, 1946 yılında birdenbire arttığını gösterir. Harp sonrası villan zarfında muhaceretin hacmi tahminen 1920 ve müteakip seneler

zarfındaki seviyenin aynı oldu. Fakat birinci dünya harbinin başlamasından hemen önceki yılların yüksek seviyesine asla yaklaşmadı.

1946 senesiyle 1956 senesi arasındaki 10 yıl zarfında Kanada ilk olarak 1954 senesi 30 Temmuzunda kabul olunan merkezi ve şarki Avrupa'dan yerlerini değiştirenlerden ve mültecilerden 166.000 kişi dahil olmak üzere 1.387.000 muhaciri karşıladı. İlâve olarak Kanada 1956 ayaklanmasından beri 35.000 den fazla Macar mültecisine de kapılarını açtı.

Kanada 2.3 milyon muhacir alan Birleşik Amerika devletleri hariç diğer her hangi bir memlekettten daha fazla muhacir kabul etti. Fakat Kanada nüfusu birleşik devletler nüfusunun onda biri kadar olduğundan orada muhaceret çok büyük bir yer tutar.

Harp sonrası muhacirlerinden çoğu Avrupa asıllı idiler. Tahminen üçte biri İngiliz, yüzde on beşi Alman ve Avusturyalı, yüzde on ikisi İtalyan, yüzde dokuzu Hollandalı, hemen hemen yüzde beşi Polonyalı ve sadece yüzde 2.4 du Fransızdı.

MÜSTAHSİL OLARAK MUHACIRLAR

Asrın ilk kısmında muhacirler Avrupa'dan ilk olarak Kanada'nın ziraat sahasında yerleşmek üzere geldiler. Fakat Kanada şimdi üstün olarak sınai bir millet olduğundan muhacirler sınai merkezlerde daha çok imkânlar bulurlar.

1946—1956 devresi zarfında kabul edilen 1.387.000 muhacirden yüzde 52.4 ü Ontario vilâyetine ve yüzde 19.6 sı Quebec vilâyetine yerleşti. Sahil vilâyetleri sadece muhacirlerin yüzde üçünü ve üç ova vilayeti muhacirlerin yüzde on beşini kabul etti. Süratle büyüyen garp sahili vilayeti İngiliz Columbia'sı muhacirlerin yüzde dokuzunu masetti. Muhacirlerin binde birinden daha azı Yukon ve şimali garbi topraklarında talihlerini denediler.

Son zamanda Kanada doğumlu iş gücü kudreti bu memleketteki gibi (Birleşik Amerika'da) nüfus yekûnundan çok daha yavaş bir şekilde arttı. Bu hal 1930 ve müteakip buhran seneleri zarfında doğum nispetleri düşük olduğu zaman doğmuş bulunan genç kadın ve erkeklerin çalışma yaşına şimdi erişmeleri sebebiyledir. Netice olarak Kanada nüfusunun nispeten küçük bir kısmı en büyük iktisadi genişleme devresinde iş gücü kudreti içine giriyor. Bu boşluğu doldurmaya yardım etmeleri sebebiyle muhacir işçiler Kanada'nın harp sonrası iktisadi inkişafında pek mühim bir rol-

oynadılar. 1950 yılı ile 1956 yılı arasında artan iş gücü kudretinin üçte ikisinden daha fazlasının muhaceretin hissesi olduğu tahmin olundu. 1956-1957 yılları arasındaki yedi sene zarfında muhacirlerin yüzde 54.5 iş işçi ve sadece yüzde 35.5 ci iş gücü kudreti içinde idi.

MÜSTEHLİK OLARAK MI HACIRLAR

Kanada muhacirlerinin müstehlik mallar pazarına yaptıkları yardımların tespiti kolay değilse de değerlidir. Muhacirler milyonlarca dolar kıymetinde mal ve hizmet satın aldılar. 1951 senesinde yapılan nüfus sayımına göre ikinci dünya harbinin sonundan beri memlekete gelen muhacirler 62160 ev kurmuşlardı. Bunlardan 24.000 ni yeni Kanadalı olarak birer eve sahipti ve 7.000 aile evi rehinli idi. Tahminen 43.000 aile elektrik veya hava gazı ocaklarına sahiptiler, 32.000 akü elektrikli çamaşır makinesine sahipti, 52.000 ailenin radyosu vardı, 26.000 ailenin buzdolabı ve 18.000 ailenin elektrik süpürgeleri vardı. Bütün bu ailelerden üçte biri birer otomobile sahiptiler.

Bu rakamların hepsinin sadece harp sonrası muhacirleri tarafından kurulan evlerle münasebeti olduğu, bu muhacirlerden çoğunun 1951 yılında bu nüfus sayımı yapıldığı zaman Kanada'da yalnız bir kaç ay bulunmuş oldukları hatırlandığı zaman daha şayanı dikkat oldukları anlaşılır. İstatistikler sadece harp sonrası müstehlik pazarındaki muhacir mubayaalarını aksettirmekle kalmaz aynı zamanda muhacirlerden çoğunun kanada iktisadiyat ile muvaffakiyetli bir surette imtizacını aksettirir.

MUHACERET SİYASETİ

Kanada'nın harp sonrası muhaceret siyaseti Mayıs 1947 de eski başvekil Mackenzde King tarafından mufassal bir surette açıklandı:

«Hükümetin siyaseti muhaceretin teşvikiyle kanada nüfusunun artırılmasını geliştirmektedir. Hükümet kanun ve nizamnamelerle ve faal bir idare ile milli iktisadiyatımızla faydalı olarak imtizaç edebilecek birçok muhacirlerin dikkatle seçimini ve devamlı bir surette yerleşmelerini temin etmeyi araştıracaktır.

Bu günün diğer büyük meseleleri gibi muhaceret meselesi dünya durumunun ışığında hepsi birlikte göz önünde bulundurulmalıdır. Kanada için durediş ve verimli bir politika sadece kendi memleketimiz dâhilinde

ki durumu tetkik etmekle tesis olunamaz. Diğer mülâhazalar arasında dünya savaşının bir neticesi olarak yerlerinden edilmiş ve evsiz kalmış kimselerin müstacel olan tekrar yerleştirilmesi meselesine önem verilmelidir.

Muhaceretin yaşama standardında azalma husule getireceği korkusundan bahsedildi. Mesele öyle değildir. Eğer muhaceret hakkı ile planlınırsa netice aksi olacaktır.

Muhacirlerin seçilmesi hakkında çok farklı şeyler söylendi. Şayanı arzu ve müstakbel vatandaşlar olarak bakacağımız kimseleri seçmeye Kanada'nın hakkı olduğunu tamamıyla açıklamak isterim. Herhangi bir yabancı için Kanada ya girmek esaslı bir insan hakkı değildir. Bu bir imtiyazdır. Bu bir dâhili siyaset meselesidir.»

İngiliz Columbia'sı üniversitesi siyasi ilimler profesör muavini Dr. David C. Corbett'in beyan ettiği gibi:

«Bu dikkatli bir surette hesaplanmış bir beyanattır. M. King'in nüfusun artmasını geliştirmeye niyetli olduğunu, fakat faydalı bir şekilde temessül olunamayacak miktarı artırmaya niyetli olmadığını söylemiş olduğuna dikkat ediniz. Onun Kanada hâkimiyeti üzerinde ısrar edişine, bununla beraber mustarip olanlara yardım etmek için beşeriyete karşı taahhüde girişine dikkat ediniz. Biri diğeri ile dikkatle tevazün ettirilmiştir. Görünüşe göre bu Mr. King'in şöhretini temin eden uzlaştırmalardan birine benzer.

Mr. King'in bu uzlaştırmaları birbirine zıt tazyikler altında bulunması sebebi ile yapılmıştır. Siyaset değiştirilmedi. Bu birbirine zıt tazyiklerin muvazenesinin değiştirilmediğinin delilidir. Mr. King'in halefleri şimdi ve istikbalde Kanada halkından gelen bu tazyiklere benzer siyaset tanzimi meselesiyle karşılaşılıyorlar.»

Kanada'da bu birbirine zıt tazyikler nelerdir? En gürültülü itiraz ticaret ve sanayi birlikleri mahalli daireleri vasıtası ile teşkilatlı işçilerden gelir. Ananevi olarak kesif muhacerete itiraz edilmiştir. Ticaret birliği taraftarları muhacirlere kendiîşleri için rakip nazarı ile bakarlar. Fakat milli işçi kongrelerinde, patronlar birliğinde mahdut sayıda hünerli muti acırlar seçilmesi, onların teminatlı işlere getirilmesi, birlikler içine alınmaları ve aynı işi gören Kanadalılar kadar ücret tediye edilmesi siyaseti bakımından daha liberal bir vaziyet alınmıştır.

İdare, kanada imalatçıları cemiyeti ve kanada ticaret odaları tarafından tasarlandığı gibi hükümet uygun bir iş kudretinin ve artan müstehlik

pazarının teminatı olarak günden güne daha çok sayılarda muhaciri memlekete almaya münasip surette teşvik etti.

İki ırkî gurup, muhaceret meselesi üzerinde ananevi olarak muhalif oldular. Kanada'ya modern zamanlarda nispeten pek az Fransız muhaceret etti. Bu suretle Kanadalı Fransızlar muhaceretin Kanada nüfusu içindeki Fransızları azaltacağından ve Fransız olmayanları çoğaltacağından korktular. İngiliz muhacirleri hâlâ muhaceretin en büyük kısmını teşkil ediyor. 1900 senesinden beri artan sayıda Fransız olmayan kıta Avrupalıları Kanada'ya girdiler. Bu muhacirlerden birçokları Roma Katolikleri (İtalyanlar, Almanlar, Hollandalılar ve saire) oldukları halde Fransızlar onları itiyadı olarak iyi karşılamadılar. Mazinin tecrübesi bunlardan geniş ekseriyetin Kanada sosyetesinin İngilizce konuşan kısmı içine karışacağını gösterdi.

Bunun sebebi nispeten basittir. Muhacir en büyük iş imkânlarını başlıca İngilizce konuşan nüfus tarafından kontrol edilen büyük ölçüde sınaî ve ticarî teşebbüslerde bulur. Pek azı çiftliklerde iş arar. Fransız Kanadalılar Quebec ve yakınında ve Ontario ve New Brunswick'in az sanayileşmiş sahalarda toplanmışlar. Onların sosyal - ekonomik hayatı aile çiftliği ve kasaba ve köylerde küçük aile meşguliyetleri etrafında temerküz etmiştir.

Her muhaceret memleketinde olduğu gibi, Kanada uygun ırkî gurupların tespitini tayin etmek için hükümet üzerinde tazyike sebep olan eski nesil Kanadalıların teşkilâtına sahiptir. Muvazene temin eden bu guruplar, yabancı doğumluların muhtelif cemiyetleri hükümetin daha büyük sayılarda kendi hemşerilerini muhacir olarak kabul etmesini isterler.

BAZI SORULAR YÜKSELDİ

Kanadalı iktisatçılar ve hükümet memurları arasında daha çok nüfusun iktisadi bakımdan uygun olacağı hususunda umumî mutabakat mevcut gibi görüldüğü halde, Kanada nüfusunun muhacir kabulü kapasitesini zorlamadan nasıl artırabileceğini soruyorlar.

1951 yılında Saskatchewan Üniversitesi İktisat Profesörü Dr. Mabel Timlin «Kanada'nın daha çok nüfusa ihtiyacı var mıdır?» adında son derece enteresan bir kitap yazdı. Onun bu mevzua karşı tutumu hemen hemen Mr. Mackenzie King'in muhaceret siyaseti hakkındaki beyanatı kadar tedbirdir. Muharrir umumiyetle eserde Kanada için daha büyük

nüfusun adam, basma daha yüksek maddi istihsale ve bundan dolayı Kanada vatandaşları için daha yüksek hakikî gelirlere delâlet ettiğine hükmeder. Muharrir daha serbest muhaceretin ihtimal Kanada'nın İktisadî gelişmesine aile pazarını genişleterek ve böylece müstehlik mallarının ve sınaî hizmetlerin yapılmasını teşvik ederek müsait bir şekilde yardım edeceğini hisseder. Bu aynı zamanda iktisadiyatın ithalât ve ihracata olan bağılılığını azaltacaktır. Bundan başka daha büyük bir nüfus hükümetin şimdi nüfus başına ağır olan nakliyat ve diğer amme hizmetleri yükünü azaltacaktır.

Fakat Dr. Timlin Kanada iktisadiyatının ehemmiyetli bir surette dünya ticaretine bağlı olması sebebiyle bütün büyük dünya milletlerinin bilhassa Birleşik Amerika'nın siyasî ve İktisadî politikalarındaki değişmelerin tesiri altında olduğunu beyan eder. Aynı zamanda Birleşik Amerika'daki ve Avrupa'daki İktisadî bozukluklar Kanada iktisadiyatına gayri müsait bir şekilde akseder.

Bu şekildeki sebeplerle Dr. Timlin Kanada'nın kendi muhaceret siyasetinde uzun devreli veya kısa devreli muhacir kabul edebilme kapasitesi artınca bir tercih yapması icap ettiğini hisseder. Daha büyük muhaceret muhtemelen İktisadî bakımdan uzun devrede uygun olduğu zaman kısa devre kararsızlıkları Kanada iktisadiyatında nispeten kısa zaman devrelerinde gayri müsait ağır muhacereti mümkün kılabılır. Dr. Timlin hükümetin devamlı olarak Kanada'nın kısa devreli muhacir kabul edebilme kapasitesi tahminleri yapması ve buna göre muhaceret akınının tanzim etmesi lazım geldiğine inanır. Muharrir tahminlerin kısa zaman devresi iş imkânları esasına istinat etmesini teklif eder.

Harpten sonraki devre zarfında Muhaceret ve Vatandaşlık Dairesi Dr. Timlin tarafından teklif edilen siyasetin aynısını takip etti. Her sene daire baştan aşağı bütün Kanada'da İktisadî vaziyeti tetkik eder ve sonra İktisadî faaliyetlerin faydalı surette massedebileceği yaş ve işlerde muhacirler sayısı tahminini hazırlar. Bu, denizaşırı muhacir veren memleketlerde Kanada muhaceret dairesinin memurlarına bir rehber olarak hizmet eder.

BOL KAYNAKLAR İKTİSADİYATI TEŞVİK EDER

Kanada tabii kaynaklar bakımından zengindir.

Kanada'nın tabii kaynakları işlenmemiş durumlarında memleket ihracat kıymetinin dörtte birinden fazla olarak hesaplandı. Bu kaynaklar Kanada'nın gelişen imalât sanayiinin temelidir. Bununla beraber geniş ol

dukları nispette tespit edilmemişlerdir. Akıllıca muhafaza tedbirleri son derece mühimdir. Bu tedbirlerin Kanada halkı tarafından geniş bir şekilde anlaşıldığı bir hakikattir.»

Kanada tabii kaynaklarının en kıymetlisi, bütün sahanın altında birini teşkil eden ziraat toprağıdır. 1956 da Kanada'nın çiftlik mahsullerinden elde ettiği gelir tahminen 2.7 milyar dolardı. Kanada dünyanın en büyük ikinci et ihracatçısıdır. Son zamanda büyük baş hayvanlardan istihsal edilen et Kanada'nın zirai ekonomisinin en büyük hissesini teşkil etmektedir.

Ormanlar Kanada'nın bütün toprak sahasının, üçte birinden daha fazlasını işgal eder. Ve Kanada dünya gazete ihtiyacının yüzde 51 rini temin ederek başlıca ihracatını ormanlardan alır. 1955 senesinde kâğıt hamuru ve kâğıt sanayiinin gayri safi değeri 1.3 milyar doların üstünde idi.

Kanada'nın geniş maden kaynakları henüz tamamıyla işletilmiyor. Kanada tuta, kurşun, bakır, altın, radyum, uranyum madenlerinde dünyanın baş müstahsillerinden biridir. Kanada'nın nikel ve asbestos depelan dünyanın en büyükleridir. Kanada geniş miyasta yüksek dereceli demir, büyük kükürt ve gümüş ihtiyatlarına sahiptir.

Kanada mahrukat imkânları bakımından zengindir. Zengin petrol, tabii gaz ve kömür ihtiyatlarına sahiptir. Kanada dünyanın en büyük hidroelektrik imkânlarından birine malikdir. Tahminen dünyanın elektrik istihsaline elverişli sularından üçte biri Kanada'dadır. Bunlardan çoğu yüksek irtifalardan iner. Kanada nehirleri halen 15 milyon beygir kuvvetinde elektrik cereyanı istihsal eder. Bu, Norveç hariç dünyanın her hangi bir memleketinde nüfus başına elde edilen kudretten daha fazladır. Bunun hemen hemen dört misli kudretten istifade edilemez.

Kanada'nın geniş balık avı sahaları Atlantik ve Pasifik okyanuslarından ve dâhildeki sularından senede tahminen 2 milyon libre balık verir. Balıkçılık istihsalinin yıllık pazar değeri tahminen 200 milyon dolardır. Bunun hemen hemen üçte ikisi ihraç olunur.

İlk yerleşme günlerinden beri Kanada'nın vahşi hayvanları mühim tabii bir kaynak olmuştur. Kürkler ihracatın ehemmiyetli bir kısmıdır. İri geyik, Ren geyiği, sığın, geyik, ayı, kazlar, ördekler ve saire... Bu hayvanlar yetiştiği yerlerde büyük sayılarda görülebilir.

Şimalî Amerika kıtasının ilk şirketlerinden biri olan Hudson körfezi kumpanyası 1870 de kurulduğundan beri Kanada bir hayli yol almıştır. 1915 den beri Kanada üstün olarak zirai bir millet olduğu halde 1956 da

dünya ticaretinde dördüncülüğü işgal eden şehirleşmiş ve sanayileşmiş bir millete inkılâp etti.

«Konfederasyondan birinci dünya harbine kadar Kanada'nın iktisadi gelişmesinin hikâyesi esas olarak coğrafi yayılma, yeni topraklara yerleşme ve yeni kaynakların keşfedilmesi ve işletilmesidir. 1913 den beri Kanada İktisadi inkişafı ise sınaî bakımdan kemale yaklaşan bir milletin hikâyesidir.

Tek nesil zarfında Kanada başlıca iptidai maddeler istihsal ve ihraç eden bir memleket halinden başlıca mamul maddeler istihsal eden ve ihraç eden bir memleket haline inkılâp etti. Bu inkişaf hayatına az nüfusla büyük nispette bereketli kaynaklardan istifadeye başlayan bir memleket için tabiidir.»

Büyük ölçüde imalatta ilk gelişme birinci dünya harbinde maden işi sanayii üzerindeki ağır istekler yapıldığı zaman oldu. İki cihan harbi arasındaki yıllar zarfında birçok yeni sanayi kuruldu. İkinci Dünya Harbi bilhassa Kanada'nın ikinci derecedeki sanayiine süratli bir inkişaf getirdi. Şimdi mamul mallarının yıllık kıymeti ziraat, ormanlar, balıkçılık, madenler ve elektrik kudretinden yaptığı istihsalin yekûn kıymetinden daha fazladır.

Kanada'nın iktisadi kaynak zenginliği büyük mikyasta envestisman ve sanayi ve halkının faaliyeti sayesinde yıllar boyunca inkişaf etti. Milli gelirin muntazaman yükselmesi ve yüksek iş seviyeleri bunun karşılığı oldu.

1956 da Kanada'dan gayri safi milli istihsalı cari dolarla 1946 daki gayri safi milli istihsalın 2.5 misli idi. Aynı devre zarfında Birleşik Amerika'da gayri safi milli istihsal tamamıyla iki misli olmadı. Bu rakamlar cari dolara göredir ve enflasyonla maluldür. Fakat biz onları enflasyonist temayülün tesiri altında bulunmayan hakiki paraya göre ayarladığımız takdirde Kanada'nın 1946 da istihsal ettiği malların kıymetini 100 dolar addettiğimizde 1956 da 153 dolar kıymetinde mal istihsal ettiğini görürüz. Birleşik Amerika'da 1946 daki her 100 dolarlık istihsale mukabil 1956 da sadece 141 dolarlık istihsal yapıldığı hesaplanmıştır.

Sermaye teşekkülü bilhassa son yıllarda süratli bir adımla ilerledi. 1950 ve sonraki seneler zarfında Kanada envestisman nispeti gayri safi milli istihsalın tahminen beşte birinden dörtte birine yükseldi. Bu dünya nispetlerinin en yükseklerinden biridir. Birleşik Amerika'da envestisman miktarları gayri safi milli istihsalın altıda birinden azdır.

GELECEK 25 YIL

Kralı komisyonun Kanada iktisadi görünüşleri ilk raporda tahmin yanılması olabileceği ikazı ile aşağıdaki enteresan sonuçları gösterir:

«Kanada nüfusunun senelik muhaceret vasatısı net olarak 75.000 kişi farz olunarak 1955 de 15.575.000 den 1980 de tahminen 26.650.000 ne yükseleceği tahmin olunur.

İş gücü nüfusun arttığı nispette artacaktır. 1980 de ziraatta haftada iş saatinin 55.3 den 43.75 şe ve işçilikte 41.3 den 34.3 çe inmesi beklenir.

Gayri safi milli istihsalin 1955 deki 26.8 milyar dolardan 1980 *de tahminen 76 milyar dolara hemen hemen üç misli yükselebileceği tahmin olunur. Bu tahmindeki en önemli değişiklikler nüfusta artış ve bilhassa iktisadın iş kesiminde artan verim kudretidir. 1980 için yapılan tahmin iş kesiminde yıllık yüzde 2.5 ve yüzde 3.25 verim kabiliyeti artışları ve yıllık 75.000 kişilik net muhaceret üzerine dayanan iki hesabın vasatısidir.

Eğer gayri safi milli istihsaldeki tahmini artış hadiseler dolayısıyla harice götürülmüş olsa bile 1980 de Kanada gelir vasatısı gelir vergileri ödendikten sonra ihtimal 1955 de malik olduğu gibi kendi istifadesi için tahminen üçte iki miktarına yine sahip olacaktır.

Ekonominin bütün kesimlerinin istihsalinin artması beklenirken ziraat istihsalinin devrelere göre 1955 istihsal yekununa nazaran yüzde 13 den 1980 de yüzde altıya inebileceği tahmin olundu. Diğer taraftan kaynak sanayii istihsalinin (bilhassa maden, petrol, gaz ve elektrik ışık ve kudreti) istihsal yekûnunun yüzde onundan 1980 de tahminen yüzde onbeşine yükseleceği ümit olundu. Ve ikinci derecede imalatın 1955 de yüzde 22 den 1980 de yüzde 25 şe yükselmesi beklendi.

İş gücü yekûnundan ziraatta istihdam olunan kısmın 1955 deki yüzde on beşten 1980 de tahminen yüzde yediye düşeceği tahmin olundu. Kaynak sanayii, birinci ve ikinci derecedeki imalat sanayii ve inşaatın 1980 de kabataslak olarak bu gün olduğu gibi iş gücü yekûnunun aynı miktardaki kısmını istihdam edeceği tahmin edildi. Ekonominin üçüncü derecedeki sektörünün ve hizmet kısmının istihdam ettiği işçi sayısının ziyadesiyle artacağı tahmin olundu.

Kanada'nın gittikçe artan şehirleşme temayülünün artmaya devam edeceği ümit olunur. 1951 de nüfusun yüzde 61 ri başkent sahalalarında veya diğer şehirlerde, kasabalarda veya nüfusu 1.000 den fazla olan köylerde oturdu. 1980 de bu nispet yüzde seksene yükselebilir.

Dış ticaret Kanada ekonomisinin artış ve ikbalini tayin eden bir amil olmakta devam edecektir. Fakat 1930 ve sonraki senelerden beri gayri safi milli sarfiyat olarak ihracat değerindeki hissedilir azalmanın devam etmesi beklenebilir. Buna müşabih olarak ihracatımızın Birleşik Amerika ye giden kısmının ve bu memlekettten gelen ithalât yekûnunun artmaya devam edeceği ümit edilir.

KARAR ZAMANI

Kanada kaynaklarının nüfusa olan yüksek nispeti bu gün onu dünyanın milletler topluluğu arasında en müsait bir duruma koyar. Harpten beri Kanada'nın iktisadiyatı süratli nüfus artışı ile beraber yürüdü ve bu onun iktisadi temelini kuvvetlendirdi.

Kanada'nın cenup komşuları muhtelif iddialı nüfus artış örnekleri gösterir.

Diğerlerinin tecrübesinden istifade için Kanada emsalsiz bir mevkedir.

Birleşik Amerika zengin kaynaklı başka bir millet, umumiyetle daima genişleyen şehir sahalarında toplanmaya temayül eden daha büyük nüfusun süratle artışı ile bir araya gelen ağır ve çeşitli içtimai ve iktisadi meselelerle uğraşır.

Kanada'nın artan nüfusu çocuk nispetinin pek yüksek olduğu Latin Amerikalı komşularından daha müsait bir yaş terkbine maliktir. Brezilya bir memleketin geniş kaynaklarla kendi iktisadi inkişafının yaş terkbinin gayri müşahitliği ve müzmin sermaye eksikliği ile nasıl boğulduğuna misal teşkil eder.

Kanada uygun nüfus meselesine, nüfus siyasetinin bu en girift amiline chemmiyet atfetmek için henüz zamana sahiptir. iktisadi, içtimai ve askeri mülahazalar bakımından uygun nüfus meselesi zaruri olarak memlekettten memlekete farklıdır. Bu mefhumlar her hangi bir memlekette yavaş yavaş inkişaf eder, fakat henüz vakit geçmeden Kanada kendisine uygun düşecek nüfus meselesinin sırf halkın büyüüp genişlemesi hususide mahdut olmadığını öğrenmelidir.

Belki de bir fazilet devri ve korkunç bolluk örneklerde Kanada akıllıca, insani ve iktisadiyata elverişli ve garp âleminin sulh, hürriyet ve insan haysiyetini koruyan ananelerini feda etmeksizin halkı ve kaynaklan tevazün ettirmeye devam edecek olan bir nüfus siyaseti takip edebilir.

İDARİ COĞRAFYA

KARABURUN KAZASININ UMUMİ DURUMU VE KALKINMA İMKÂNLARI ÜZERİNDE BİR ARAŞTIRMA

Yazan: Orhan Özgür

Korkuteli Kaymakamı

TABİİ VE COĞRAFİ DURUMU:

a) Yeri Ve Sınırları:

İzmir Körfezi ağzında bir yarımada üzerinde bulunan Karaburun İzmir Vilâyetinin küçük ve şirin bir sahil kazasıdır. Kaza arazisi orta arz derecelerine tesadüf eder. Güney tarafında Urla kazasıyla karadan, doğu tarafında Foça kazasıyla, güney-batı tarafında Çeşme kazasıyla denizden sınırlanmıştır. Keza, yarımada kuzeyinde bulunan Midilli ve batısında bulunan Sakız ve Yunan Adalarıyla da denizden beş huduttur. Kaza merkezi Vilâyet merkezine karadan 116 Km., denizden 26 mil uzaklıktadır. Yüz ölçüsü 460 kilometrekaredir. Yarımada uzunluğu 30 Km. genişliği en az 10, en çok 15 Km. dir.

b) Arazi vaziyeti:

Jeolojik teşekkül itibariyle arazi tektonik bir karaktere haizdir ve birinci sınıf deprem sahası dâhilindedir. Mıntıka, bazalt ve kireçli kayalardan teşekkül eder, funda ve çalılarla örtülü dağlık bir arazidir. Balıklıova, Mordoğan ve Kara Reis havalisinde gayet mümbit ve mahsuldar ziraata elverişli arazi mevcuttur.

Yarımadayı boydan boya Bozdağ silsilesi ve Küçük bahçe civarında da Teke dağı silsileleri kat eder. Bunların vasati yükseklikleri 300 metredir. Akdağ en yüksek tepesi teşkil eder.

Kayılar çok girintili ve çıkıntılıdır. Fevkalâde manzaralı kayalar sahil boyunca sıralanır ve plaj olmaya müsait kumlukları ihtiva eder.

Kazada daimî bir akarsu mevcut değildir. Kışın yağmurlar yağdığı zaman gelip geçici suları ihtiva eden yer yer kuru dereler görülür.

Kara Reis civarında ve Teke dağının eteklerinde 2 Km. genişliğinde; suyu tatlı olan ufak bir göl mevcuttur.

e) İklimi:

Karaburun kazası Akdeniz ikliminin tesiri altındadır. Havaşı güzeldir. Yazlar sıcak, kışlar ılık geçer. Sıcaklık, asgarî -f- 5, vasatî -j- 17, azamî -f 35 santigrattır.

Orta kuşağın karışık rüzgârlar rejimi bölgede hâkimdir. Ekseri lodos, poyraz ve batı rüzgârları eser ve şiddetli olmasından dolayı çok defa müziç bir hal alır.

Yazın yağmurlar azdır, kışın bol yağışlı olarak geçer. Ortalama yağış 700-800 milimetredir. Kar, yüksek yerlere pek ender olarak yağar.

d) Bitki örtüsü:

İklimin tesiri altında kalan bitki örtüsü, maki topluluğu halinde kendisini gösterir. Maki topluluğu içerisinde defne, palamut meşesi ve mersin gibi bitkilere rastlanır. Mıntıka, orman bölgesi dışındadır, Yayla ve Çatalkaya Köyleri civarında az miktarda çam ormanı mevcuttur. Kıyılardan az içerde zeytinlikler başlar ve bazı yerlerde bu zeytinlikler bir orman karakterini gösterir.

TARİHİ:

Karaburun havalisi, M.E. 646 tarihine kadar Lidyalıların idaresinde kalmış ve bunların son hükümdarı olan Krezüs'ün Midya hükümdarı Keyhüsrev tarafından M.E. 550 tarihinde Sart'ta mağlûp ve esir edilmesiyle Midyalılara geçmiş ve ondan sonra Yunan muhacirleri tarafından tesis edilen müstemlekeler arasında kalmıştır. Bir ara Büyük İskender'in hâkimiyeti altına girmiş ve Büyük İskender'in ölümünden sonra çıkan iç harpler neticesinde Koander'in teşkil ettiği hükümete, onlardan Anti Ohos'a intikal ederek Silifküslerin idaresinde bulunmuştur. M.S. 189 tarihinde Romalılara ve 363 tarihinde Roma İmparatorluğunun parçalanması üzerine de Doğu Roma İmparatorluğunun hissesine isabet etmiştir.

1097 tarihinde Selçuki'ler ve Haçlı Seferleri esnasında İstanbul ve havalisinde Lâtin İmparatorluğunun kurulmasına binaen İzaik İmparatorluğu hududunda kalmış ve Osmanlı Devletinin dördüncü Padişahı Yıldırım Beyazıt zamanında Osmanlı mülküne geçmiştir.

23 Mayıs 1335 tarihinde meşum Yunan işgali altına girmiş ve 17 Eylül 1922 tarihinde de Kahraman ordumuz tarafından düşmandan geriye alınmıştır.

İDARİ DURUMU:

İdarî taksimat bakımından Karaburun Kazası Merkez Kaza ve 6 Köyü, Mordoğan Nahiyesi ve 5 Köyü, Küçük bahçe Nahiyesi ve 3 Köyünden ibarettir.

Kuruluşunda Kazaya tâbi 25 Köy olup bunlardan bir kısmı istirdadı müteakip mıntıkadaki Rumların adalara geçmeleri yüzünden boşalmış ve zamanla harabiyete uğrayarak metruk kalmıştır.

Urla ile Karaburun arasında bu gün için bir hudut olan Balıklı Ova Köyü de Karaburun'a olan uzaklığı dolayısı ile 1935 senesinde Karaburun dan alınarak Urla'ya bağlanmıştır.

Kaza merkezine bağlı Çullu ve Hisarcık Köyleri 1933 senesinde vukuu bulan depremden hasar görmüş ve Köyün bulunduğu arazide heyelan tespit edilerek inşaat yapılmasının men edilmesi üzerine bu iki köy Belediye hudutları içerisinde kalan İskele mevkiine evlerini nakletmişlerdir.

Karaburun Kazası (eski ismi Ahırlı) 1316 senesi Mart ayına kadir İzmir Vilâyetine bağlı müstakil bir Nahiye olarak kalmış ve yalnız nüfus işleri bakımından Çeşme Kazası ile irtibatını muhafaza etmiştir.

Hâlen, Merkez Kazaya bağlı olan Köyler ve bunların Kaza Merkezine olan uzaklıkları şu şekildedir:

<u>İsmi</u>	<u>Uzaklığı (Km.)</u>
Karaburun	—
Ambar Seki	4
Saip	0
Boz köy	5
Tepeboz	8
Haseki	13
Sarpıncık	17

Kardoğan Nahiyesinin merkezi İzmir Körfezindeki Uzun Ada'ya karşı olan Kordoğan İskelesindedir. 1326 senesinde kurulmuştur. Nahiyyeye bağlı olan Köyler ve bunların Kaza Merkezine ve Nahiye Merkezine olan, uzaklıkları şu şekildedir:

İsmi	Kaza Merkezine Uzaklığı	Nahiyyeye olan uzak.
	Km	Km.
Kordoğan	27	3
Eğlenil oca	15	9
Köydere	13	12
İnecik	14	11
Çatal kaya	31	4

Küçük bahçe Nahiyyesi Sakız Adasının karşısında dağlık bir mevkedir. Nahiyyeye bağlı olan Köylerin Kaza Merkezine ve Nahiyyeye olan uzaklıkları şu şekildedir:

İsmi	Kaza Merkezine Uzaklığı	Nahiyyeye Uzaklığı
	Km.	Km.
Küçük bahçe	30	—
Parlak	21	9
Satman	23	7
Yayla	35—15	5

Nahiye ve Köylerde Belediye teşkilâtı mevcut değildir. İlçenin coğrafi, ekonomi, kültürel bakımından taksimat ve teşkilâtı ihtiyaca kâfidir. Ancak, Kordoğan İskelesinin ve Tepe boz Köyünün İskelesi olan Yeni Limanın müstakil birer Köy haline getirilmeleri yerinde olur.

Kaza, emniyet ve asayiş bakımından bir bütün olarak müspet ve memnuniyet verici bir durum arz etmektedir. Emniyet ve asayiş işleri Jandarma tarafından ifa olunmakta, Gümrük Muhafaza işleri de Jandarmaya intikal etmiş bulunmaktadır. Merkez ve Kordoğan Karakolu hazineye ait binada, Küçük bahçe Karakolu Köy manevi şahsiyetine' ait binada iskân olunmaktadır. Zabıta kuvvetleri kaçış yollarına hâkim yerlerdendir.

Düğünlerin masraflı oluşu dolayısı ile kız kaçırma vakıaları pek ender vukuu bulmaktaysa da çoğu zaman bu kaçırımlar karşılıklı anlaşma ile olmakta ve hemen bütün vakıalar evlenme ile neticelenmektedir.

Dinamitle balık avlama nadiren vukuu bulmaktaysa da ticarî bir kasıt mevcut değildir. Köy, Karakol, basma, kan gütmeye, hayvan hırsızlığı,

gasp hâdiseleri yoktur. Bir misal olarak üç yıllık mukayeseli suç grafiğini arz edelim:

Suçun Mahiyeti	1952 senesi	1953 senesi	1954 senesi
Yaralama	6	1	—
Hırsızlık	4	2	1
Kız kaçırma	3	2	3
Kız kaçırmaya teşebbüs	—	3	—
Irza geçme	1	—	—
Jandarmaya mukavemet	1	—	1

Coğrafi durumu itibariyle Kazada hudut hadiselerinin ise Çok olması muhtemel görülmekte de vukuu bulmamaktadır. Ancak, zaman zaman kaçak balık avlamak maksadıyla Sakız ve Midilli Adalarından gelen Yunan balıkçıların karasularımıza kadar sokuldukları görülmekte ve buna karşı gerekli tedbirler alınmakta, devriye motorlarımızın hizmeti büyük olmaktadır. Kazaya seri bir deniz motorunun tahsisi faydalı olacaktır.

Telefon Durumu: Kazada muhabere ve irtibat işleri henüz normal olmaktan uzaktır. Kordoğan, Eğlenhoca, Kösedere, Saip, Ambar Seki köyleri ile telefon irtibatı mevcuttur. Küçük bahçe Nahiyesi ile de telefon irtibatını tezin gayesiyle Vilâyet bütçesine 10.000 lira tahsisat konmuş Kazada teşkil olunan Telefon hat Birliği Vilâyetten yapılan yardımlarla lüzumlu telleri temin etmiş, keşifleri yapılan hattın kurulabilmesi direklerin teminine bağlı kalmıştır ve bu sene temini cihetine gidilecektir.

Kazadaki Postaneden manyetolu telefonla urla vasıtası ile İzmir'le ve dolayısı ve şehirlerarası konuşma yapmak mümkün olabilmektedir. Bir hudut Kazası olan Karaburun'a müstakil bir hattın çekilmesi icap etmektedir.

NÜFUS VE İSKÂN VAZİYETİ:

Kaza nüfusu 3511 kadın, 3534 erkek olmak üzere 7045 kişiden ibarettir. Kilometre karaya 15 kişi düşer. Nüfusun dağılışı şu şekildedir.

	Kadın	Erkek	Yekûn Kadın Erkek Yek
Karaburun	480	550	1030
Ambar Seki	144	160	304
Saip	195	191	386
Boz köy	167	183	350
Tepe boz	156	145	301
Başeski	140	138	278
Sarpıncık	158	146	304
Kordoğan	298	302	600
Kösedere	443	383	826
Eğlenhoca	367	351	710
İnecik	109	91	200
Çatal kaya	320	369	689
Küçük bahçe	199	208	407
Salman	81	72	153
Parlak	121	115	236
Yayla	133	128	261

Kazada 1886 çiftçi ailesi mevcut olup 36 aile arıcılıkla ve 84 aile de hayvancılıkla iştigal eder.

Gayri meşru evlenmeler, birden fazla kadın alma vakıaları yoktur.

Ölüm vakıaları ve çocuk vefiyatı normaldir.

Hars ve kültür bakımından kaza çok uyanıktır. Ziraatta elverişli olan arazinin az oluşu sebebiyle geçim sahaları çok mahduttur. İskân işleri bu yüzden tabii afetlerden zarar gören ailelerin daha emin yerlere' nakledilmeleri ve yerleştirilmeleri hususlarına inhisar etmektedir. Küçük bahçe Nahiyesine bağlı Yayla Köyü yer kayması yüzünden tehlikeli bir durumdadır. Bu Köyün çok verimli olan Karadeniz mıntıkasına nakli ele alınmışsa da burası eşhasa ait arazi olduğundan nakil muamelesi intaç edilememiştir. Köy, bu çiftliğe nakil edilemezse hâlen bulunduğu yerin daha üst kısmına götürülecektir, Kazada Köy nakline müsait olan hazineye ait elverişli başka bir saha mevcut değildir.

NAFIA DURUMU:

Kaza Merkezini İzmir- Çeşme yoluna bağlayan yolun uzunluğu 60 Km. dir. Bu yol, Kaza Merkezinden Küçük bahçe Nahiyesine kadar 30 Km. daha devam eder. Arazi dağlık olduğundan yol, daimî bir bakım ve onanma ihtiyaç göstermektedir. Yağışlı günlerde toprak tesviyesi gidiş gelişi çok zorlaştırmaktadır. Yolların çok virajlı olması sebebiyle de vasıtalar fazla sürat yapamamaktadırlar. Balıklı Ovadan İzmir'e kadar olan kısmı 1,5 saatte kat eden bir otobüs, kaza merkezine kadar olan aynı mesafeyi 3,5 saatte kat edebilmektedir.

İl yollarının her mevsimde gidiş gelişe müsait bir durumda bulunmasını sağlamak için devamlı bakım işlerine bilhassa önem verilmiştir. Kordoğan ile Karaburun arasındaki kısımda yol çavuşu nezaretinde 12 ameleden ibaret bir posta ve bir Nafia kamyonu çalışmaktadır. Kaza, Gülbahçe Kor doğan arasında da aynı şekilde diğer bir posta faaliyettedir.

Müstahsil malının değerlendirilmesi her şeyden evvel Kaza yol şebekesinin ıslahını icap ettirmektedir. Maarif davasında olduğu gibi yol davasını da ön plânda ele alan Sayın Valimiz Kemal Hadimli, durumu yar kından bilerek 29+000 ile 60 + 000 Km. arasındaki kısmın 150 bin lira ile ihaleye çıkartılmasını temin ederek Karaburun yol davasına lâyük olan ehemmiyeti göstermiştir. İhalesi yapılan bu yol, Çatal kaya Köyüne ayrılan kavşaktan başlayarak tamamen fennin icap ettirdiği güzergâhı takip edecek, lüzumsuz virajlar ortadan kalktığı gibi aynı zamanda mühim bir mesafe de kısalmış olacaktır. Bu yolun Küçük bahçeye ve oradan da Çeşme Kasabasına kadar uzatılması ilk plânda ele alınmalıdır. Fevkalâde manzaraları ihtiva eden sahilleri takip eden iyi bir yolun yapılması yaz aylarında Karaburun'a bol miktarda turist gelmesini sağlayacaktır.

Kaza Merkezi ile Küçük bahçe Nahiyesi arasındaki 30 Km. lik yol, Karaburun ile Kor doğan arasındaki yola benzemektedir. Köyler, yol üzerinde sıralanmış vaziyettedirler ve bütün Köylere kış, yaz motorlu vasıta ile gitmek mümkündür. Eğlen hoca, İzcek, Közdere Köyleri ana yol üzerinde değil de bir üçgen şeklinde toplanmış olan bu köyler hem Eğlenhoca Köyü üzerinden ve hem de Kösedere Köyü üzerinde ana yol ile irtibattadır, yollarının daha iyi bir duruma getirilmeleri için çalışmalarda bulunmaktadır. Kaza, Merkeze bağlı Ambar Seki ve Saip Köy yollarının da tesviyelerine başlanılmıştır. Tepe boz Köyünde yapılan ilkokul münasebetiyle yolu da ele alınmış ve iyi bir duruma getirilmesi temin olunmuştur.

Vilâyetin ve Köylerin yardımlarıyla Köy yollarının toprak tasfiyesi, adı blokaj, adı kaldırılma onaranları yapılmış ve Köy yolları meselesi hâl yoluna girmiştir.

Kazanın içme suları çok güzeldir. Kasabanın içme su tesisatı İller Bankasınca 100.000 lira sarfıyla 1952 senesinde yapılmıştır. Hâlen ihtiyacı tam manasıyla karşılayamamakta ve bu yüzden yaz aylarında mahallelere muayyen zamanlarda su verilebilmektedir. Çullu Köy içme suyunun bir kısmı borularla kasabaya getirilmiştir.

Köy içme suları üzerinde de titizlikle durulmaktadır. Eğlen hoca Köyündeki içme suyunun köye getirilişi çok ilgi vericidir. Yer yer kuyular ve toprak altında bir dehliz kazmak suretiyle kaynağından çıkan suyun bu dehlizden künk borular içinden akması cihetine gidilmiştir. Zaman zaman dehlizden ve ya kuyulardan birinde vukuu bulan çöküntü Köylü vatandaşları bir hayli uğraştırmaktadır. Fenni tesislerin yapılması bir zaruret halinde ortaya çıkmıştır.

Çatal kaya, Boz köy, Sarpıncık Köyleri içme sulan tamamlanmıştır. Ambarsak ve Saip Köylerinde fazla su temini için artezyen tesisleri etüt edilmektedir. Haseki Köyünün içme suyu tesisatı lüzumlu boru temin edilir edilmez tamamlanmış olacaktır.

Kasabanın şehir plânı yoktur. Haritası etüt edilmiştir. Kanalizasyon tesisatı yoktur. Yangın söndürme vasi talan da mevcut değildir.

Kasabanın elektrik tesisatı İller Bankasınca 1949 senesinde yapılmıştır. Mazotla çalışan 25 beygir kuvvetinde bir motoru mevcuttur. İhtiyacı karşılayamamakta ve yeni abonelerin kaydı yapılamamaktadır. Elektrik tesisatının tevsi ve ıslahına ait proje 91.000 lira keşif bedel üzerinden tanzim olunarak İller Bankasınca programa alınmış bulunmaktadır. Elektrik direklerinin yenilenmesi gerekir. Kasabaya yakın bir mesafede bulunan cıva madeninde çalıştırılmak üzere alınacak elektrik motorundan Kasabanın da istifade etmesi ciheti de ayrıca üzerinde durulan bir konudur. Hâlen Kasabada 130 abone mevcuttur Kw. saati 50 kuruştur. Nahiye ve Köylerin hiç birinde elektrik mevcut değildir.

İlçede hal binası yoktur. Pazar kurulmaz. Kurulması iyi olacaktır. Kaza Merkezinde iki fırın, altı bakkal dükkânı mevcuttur. Bu dükkânlarda aynı zamanda manifatura ve tuhafıye eşyaları da satılmaktadır. Belediye tarafından her gün şehir için lüzumlu et kesilmektedir.

Belediyeye ait ihtiyacı karşılayan bir otel mevcuttur. Otel altı iyi bir gazino olarak kullanılacaktır.

Belediye tarafından yaptırılmakta olan asfalt yol çarşı içten geçirilerek otelin önüne kadar gelmiştir. Okula kadar uzatılacaktır.

Kasaba; 1 ve 2 Mayıs 1953 gününde dipten gelen ve anî bir vuruşla kendini gösteren şiddetli bir deprem neticesinde tamamen hasara uğramış, dolma ve tebeşirli nara bir zemin üzerinde bulunan evler tamamen harap olmuş yıkılmıştı. Bu tarihten sonra Kasabanın yeniden kurulması zarureti ortaya çıkmış. Türk azim ve iradesi deprem felâketinin yıkıntıları üzerinde kısa zamanda yepyeni mamureler meydana getirmiştir. Evler yeniden, Belediye binası ile aynı hizada olan okul binasının arkasındaki sağlam zemin üzerine yapılmıştır. Bir fay hattının geçmesi sebebiyle kaza, ilerde bir çok depremlere sahne olabilecek birinci derecede tehlikeli deprem sahası içerisinde bulunduğundan evlerin yapımında şu hususlara riayet edilmesi şarttır:

- 1 — Temellerin sağlam kayaya kadar indirilmesi
- 2 — Dolma ve enkaz yığınları üzerinde ev yapmaktan kaçınılma
- 3 — Evlerin sağlam temelli, tek katlı, kireç harçlı, hatıllı ve hafif tavanlı olarak yapılması
- 4 — Deprem bölgeleri yapı yönetmeliğine uygun olarak inşa edilmesi
- 5 — Kuru duvar ve çamur harçlı 2-3 katlı binaların yapılmasından kaçınılması.

Kasabanın eskisinden daha büyük ve hep kargır binalardan mürekkep olarak kuruluşunun tamamlanabilmesi yol, kanalizasyon, elektrik ve su işlerinin ikmalinden sonra mümkün olabilecektir.

Yüce Devletiniz, Belediyeye deprem faslından yardım olarak 50.003 lira vermiştir, sarf hesaplarının tasvip ve tasdikinden sonra ikinci bık 50.000 lira daha gönderilecektir.

1953 senesi depreminden sonra yeni evlerle birlikte 1 Askerlik Şube binası, 1 İnhisarlar İdaresi binası, lojman olarak kullanılacak mefruşatı 3 ev ile birlikte 1 Ziraat Bankası Ajanslığı binası, lojmanıyla birlikte L P.T.T. binası, lojman olarak kullanılacak 2 ev ile birlikte 1 Sağlık Merkezi binası, 1 Orta Okul binası, 1 Câmî, Hususi Muhasebe tarafından yaptırılan mefruşatı 1 Kaymakam evi inşa edilmiştir.

Hükümet Konağına her yıl binlerce lira tamir parası sarf edilmektedir. Modern bir binanın yapılması muvafık olacaktır. Şimdiye kadar yapılmayan Küçük bahçe Hükümet Konağı, bu sene ikmal edilmiş olacaktır.

MAARİF DURUMU :

Bütün Köylerinde tedrisatın sağlanmış olması bakımından Karaburun örnek olabilecek bir durumdadır. Gerçi öğretmen bulma sıkıntısı çekilmekteyse de bu durum arızî bir mahiyet arz etmektedir. Hâlen Kaza Merkezindeki İlkokulda 1 erkek, 2 kadın öğretmen mevcuttur. Köy öğretmem olarak 13 kişi mevcuttur.

Kazanın Merkez ve Köylerinde 531 erkek, 465 kız olmak üzere 996 tahsil çağında çocuk olup bunlardan 447 erkek, 408 kız olmak üzere 855 çocuk okula devam etmektedir. Devam durumu çok iyidir. Geçen ders yılı içinde Merkezden 8 erkek, 11 kız, Köylerden 41 erkek, 39 kız mezun olmuştur.

Ambar seki ve Saip Köyleri arasındaki mevcut ilkokuldan her iki Köy talebeleri istifade etmektedirler. Salman Köyünde ilkokul binası mevcut değildir. Tedrisat cami yanındaki küçük bir odada yapılmaktadır. Buraya yeni ufak bir okulun yapılması icap eder.

Yayla Köyündeki İlkokul da heyelândan harap olmuştur ve tedrisat,. Müsait bir durumda bulunan öğretmen evinde yapılmaktadır. Bu Köyün nakli mevzuu bahis olduğundan okulun yeniden yapılması Köyün bu husustaki durumunun tespit edilmesine bağlıdır.

Bu sene Tepe boz Köyünde 40.000 lira sarfiyla iki dersaneli ve lojmanlı yeni bir İlkokul binası yapılmıştır. Kaza Mordoğan İskelesindeki mevcut dershaneye 13.000 lira sarfiyla ek bir pavyun ilâve olunmuş >ve mezkûr dershanenin tamiri de yapılmıştır.

Eğlen hoca, Köse dere ve Küçük bahçe İlkokullarının esaslı onaranları yapılmıştır. Okulların hepsi 5 yıllık tam tedrisat yapmaktadırlar.

Karaburun Orta Okulu 1955-1956 ders yılında açılmış olup bugün ikinci sınıfında 23, birinci sınıfında 50 öğrencisi mevcuttur. Öğrenci sayısının yüksek oluşunun sebebini tahsile karşı duyulan heves, Köyler Halkının bu hususta uyanık olması ve bilhassa Köy çocuklarının Orta Okulda tahsillerine devam edebilmelerini temin gayesiyle hayırsever bir zat tarafından her türlü iâşe ve ibadete masraflarının deruhte edilmek suretiyle tesis olunan yurt binasının mevcut oluşu teşkil etmektedir. Bu yurt binasında 30 Köylü çocuğu tahsillerine devam etmektedir.

Kazada Teknik öğretim müesseseleri mevcut değilse de halkın devamlı İsrar ve talepleri üzerine Mordoğan Köyünde gezici biçki dikiş kursu, Amber seki ve Saip Köylerinde de gezici demircilik ve marangozculuk kur-

su açılmıştır. Mıntika tamamen dağlık olduğundan bu nevi el sanatlarının yerleşmesi çok temenni olunur. Yapılan program gereğince bu kurslar kazanın bütün köylerinde faaliyette bulunacaktır..

Bir kültür müessesesi mahiyetinde olan Halk Okuma Odası Eğlen hoca, Köse dere, Küçük bahçe ve Haseki Köylerinde açılmıştır. Karaburun ve Köylerini Kalkındırma Cemiyetinin bu sahada çalışmaları şayanı şükran bir durum arz etmektedir.

SAĞLIK DURUMU:

1955 yılından evvel Kara burunda 5 yataklı bir dispanser (muayene ve tedavi evi) mevcuttur. Bu müessese 1955 yılı temmuzunda halk hizmetine açılan Sıhhat ve İctimai Muavenet Vekâletine ait 10 yataklı Sağlık Merkezine devredilmiştir. Kasabaya giriş yerinde tesisleriyle iki katlı modern bir müessese olan Sağlık Merkezinden başka Kazada hususî hasta hane veya Sağlık müessesesi mevcut değildir. Sağlık Merkezi Baştabibi aynı zamanda Hükümet Tabipliği vazifesini de ifa etmektedir. Başka bir doktor olmadığı gibi Ecza hane de mevcut değildir.

Sağlık Merkezinin teşkilâtı şu şekildedir: 1 Sağlık Merkezi Baştabibi, 1 Sağlık memuru, 1 Gezici Sağlık memuru 1 Köy Sağlık memuru, 1 Hemşire, 3 Köy ebesi, 1 Şoför, 1 ahçı, 1 hasta ve çocuk bakıcı, 1 hasta bakıcı, 3 hademe.

Kazada tahribat yapan sari ve beledî hastalık yoktur. Sıtma ve Trahom da mevcut değildir. Sıhhi tedbirler muntazaman alınmakta ve koruyucu olarak çiçek, tifo, difteri, boğmaca aşıları yapılmaktadır.

Bu sene Karaburun ve Köylerini Kalkındırma Derneğinin faydalı olan teşebbüslerinden bir tanesi de İstanbul Üniversitesi Tıp Fakültesi stajyer Doktorların Kazaya davet edip bütün Köyleri dolaşmalarını temin suretiyle, Köy sağlığı mevzuunda çeşitli konferanslar vermek ve bütün Köylerde bir sağlık taramasının yapılmasını sağlamak olmuştur.

Çocuklar arasında salgın hastalık yoktur. Sağlam yapılı olan halkın sıhhi durumu iyidir.

Kazada bataklik saha mevcut değildir.

Hayır, müesseseleri olarak Kızılay ve Çocuk Esirgeme Kurumları faaliyette bulunur.

MALİ DURUM:

Kazanın Devlet, Vilâyet, Belediye ve Köy idarelerinin üçer senelik tahakkuk ve tahsil rakamları ile tahsilât nispetlerini bir tablo halinde gösterirsek malî durumunu aksettirmiş olabiliriz:

1 — Devlet (Mal Md.) :

Sene	Maliye		Nispet	Sabıka		
	Tahakkuk	Tahsilât		Tahakkuk	Tahsilât	Nispet
1953	42313	40235	95	11149	3722	33
1954	45835	45332	92	12463	3747	30
1955	57311	54749	95	18662	15233	72

2 — Vilâyet (Hususî Muhasebe) :

Sene	Tahakkuk		Tahsilât		Nispet	
	Haliye	Sabıka	Haliye	Sabıka	Haliye	Sabıka
1953	25069	47485	14934	6201	60	13
1954	25806	26575	23030	17236	89	64
1955	28612	35237	26780	25707	94	76

3 - - Belediye İdaresi:

Sene	Tahakkuk	Tahsilât	Nispet
1952	18377	17006	92
1953	21811	20822	95
1954	22023	20406	92

1956 senesi gelir bütçesi 27324 lira olarak hazırlanmıştır.

4— Köyler Topluluğu:

A — Gelir Durumu:

Salma (Para olarak) Resim ve Harçlar
(Para cezaları, yardım ve bağışlar. Köy vakıf ve avarız gelirleri,
Türlü gelirler.)

Sene	Tahakkuk	Tahsilat	Tahakkuk	Tahsilat
1953	9743	4622	81714	77680
1954	7621	4619	64388	63476
1955	13757	9368	60248	58746

B — Gider Durumu:

Sene	Aylıklar		İdarî Masraflar Ziraat İşleri			
	Tahakkuk eden	Ödenen	Tah. eden	Ödenen	Tah. eden	Ödenen
1953	19112	18522	1591	1591	358	358
1954	• 24559	19807	1999	1339	2056	771
1955	23245	20659	2200	2180	748	748

Sene	Kültür İşleri		Sağlık İşleri		Nafia İşler		Türlü İşler	
	Tahakkuk	Ödenen	Tahakkuk	Ödenen	Tah. Ödenen	Tah. Ödenen	Tah. Ödenen	
1953	2458	2458	6993	6993	10678	10678	4741	4711
1954	4565	2721	9650	5756	16381	14231	4896	2777
1955	2907	2866	12031	11928	9450	9427	6688	62)5

ZİRAÎ DURUMU:

a) Ziraî arazi ve istihsal:

Kaza yüz ölçümünün 460 Kilometre kare olduğunu zikretmiştik. Bu miktarın 893 hektarı bağ olup senelik kuru üzüm istihsali 486 tondur, 950! hektar zeytinlik sahadır ve bu sahada 248.000 zeytin ağacı mevcuttur,

1148 ton tane zeytin ve 251 ton zeytinyağı istihsal olunmaktadır, 18 hektar meyvalık sahada 400 elma, 600 armut 700 erik ağacı tespit edilmiştir. 955 hektar hububat yapılan saha ve 880 hektar da çeşitli ziraat mahsulleri ekiminde kullanılan sahadır. Bu sahalarda 55 ton buğday, 90 ton arpa, 6 ton anason, 3 ton nohut, 10 ton bakla, 4 ton burçak, 6 ton yulaf, 273 ton tütün istihsal olunmaktadır. Arazinin 980 hektarında ziraat yapılamaz, 41350 hektar da tamamen kayalık ve kısmen ormanlık olan sahadır. Karaburun mıntıkası orman bölgesi dışında kalmaktadır. Bununla beraber 800 hektar çam, 1800 hektar meşe olmak üzere 2600 hektar ormanlık saha mevcuttur ve Yayla Köyü ve Kara reis ve Çatal kaya Köyleri mevkiindedir.

b) Teşkilât:

Ziraat Vekâleti teşkilâtına mensup olmak üzere kazada 1 Ziraat Teknisyeni, 1 Merkez Köyler grubu Teknik Ziraat öğretmeni, 1 Hayvan Sağlık memuru mevcuttur.

c) Ziraî Branşlar: Ziraat Usulü:

Ziraat sahalarında şu tarzda çalışılmaktadır:

1 — Tarlalar öküz ve atla, Kara sapan ve pullukla sürülür.

2 — Tohumlar, istihsal edilen mahsulden tefrik edilir. Hiç bir muameleye tâbi tutulmaz. Ancak 1955-1956 senelerinde tohumların ilâçlanması temin edilmiştir.

3 — Ekimler aletsiz serpme olarak yapılır.

4 — Hububat tarlalarına son seneler gübre verilmeğe başlanılmıştır.

5 — Mahsullere gerekli bakım yapılır, anlama bahis konusu değildir

6 — Münavebe (tütün - hububat) olmak üzere yapılmaktadır.

7 — Hasat, orak ve elle, harman, hayvan koşturmakla ve pek az da dövenle yapılır.

Hububat dekara vasati 60 ile 80 Kğ. Bakliyat 50-60, anason 30-50, tütün 40-50 Kg. olarak isabet eder. Maliyet Fiatları buğday 29 arpa 21, bakla 15 kuruş olarak hesaplanmıştır.

Kazanın arazi durumu çok parçalanmış olduğundan ziraatta motorlu alet kullanılmamaktadır. Halkın hâlen kullandığı ziraat aleti pulluk ve

kara sapandır. Kara reis çiftliğinde 1 traktör mevcuttur. Buna ilâveten sebzeçilik, meyvecilik ve bilhassa narenciye! iklerin sulanmasında kullanılan 8 adet motopompa bulunmaktadır.

Bağ-Bahçe:

Bu branşta bağcılık ve zeytincilik ön plânda gelir. Sebzeçilik ve meyvecilik mevzii ve yer yer ancak günlük ihtiyaç karşılığı olarak yapılmaktadır. Bölgenin irat kaynağını tamamen bağ, zeytin ve tütün temin eder. Akarsu bol olsa sebzeçilik ve meyvecilik sahasında ilerlemeler kaydedilecektir.

Bağlara lüzumlu bakım yapılır. Üzümleri dünya piyasalarında meşhurdur, Razaki, adı ve Sultanî çekirdeksiz üzümler ticarî ehemmiyet taşır. Bağlar dekan başına ortalama 200-300 Kg. mahsül vermektedir.

Zeytin ağaçları umumiyetle zeytinyağı istihsaline elverişli zeytin tanesi vermektedir. Zeytin hurması meşhurdur. Zeytin ağaçlarına son senelerde gerekli bakım yapmaya başlanılmıştır. Bir ağaçtan vasatı 20-50 Kg. zeytin mahsülü alınmaktadır. Maliyetin bir kiloda 16 kuruş olduğu hesaplanmıştır.

Kazada hususî çiçek bahçesi mevcut değildir. Ancak; kış mevsiminde iyi para getiren nergis ve ilkbahara doğru da sümbül yetiştiriciliği son yıllara doğru gelişmeye başlamış, nam yapmıştır. Büyük inkişaflar vaat etmektedir.

Hayvancık Vaziyeti:

Kara burunda hayvanların cins ve miktarları şu şekildedir: 5126 koyun, 165 merinos koynu, 15264 kıl keçisi, 1800 sığır, 300 at, 270 katır, 840 merkep, 11500 tavuk'

Kaza Veteriner teşkilâtı 1955 senesi temmuzunda ihdas olunmuştur.

1 Hayvan Sağlık memuru bu teşkilâtın vazifelerini ifa etmektedir.

Mera olarak istifade edilebilecek saha kifayetsizdir. Bu yüzden büyük baş hayvanlar ve koyunlar sürü halinde yetiştirilmemektedir. Keçi, Yayla, Küçük bahçe, Salman, Parlak Köyleri havalisinde gelişme imkânını bulabilmektedir.

Kazada sari hayvan hastalığı görülmemektedir. Beygir, sığır ve koyunlar yerli cinslerdir. Ahır ve ağıllar iyi şartlara haiz değildir. Süt verme devresinde koyunlardan 40-70 Kg. süt alınır. İki kırkım itibariyle ko-

vunlardan 800-1000 Gr. yapak, keçilerden 500-800 Gr. kıl alınmaktadır. Damızlığa ehemmiyet verilmemektedir. Ancak, 1956 yılında Veteriner Teşkilâtının temin etmiş olduğu bir Kıbrıs merkep aygırı ile Montofon cinsi bir boğa temin edilerek melezlemeye başlanılmıştır. Kazada daimî bir aşım durağının tesisi üzerinde önemle durulmaktadır. Hayvan neslinin ıslahı bakımından bu tesisin bir an evvel kurulması şarttır. İyi durum ve evsafıta, kaliteli ve verimli hayvan yetiştirilmenin temini gayesiyle Köy bütçelerine damızlık hayvan tahsisatı konulmuştur.

Kaza ve Köylerde kolay beslenebilen ve dayanıklı olan hindi yetiştiriciliğine önem verilmesi şayanı temennidir. Kümes hayvanları yeni cinsten olup verimleri azdır. Fennî kümes tesisatları yoktur. 1956 senesinde Mordoğan Köyü ile Merkez Kazada bir iki önderin teşebbüsü ile et ve yumurta tavukçuluğuna doğru bir akış başlamıştır. Fennî tavukçuluk yapmak için Kasaba karşısındaki Büyükada'ya hususî teşebbüs tarafından talep vukuu bulmuştur.

Arcılık 1450 adet eski usul kovanlarla, 43 fennî kovan ile yapılmaktadır. Fennî arcılık yalnız Merkez Kazada yapılmaktadır. 1500 Kg. bal, 750 Kg. bal mumu elde edilmektedir.

Ziraatın kalkınma İmkânları:

Bağcılığın inkişafı ve zeytinciliğin gelişmesi Kazayı daha müreffeh bir hale getireceğinden bu konularda önemle durulması gerekir. Tütüncülüğün inkişafı yüzünden sökülün ve yenilenmeyen bağların yeniden yenilenmesi, floksaraya dayanıklı anaçları temin etmek için bir Amerikan asma çubuğu fidanlığının temini ve bu anaçları dünya piyasalarında namlı olan üzüm çeşitleri kalemleriyle aşılınması ve şarap yapmağa müsait yeni bağ sahalarının temini. Bu, tahakkuk ettiği taktirde şarap sanayiinin temini mümkündür. Bu sebeplerle açılmış olan tesis kredilerinin çoğaltılması gerekir.

Nefaseti ve aroması yüksek olan üzümlerin yaş olarak kıymetlendirilmesi bakımından pazar temini şarttır. Rengine, kokusuna, tadına ve dayanıklılığına dünya üzümlerinden daha erken idrak edilmesi vasfını da katacak olursak dünya piyasalarında haiz olduğu mevki kendiliğinden anlaşılır. Avrupa'da ad yapmış olan üzümlerin dış memleketlere taze olarak şevki ile Et ve Balık Kurumu yakından ilgilenmektedir.

Kazada Ziraî Donatım Kurumunun şube veya ajansı mevcut değildir. Bu bakımdan bağcılara lüzumlu olan kükürt, potasa ve göz taşı ve buna müsamil diğer ziraî mücadele maddelerinin kazada kurulacak bir teşekkülle zamanında temini icap eder.

Zeytinliklerin inkişafı için zeytin ağaçlarının diplerine lüzumlu tabî ve sun'î gübre vermeli, bilhassa zeytinlik sahalara bakla ekerek toprağın tabî olarak gübrenmesini sağlamalı, ağaçları layıkıyla budamalı, toprağı yılda hiç olmazsa iki defa sürmeli, zeytin hastalıklarıyla savaşmak, ağaç dallarını sarıklarla silkmek, filiz ve dalları kırmamak, koparmamalı. Zeytinliklerin imar ve bakımını öğretici kursları çoğaltmak, yabancı delicelerin aşılattı fakir vatandaşlara tevzi etmelidir.

İklim ve toprak durumunda gayet güzel intibak etmiş nergis çiçekçiliği, sümbül ve diğer soğanlı çiçeklerin yayılmasının ve fennî çiçekçiliğin yerleşmesinin ve geliştirilmesinin temini sağlanmalıdır.

Narenciliğe elverişli olduğu anlaşıl原因 olarak narenciye mntıkasına alınan Kazaya bol miktarda narenciye fidanının getirilmesiyle narenciliğin tekâmülünün sağlanması, bu sahada mühim rol oymyan su motorlarının çiftçilere temini gerçekleştirilmelidir,

Müstahsil istihsal ettiği mahsulünü satacak bir pazardan mahrumdur. Hiç olmazsa haftanın bir gününde Kasabada bir pazar kurulması iyi olacaktır.

Köylü vatandaşlar yaban domuzundan son derece şikâyetçidirler. Bir senelik emeklerinin heder olmaması ve geçimlerini temin gayesi ile bağ zamanları bağlara domuzların girmemesi için nöbetleşerek uyumamakta vd. ateş yakmak, teneke çalmak ve imkân nispetinde de domuz vurmamak suretiyle de bağlarını korumaktadırlar. Eğlen hoca Köyünde Yaban Domuzları ile mücadele derneği namı altında bir dernek Köylüler tarafından kurulmuş olup diğer Köylerde de şubeleri açılmak üzeredir. Hükümet, bu mevzuda azamî yardımları mevcut Kanunların imkân verdiği şekilde ifa etmektedir. Sürek avları tertip edilmekte, bir domuz kuyruğuna beş kurşun verilmekte, mükellefiyet suretiyle vasati senede 200 domuz öldürülmektedir. Halkı teşvik bakımından domuz kuyruğunun iyi bir para karşılığında alınması temenni olunur. Müteşebbis çıktığı takdirde domuz etinden istifadeyi sağlayacak tesisler dahi kurulabilir.

Hayvancılığın İslahı için damızlık boğa ve aygır ve koyunların İslahını temin için Sakız cinsi koçun temini icap etmektedir. Bir Sakız koyunun beş altı yavru verdiği düşünülecek olunursa bütün iklim ve hususiyete malik olan Kamburunda Sakız koyunların yetiştirilmesi temenni edilen hususlardan birini teşkil eder. Ege Üniversitesi Ziraat Fakültesi gerekli damızlığı temin edecektir. Üniversitenin aynı gaye ile Köylere kadar gelmek suretiyle çalışması, mensuplarının köylülerle el ele işbirliği yapması takdir olunur.

İKTİSADİ VE TİCARİ DURUMU:

Karaburun Kazasının İktisadi durumunu mülki taksimata ayırmak suretiyle üç kısımda inceleyebiliriz:

a) Küçük bahçe mıntıkası: Kazanın İktisadî bakımdan verimli bir bölümünü teşkil eder. Bağcılık, zeytincilik ve hayvancılık diğer iki mıntıkaya nazaran daha fazla ve arazide de nüfusa nazaran daha vâsidir. Ziraata müsait ve mümbit arazi de bu kısma tesadüf eder. Kara Reis, Deniz giren Eğri liman, Baden bükü gibi ovalar bu mıntıkada bulunmaktadır. Arı kovanlarından çok nefis bal elde edilmektedir. Bununla beraber: iktisadi kalkınmayı sağlayacak iyi bir yolun bulunmayışı müstahsil malının iyi değer pahası bulmasına mâni olmaktadır. Çeşmeye bir yol yapılması çok muvafık olur.

b) Mordoğan mıntıkası: Arazi Küçük bahçeye nazaran daha dardır. Hayvancılık ta yoktur. Mıntıkada daha ziyade tütün ziraatına önem verilmektedir. Balıkçılık nispeten mevcuttur. Yaz aylarında bu mıntıkada tabii plajlardan istifade etmeye gelenler çok olur. Mordoğan iskelesine zaman zaman vapur gezileri olunmaktadır.

c) Merkez Kaza mıntıkası: ziraata müsait arazi çok azdır. Bazalt ve kireçli kayalardan mürekkep arızalar çiftçilik için elverişli değildir. Halk geçimini bağlardan ve zeytinlerden temin eder. Bununla beraber: Kaza merkezinin bu mıntıkada oluşu itibariyle kalkınma imkânları da mevcuttur. Hususi teşebbüs tarafından bir teşekkül meydana getirilip 1500 dönüm kadar bir arazi üzerine küçük evler inşası ve bu evlerde ikamet edecek şahısların tavukçuluk, arıcılık, çiçekçilik, bağ ve zeytincilikle işigal etmeleri hususunda bir teşebbüs vuku bulmuştur. Bu teşebbüs tahakkuk ettiği takdirde, aynı müteşebbis tarafından modern turistik bir otel ile plaj ve gazino tesisleri de meydana getirilmiş olacak, yaz aylarında İzmir'den vapur seferleri ihdası ile bu mıntıkada bir canlılık ve hareket kazanacaktır. Keza; yine başka bir müteşebbis tarafından fennî tavukçuluk yapmak için bu mıntıkadaki Büyük adam kendisine devri için müracaat vukuu bulmuştur.

Görülüyor ki kazanın transit yollar üzerinde bulunmaması İktisadî durumu baltalanmaktadır. Bu bakımdan Çeşmeye kadar uzanacak bir yol ihtisasın tahakkuku ele alınacak işler arasındadır. Ayrıca, kalkınmada büyük bir rol oynayacak balıkçılık, henüz iptidailiğini muhafaza etmektedir. Hâlbuki: balıkçılık sahasında modern ve sınaî müesseseler kurulabilir ve halk için yeni bir geçim kaynağı temin edilmiş olur. Yunan Adalarından sahillerimize kadar gelip her türlü tehlikeyi göze alarak av-

lanan balıkçılar nazarı dikkate alınacak olunursa balıkçılığın bir an evvel derhal tesis edilmesinin önemi kendiliğinden ortaya çıkar. Et ve Balık Kurumu bütün imkânlarıyla bu hususta yardıma koşmağa hazırdır. Balık Konserve Fabrikasının Eğri limanda Hususî müteşebbis tarafından tesisi için tetkiklerde bulunmaktadır. Bu tesisin Yeni Limanda da kurulması hususu düşünülmektedir.

Süngercilik hususunda da Kaza büyük gelecekle vaat etmektedir.

Karaburun'u bir konu olarak ele alan Ege Üniversitesi Sayın Dekan ve Profesörlerinin Köylere kadar gelerek Köylülerle beraber çalışmaları takdir ve minnetle, şükranla karşılanmaktadır. Üniversitenin önderliği altında, kısa bir zamanda, Karaburun'un bütün mahsulâtım değerlendirmeyi kendisine gaye edinecek ve ortaklarını bizzat hâilem kendini teşkil edecek olan bir Anonim Şirket kurulacak ve İktisadî kalkınma bakımından t u teşekkül müessir bir rol oynayacaktır.

Ananevi ve millî sanayimiz olan Türk ırkının ince zevkini, zarafetini ve maharetini gösteren Halıcılık faaliyetine Ziraat Fakültesinin önderliği ile temin olunan dokuma tezgahları ile Eğlen hoca Köyünde başlanılmış bulunmakta ve bu süratle işgücünün ve iş hayatı bakımından ölü mevsimin değerlendirilmesi, küçük el sanayinin kurulması sağlanmış olmaktadır. Bilhassa kadınlar tarafından çok büyük bir ilgi ve alâka ile karşılanan bu faaliyetin dokuma sahalarında da gösterilmesi arzulanmaktadır.

Karaburun, ihtiva ettiği çeşitli madenleri ile de maden sanayiinin inkişafı bakımından gerekli en büyük şartı kendiliğinden üzerinde toplamaktadır. Bol ve zengin iptidai maddeleri ve deniz vasıtasıyla sağlanması mümkün olan kolay münasebet dolayısıyla önümüzdeki yıllarda maden sanayiinde büyük terakkilerin kaydedilmesi beklenilebilir.

Eğlen hoca dolaylarında manganez, kurşun, Tepe boz ve parlak taraflarında linyit, Kaza Merkezi dolaylarında çimento, amyant mevcuttur. Fakat henüz işletilmemektedir. Çatal kaya Köyü civarında silisli kayalardan «Vim», «Pırıl, pırıl» denilen temizleme tozları yapılmaktadır.

Bu gün için halen işletilen önemli maden Cıvadır. Gerek memlekete sağladığı döviz bakımından, gerek diğer madenlerle kolayca birleşerek amalgamalar teşkil etmesi, mermi, ayna, termometre, barometre, kumbara, boya, ilaç, zehir imalatında, diş doldurmasında ve elektrik pillerinde kullanılması bakımından ehemmiyet arz ettiği gibi fizik ve kimya sahasında da geniş istihlak sahası olan bu maden, dünya devletleri arasında istihsal bakımından da Türkiye'yi ön plâna almaktadır.

Cıva madeni, Karaburun'da biri kaza merkezine çok yakın olan Kalecik ve diğeri de Kara Reis mevkiinde olmak üzere iki yerde işletilmektedir. Kalecik mevkiinde istihsal olunan cıva, çelik şişeler içerisinde hayvanla Ka-

Karaburun'a ve oradan da kamyonla İzmir'e, Kara reiste istihsal olanı ise deniz motoruyla Çeşme kazasına ve oradan İzmir'e gönderilmektedir. .

Kalecik maden tesisleri 1903 senesinde kurulmuş 1906 senesinde İngilizler tarafından işletmeye açılmış ve 1906-1914 seneleri civarında geçen sene zarfında 16000 şişe cıva istihsal edilmiştir. Maden, birinci cihan harbi arasında işletilmemiş 1939 senesinde işletme Türklere intikal etmiş, Nuri Dilligil tarafından işletilmekte iken vefatı ve varislerinin madeni satmaları üzerine Osman Taşçıoğlu tarafından 1954 senesinde tekrar işletmeye açılmıştır. Tesisler çok iptidai vaziyettedir. Geçen yarım asır zarfında madende bir yenilik yapılmış değildir. Yeni müteşebbis madeni modern bir hale getirmeye uğraşmaktadır. Maden cevheri, Çakmak ve Pirit olarak iki tipte tezahür eder. Cevher % 50 nispetindedir. Mevcut üç fırından hâlen tek fırın çalışmaktadır. Fırın odunla yakılmakta, madenin kendisi de fırına yeter kaloriyi temin etmektedir. Maden, dekovillerle konkresör dairesine getirilmekte, burada ufak parçalar halinde tekrar dekovillerle fırına getirilmekte, yüksek hararetin etkisi ile buhar haline gelen Cıva soğutucu radyatörlerin dibinde toplanmakta ve buradan kazanlara alınmaktadır.

İstihsal, günde normal olarak bir şişedir. Bir şişe Cıva 34,5 Kg. dır. Bir şişe Cıvanın satış fiyatı 1300 liradır. Kara reisteki ve Kalecikteki maden tesisleri modern bir hale getirilir ve çalışmayan fırınların da çalıştırılması temin olunursa memleket bakımından büyük kazanç sağlanmış olacaktır. Zaman zaman dinamit bulamama sıkıntısı çekilmektedir ve bu da istihsal durumuna tesir etmektedir.

Karaburun'da her çeşit maden arama faaliyetlerine hızla devam edilmektedir. Linyit madenlerinin teşekkülünün 50 sene sonra tamamlanacağı ve ancak bu zaman işletmeye açılabileceği mütehassıslar tarafından ifade olunmuştur. Havaî hatlarla deniz kenarına çok kolay indirilebilecek madenler, buradan deniz yolu ile istenilen yere sevk edilebilir.

Eğri liman en fena havalarda dahi her nev'i gemilerin barınmasına müsait bir şekildedir. Gence körfezi de Çandarlı istikâmetinden gelen mevsim rüzgârlarına kapalı hali ile gemilerin barınmalarını sağlayacak durumdadır.

Eğlen hoca, Köse dere ve Inecik Köylerinin iskelesi olan Kaynar pınar ile Tepe boz Köyünün iskelesi olan Yeni limanda ve Kaza Merkezinde mazotla çalışır motorlu birer zeytinyağı fabrikaları vardır. Yağ fabrikalarından elde edilen zeytin küspelerinden pirina yağı çıkarılmaktadır. Yeni limanda bir de pirina fabrikası »mevcuttur. Fabrikalar azamî 10 işçi çalıştırmaktadırlar. Ayrıca, Köylerde insan gücü ile çalıştırılan iptidai şekildeki yağ mengeneleri vardır ve bunlar köy ihtiyacını karşılar. Yemekliğe

elverişli olmayan zeytin yağlar ile Pirina yağları sabun imalinde kullanılır. Yağı almış pirina, mahrukut olarak ta kullanılabilir.

Kaza, ziraî istihallerinden üzüm (yaş ve kuru), zeytinyağı, zeytin, tütün, anason, defneyaprağı ve bal ihraç eder. Giyecek ve yiyecek maddeleri, inşa malzemesi, kimyevî maddeler, akaryakıt ithal eder.

İstihlâk Kooperatifi ve tasarruf sandığı mevcut değildir.

Merkez Kazada bir Ziraat Bankası Ajanslığı ile bir Tarım Kredi Kooperatifi mevcuttur. Mordoğan, Köse dere ve Parlak Köylerinde de bu kooperatifin şubeleri bulunur. Çiftçinin % 90 m bu kooperatiflere ortaktır. Kooperatiflerin ortak sayısı, sermaye ve plasmanları şu şekildedir:

Kooperatifin adı	Ortak sayısı	Sermaye	Plasman
Karaburun	377	24790	70000
Mordoğan	277	32054	120000
Köse dere	286	22117	65000
Parlak	365	24915	70000
Çiftçiye yapılan	kredi yardımı	senede vasatı	400000 lira civarın dadır.

SOSYAL DURUMU:

Halkın faaliyetini bağcılık, zeytincilik, tütüncülük teşkil etmektedir. Ziraata müsait arazinin mahdut oluşu geçim seviyesinin mahdut olmasına sebebiyet verir. İş mevsimleri ziraî faaliyeti yakından takip eder. El ve ev sanatları ile ölü mevsimlerin ve boş vakitlerin değerlendirilmesi temin olunabilirse hayat seviyesinin yükselmesi sağlanmış olacaktır. Boş zamanlarda kahveye gidilmektedir. Kumar oynanmaz. Kadınlar evde kendi aralarında toplanırlar.

Halk çok uyanık, zeki, dürtüst, itimada şayandır. Kültüre ve yeniliğe karşı büyük bir ilgi gösterirler', heves ve istidatları vardır. Giyim durumları çok iyidir. Bâtil itikatları yoktur. Misafirperverdirler: içkiye düşkün değillerdir, yalnız düğünlerde içki içilir.

Düğünlerde bütün Köy halkına çeşitli yemek vermek âdeti yüzünden düğünler çok masraflı olmaktadır. Kız verilecek evin çatısının kiremitli olması aranılır. Aile müessesesine olan hürmetleri fazladır. Evlenmeler medenî nikâhla olur. Düğünlerde ve bayramlarda davul zurnanın bulundurulmasına bilhassa itina edilir, çalınan havalarla millî oyunlar oynanır. Tiyatro ve temsillerle karşı duyulan merak fazladır. Fakat henüz tiyatro ve sinema mevcut değildir.

. Zaman zaman yaban domuzlarına karşı süreklilik avları tertip olunur. Münferiden keklik avlarına da çıkılmaktadır.

Kasabada Gençlik Spor Kulübü, Türk Hava Kurumu, Kızılay ve Çocuk Esirgeme Kurumu mevcut olup faal durumdadırlar.

